

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

**Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών
Σπουδών**

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Μεταπτυχιακό στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

***Στρατηγικός αιφνιδιασμός και υπηρεσίες
πληροφοριών: η περίπτωση του 1967 και του 1973***

ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΚΗΤΑΣ

Επιβλέπων:

Επίκουρος καθηγητής Ιωάννης Κωνσταντόπουλος

Πειραιάς - Φεβρουάριος 2017

Ευχαριστίες

Οφείλω να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως τους γονείς μου, Κυριάκο και Παναγιώτα, καθώς και τον καθηγητή μου Ιωάννη Κωνσταντόπουλο για όλη τη βοήθεια και συμπαράσταση που μου παρείχαν καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Ο Ιωάννης Νικήτας βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Υπογραφή:

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

Κεφάλαιο 1:

- i. Θεωρητική Θεμελίωση
- ii. Ορισμός και σημασία του θέματος
- iii. Ανασκόπηση βιβλιογραφίας
- iv. Μεθοδολογία

Κεφάλαιο 2: Οι προσεγγίσεις του στρατηγικού αιφνιδιασμού

Κεφάλαιο 3: Η απόδοση των υπηρεσιών πληροφοριών το 1967

Κεφάλαιο 4: Η απόδοση των υπηρεσιών πληροφοριών το 1973

Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα - Επίλογος

Βιβλιογραφία

Εισαγωγή

Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός καθ' όλη τη διάρκεια των πολεμικών αναμετρήσεων της σύγχρονης και νεότερης στρατιωτικής ιστορίας διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο. Σε πολλές περιπτώσεις ο επιτυχής στρατηγικός αιφνιδιασμός έκρινε την κατάληξη ενός πολέμου μεταξύ δύο αντίπαλων κρατών. Δύο τέτοιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι οι πολεμικές συγκρούσεις που έλαβαν χώρα στη Μέση Ανατολή το 1967 και το 1973 μεταξύ Αράβων και Ισραήλ, πιο γνωστές ως Πόλεμος των Έξι Ημερών και Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ αντιστοίχως. Στην επίτευξη ή μη του στρατηγικού αιφνιδιασμού νευραλγικό χαρακτήρα διαδραματίζουν οι υπηρεσίες πληροφοριών. Αφενός, από τις πληροφορίες αυτές το κράτος που θα δεχθεί την επίθεση λαμβάνει την απαραίτητη στρατηγική προειδοποίηση, εξασφαλίζει δηλαδή τον χρόνο να προβεί στις αναγκαίες ενέργειες ώστε να αντιμετωπίσει την επερχόμενη απειλή· αφετέρου, το κράτος που ενεργεί πρώτο την επίθεση έχει την ευχέρεια να πραγματοποιήσει τις απαραίτητες κινήσεις σε επίπεδο παραπλάνησης ώστε ο στρατηγικός αιφνιδιασμός του να στεφθεί με επιτυχία.

Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών, γνωστός και ως Τρίτος Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος, είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση επίτευξης μιας εκ των θεμελιωδών αρχών του πολέμου και συγκεκριμένα αυτής του στρατηγικού αιφνιδιασμού. Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών ξέσπασε την 5η Ιουνίου του 1967. Η αναμέτρηση έλαβε χώρα μεταξύ του κράτους του Ισραήλ και των γειτονικών αραβικών χωρών, ήτοι της Αιγύπτου, της Ιορδανίας και της Συρίας. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις κράτησαν ως την 10η Ιουνίου ενώ οι Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις αναδείχθηκαν σε επικυρίαρχο του πεδίου της μάχης. Οι Ισραηλινοί με τη σπουδαία νίκη που πέτυχαν κατάφεραν να τριπλασιάσουν τα εδάφη τους. Αφορμή για την έναρξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων υπήρξε η απόφαση του προέδρου Νάσερ να επιβάλει ναυτικό αποκλειστικό στο Ισραήλ. Ακολούθησε η σύναψη συμφώνου αμυντικής συμμαχίας μεταξύ της Αιγύπτου και της Ιορδανίας. Οι Ισραηλινοί ήταν σε θέση να γνωρίζουν ότι η έναρξη των εχθροπραξιών ήταν θέμα χρόνου. Το πρωινό της 5ης Ιουνίου η Ισραηλινή αεροπορία συνέτριψε την Αιγυπτιακή αεροπορία στα αεροδρόμιά της, προκαλώντας σε αυτήν τον απόλυτο όλεθρο. Η αεροπορική κυριαρχία του Ισραήλ υπήρξε καθοριστικός παράγοντας για την επιτυχία των χερσαίων επιχειρήσεων στη χερσόνησο του Σινά και τη Λωρίδα της Γάζας. Παράλληλα με την εξέλιξη των επιχειρήσεων στο νότιο μέτωπο, οι Ισραηλινές δυνάμεις αντιμετώπισαν με επιτυχία

τον στρατό της Ιορδανίας. Με επιτυχημένες μηχανοκίνητες επιχειρήσεις, εφαρμόζοντας πόλεμο ελιγμών, πέτυχαν να συντρίψουν τις χερσαίες δυνάμεις της Ιορδανίας. Η νίκη στον Πόλεμο των Έξι Ημερών έδωσε στο Ισραήλ τα εδάφη εκείνα που είχε ανάγκη για να επιτύχει την αύξηση του στρατηγικού βάθους της επικράτειας του, κατ' αναλογία με τους αντιπάλους του. Συγκεκριμένα, το κράτος του Ισραήλ ενσωμάτωσε στον εθνικό του κορμό τη χερσόνησο του Σινά, τη Λωρίδα της Γάζας, την Δυτική Όχθη, την Ανατολική Ιερουσαλήμ και τα Υψίπεδα του Γκολάν.¹

Η ένοπλη σύρραξη του Γιομ Κιπούρ, ή αλλιώς Τέταρτος Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος, σε αντίθεση με τον Πόλεμο των Έξι Ημερών, ταυτίστηκε με τον αιφνιδιασμό του Ισραήλ. Ο Δ' Αραβοϊσραηλινός πόλεμος ή Πόλεμος του Γιομ Κιπούρ έλαβε χώρα τον Οκτώβριο του 1973. Το όνομα Γιομ Κιπούρ προήλθε από την εβραϊκή εορτή της Ημέρας της Εξιλέωσης. Η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία του Ισραήλ αιφνιδιάστηκε συνεπεία της λανθασμένης εκτίμησης των πληροφοριών από τις ισραηλινές μυστικές υπηρεσίες. Η επίθεση οργανώθηκε με απόλυτη μυστικότητα και τα πρώτα εικοσιτετράωρα των επιχειρήσεων ανέδειξαν ως νικητές τους Αιγυπτίους. Με την ολοκλήρωση της επιστράτευσης από τον Ισραηλινό Στρατό άρχισε να σταθεροποιείται το μέτωπο των επιχειρήσεων εναντίον Συρίας και Αιγύπτου. Οι εισροές σύγχρονου πολεμικού υλικού προσέδωσαν στον Ισραηλινό στρατό την απαραίτητη ποιοτική υπεροχή ώστε να αντιμετωπιστεί επιτυχώς η μεγάλη ποσοτική υπεροχή των Αράβων.

Η αναδιοργάνωση των Ισραηλινών στρατευμάτων σε προσωπικό και υλικοτεχνική υποδομή, σε συνδυασμό με την τόλμη και την ανωτερότητα τακτικών και εκπαίδευσης, επέφεραν το επιθυμητό αποτέλεσμα λίγο πριν την έσχατη λύση της χρήσης πυρηνικών όπλων. Ως εκ τούτου, την 14η Οκτωβρίου τα ισραηλινά τεθωρακισμένα βρίσκονταν μερικά χιλιόμετρα προ της πρωτεύουσας της Συρίας ενώ στο μέτωπο του Νότου η Αιγυπτιακή Τρίτη Στρατιά ήταν περικυκλωμένη και αποκομμένη. Οι μηχανοκίνητες δυνάμεις του Ισραηλινού Στρατού διέβησαν τη Διώρυγα του Σουέζ και εγκατέστησαν ασφαλές προγεφύρωμα επί των αιγυπτιακών εδαφών. Ωστόσο, οι εντυπωσιακές επιτυχίες των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων δεν μεταφράστηκαν σε αντίστοιχες διπλωματικές νίκες. Οι επιχειρήσεις έληξαν μερικώς

1 **Χατζηβασιλείου**, Ευάνθης (2001), *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, Πατάκης, Αθήνα, σελ. 185-188.

στις 22 Οκτωβρίου, ημέρα που τα Ηνωμένα Έθνη επέβαλαν κατάπαυση του πυρός μεταξύ Ισραήλ και Αιγύπτου· την επομένη η Συρία προσχώρησε στην ανακωχή ενώ στις 24 Οκτωβρίου πέρασε το Ψήφισμα 339 των Η.Ε. που καλούσε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να σεβαστούν την ανακωχή. Ο πόλεμος είχε ουσιαστικά τελειώσει, αν και μεμονωμένες αψιμαχίες συνεχίστηκαν και τις επόμενες ημέρες. Μετά τον πόλεμο του 1973 Ισραηλινοί και Άραβες έρχονται για πρώτη φορά σε απευθείας διαπραγματεύσεις ειρήνης και ένας διπλωματικός οργανισμός ακολουθεί τα επόμενα χρόνια. Παρότι είχε εξέλθει νικηφόρο για άλλη μια φορά, το Ισραήλ απειλήθηκε σοβαρά και συνειδητοποίησε ότι η στρατιωτική παντοδυναμία του ήταν εύθραυστη και ότι οι αντίπαλοι του είχαν σημειώσει σημαντικά βήματα προόδου. Με τις Συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ (1978), το Ισραήλ και η Αίγυπτος προχώρησαν στην εξομάλυνση των διαφορών τους κατόπιν μεσολάβησης του Αμερικανού Προέδρου Κάρτερ.²

Στον Πόλεμο του 1973 οι Άραβες δεν νίκησαν, σημείωσαν όμως σημαντικές επιτυχίες και απείλησαν σοβαρά για πρώτη φορά το Ισραήλ. Οι κύριοι λόγοι της επιτυχίας τους ήταν η σωστή προετοιμασία και οργάνωση, η υλοποίηση σχεδίων παραπλάνησης των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων καθώς και η τήρηση απόλυτης μυστικότητας. Η πλημμελής λειτουργία των υπηρεσιών πληροφοριών του κράτους του Ισραήλ, σε συνδυασμό με τον εφησυχασμό της ισραηλινής ηγεσίας εξαιτίας της υπερεκτίμησης των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας και της υποτίμησης των αντιπάλων, οδήγησαν στο σημείο το κράτος του Ισραήλ να υποστεί στρατηγικό αιφνιδιασμό.

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια προσπάθεια να κατανοηθεί ο στρατηγικός αιφνιδιασμός στις δύο συρράξεις καθώς και να εκτιμηθεί η απόδοση των ισραηλινών μυστικών υπηρεσιών στους δύο πολέμους του 1967 και του 1973. Στον Πόλεμο των Έξι Ημερών, μέσω της έγκαιρης προειδοποίησης που έλαβε από τις ισραηλινές μυστικές υπηρεσίες, το Ισραήλ κατάφερε να εξαπολύσει καίρια πλήγματα εναντίων των αντιπάλων του επιτυγχάνοντας στρατηγικό αιφνιδιασμό. Όμως στον πόλεμο του 1973 το Ισραήλ ήταν αυτό που υπέστη τον στρατηγικό αιφνιδιασμό. Στον Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ η μακαριότητα και ο εφησυχασμός του κράτους του Ισραήλ διαλύθηκαν σε μια στιγμή, καθώς απειλήθηκε σοβαρά η ισραηλινή εθνική ασφάλεια

2 Χατζηβασιλείου, ό.π., σελ. 191-195.

και η ίδια η ύπαρξη του Ισραήλ. Ο σκοπός αυτής της εργασίας είναι διττός: αφενός, η κατανόηση της αντίδρασης του Ισραήλ στις δύο συρράξεις του 1967 και του 1973, με έμφαση στην απόδοση των μυστικών υπηρεσιών του· αφετέρου, η ανάλυση των στοιχείων εκείνων που χαρακτηρίζουν τις επιθέσεις ως περιπτώσεις στρατηγικού αιφνιδιασμού.

Η εργασία διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται αρχικά στην θεωρητική θεμελίωση του θέματος, τον ορισμό και τη σημασία του· εν συνεχεία γίνεται ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και τέλος αναλύεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στις θεωρητικές προσεγγίσεις του στρατηγικού αιφνιδιασμού και στις τρεις κυρίαρχες θεωρίες. Τα επόμενα δύο κεφάλαια, τρίτο και τέταρτο, αποτελούν τον πραγματολογικό κορμό της εργασίας και έχουν ως αντικείμενο την απόδοση των ισραηλινών μυστικών υπηρεσιών στις δύο πολεμικές αναμετρήσεις του 1967 και του 1973. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο λαμβάνει χώρα η συνολική εκτίμηση μέσω της παρουσίασης και καταγραφής των συμπερασμάτων.

Κεφάλαιο πρώτο

1.1 Θεωρητική Θεμελίωση

Το θέμα που πραγματεύεται η παρούσα διπλωματική εργασία εντάσσεται στον τομέα της Πληροφόρησης, που με τη σειρά του εντάσσεται στους τομείς των Στρατηγικών Σπουδών και των Διεθνών Σχέσεων. Οι τελευταίες αποτελούν τμήμα των ευρύτερων Πολιτικών Επιστημών. Όπως αναφέρει ο καθηγητής Στρατηγικής Αθανάσιος Πλατιάς, “στη χώρα μας δεν έχει δοθεί η βαρύτητα που θα έπρεπε στην ενασχόληση με τα ζητήματα των πληροφοριών”.³ Πληθώρα καθηγητών Διεθνών Σχέσεων παγκοσμίως τονίζει ότι τα ζητήματα πληροφοριών αποτελούν μια

3

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος (2008), *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 5.

παραμελημένη πτυχή των Διεθνών Σχέσεων και των Στρατηγικών Σπουδών ειδικότερα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του H. Bradford Westerfield, καθηγητή Διεθνών Σπουδών και Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου του Yale, ο οποίος παραδέχθηκε ότι μετά την επιστημονική ενασχόλησή του με θέματα Πληροφόρησης και κατασκοπείας ο τρόπος κατανόησης των διεθνών σχέσεων εκ μέρους του βελτιώθηκε ριζικά: “Στα γραπτά μου όσο και στη διδασκαλία μου πάντα αναγνώριζα περισσότερο από άλλους συναδέλφους μου τη σημασία της συγκεκριμένης διάστασης και έχω ενσωματώσει οτιδήποτε μπορούσα να ανακαλύψω στο δημόσιο τομέα”.⁴

Ανάλογα είναι αυτά που αναφέρουν οι Len Scott και Peter Jackson, καθηγητές του τμήματος Διεθνούς Πολιτικής του Πανεπιστημίου της Ουαλίας, οι οποίοι εκτιμούν ότι η σύνδεση μεταξύ των σπουδών σχετικά με την Πληροφόρηση και της θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων αποτελεί μια παραμελημένη διάσταση και ένα ανεξερεύνητο ερευνητικό πεδίο. Είναι κοινός τόπος ότι η Πληροφόρηση απουσιάζει από τα έργα πολλών θεωρητικών των Διεθνών Σχέσεων και δεν εμφανίζεται στις κεντρικές επιστημονικές συζητήσεις. Κατά συνέπεια δεν υφίστανται και σχετικές αντιπαραθέσεις μεταξύ των σχολών των Διεθνών Σχέσεων (ρεαλισμός, νεορεαλισμός, φιλελευθερισμός, κονστρουκτιβισμός).⁵ Ο Ιωάννης Κωνσταντόπουλος, επίκουρος καθηγητής Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πειραιά, αναφέρει τα εξής στο βιβλίο του *Οικονομία και Κατασκοπεία: Θεωρία και Πράξη*: “ο James Der Derian θεωρεί ότι η πληροφόρηση είναι ο λιγότερο κατανοητός και υποθεωρητικοποιημένος τομέας των διεθνών σχέσεων. Ο καθηγητής της ιστορίας και πρωτοπόρος της ακαδημαϊκής ενασχόλησης με ζητήματα πληροφόρησης (μαζί με τον κορυφαίο Michael I. Handel) προτρέπει τους ερευνητές να ασχοληθούν περισσότερο με αυτά λέγοντας πως καθώς όλο και περισσότερο υλικό σχετικά με τα ζητήματα πληροφοριών και κατασκοπείας εισέρχεται στον δημόσιο τομέα, οι μελετητές Διεθνών Σχέσεων πρέπει να λαμβάνουν περισσότερο υπόψη τη μελέτη του ρόλου των

4

Κωνσταντόπουλος, Ιωάννης (2010), *Οικονομία και Κατασκοπεία: Θεωρία και Πράξη*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 34.

5

Κωνσταντόπουλος, Ιωάννης (2010), *Οικονομία και Κατασκοπεία: Θεωρία και Πράξη*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 34-35.

πληροφοριών και της κατασκοπείας”. Οι προαναφερθέντες Scott και Jackson συμφωνούν με το παραπάνω και θεωρούν πως οι περί την πληροφόρηση σπουδές και η θεωρία των Διεθνών Σχέσεων μόνο όφελος έχουν να προσμένουν από τη μεταξύ τους επαφή.⁶

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να καταδείξει τη βαρύτητα του ρόλου των Υπηρεσιών Πληροφοριών, της έγκαιρης προειδοποίησης και του στρατηγικού αιφνιδιασμού, παίρνοντας ως παραδείγματα εμπειρικής και θεωρητικής θεμελίωσης τους δύο Αραβοϊσραηλινούς πολέμους του 1967 και του 1973.

1.2 Ορισμός και σημασία του θέματος

Αμέσως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, έγιναν επισταμένες μελέτες σχετικά με το μέγα ζήτημα των αιφνιδιαστικών επιθέσεων και της προέλευσής τους. Αιφνιδιασμοί όπως η γερμανική επίθεση στη Σοβιετική Ένωση (Ιούνιος 1941) ή η ιαπωνική επίθεση στον αμερικανικό στόλο στο Περλ Χάρμπορ (Δεκέμβριος 1941) προκάλεσαν έντονο ενδιαφέρον στους ερευνητές και τους μελετητές, οι οποίοι συν τω χρόνω δημιούργησαν μια ογκώδη βιβλιογραφία επί του θέματος. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, οι δημοσιευμένες εργασίες προσπαθούν να εξηγήσουν τον αιφνιδιασμό αποκλειστικά και μόνο σε σχέση με τις συγκεκριμένες περιστάσεις και με βάση τις συνθήκες που επικρατούσαν τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή που έλαβε χώρα ο αιφνιδιασμός.⁷

Το 1962 δημοσιεύτηκε μια έρευνα η οποία προσπάθησε να αξιοποιήσει νέες γνωστικές έννοιες και εργαλεία σε μια προσπάθεια να σχηματιστεί μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με τα αίτια των αιφνιδιασμών. Η Roberta Wohlstetter, στο βιβλίο της *Περλ Χάρμπορ: Προειδοποίηση και Απόφαση*, επικεντρώνεται μεν σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός, ωστόσο προσπαθεί να προσφέρει ένα θεωρητικό υπόβαθρο το οποίο να άπτεται της σχέσης “ανθρώπινη αντίληψη-αιφνιδιασμός” σε οποιαδήποτε κατάσταση κρίσης: “Η ιστορία του Περλ Χάρμπορ έχει το μεγαλύτερο

6

Κωνσταντόπουλος, Ιωάννης (2010), *Οικονομία και Κατασκοπεία: Θεωρία και Πράξη*, Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 35-36.

7 **Ben-Zvi** Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 227.

ενδιαφέρον σε σχέση με άλλα μεμονωμένα γεγονότα στρατηγικού αιφνιδιασμού, τα οποία μπορεί να ήταν αποτέλεσμα αμέλειας ή ανοησίας ή προδοσίας. Σε κάθε περίπτωση ήταν μακάβριο η δυνατότητα ενός αιφνιδιασμού τέτοιας έκτασης, ανά πάσα χρονική στιγμή, έγκειται στις συνθήκες και τις ιδιαιτερότητες της ανθρώπινης αντίληψης και πηγάζει από τις αβεβαιότητες που, ενώ είναι τόσο απλές, είναι απίθανο να εξαλειφθούν, αν και θα μπορούσαν να περιοριστούν”.⁸

Η κεντρική ιδέα στη διατριβή της Wohlstetter είναι ότι ο αιφνιδιασμός του Περλ Χάρμπορ δεν συνέβη λόγω έλλειψης σχετικών πληροφοριών αλλά λόγω εσφαλμένης εκτίμησης των διαθέσιμων πληροφοριών. Επειδή οι πληροφορίες που συλλέγονταν δεν έδειχναν μια πέραν πάσης αμφιβολίας επικείμενη ιαπωνική επίθεση στο Περλ Χάρμπορ αλλά συνοδεύονταν από έναν “θόρυβο” προς άλλες κατευθύνσεις, οι Αμερικανοί πολιτικοί είχαν την τάση να ενεργούν σύμφωνα με τις δικές τους προκαταλήψεις, ότι δηλαδή μια ιαπωνική επίθεση σε αμερικανικό έδαφος ήταν ένα εξαιρετικά απίθανο σενάριο όσο οι ΗΠΑ υπερείχαν στρατιωτικά επί της Ιαπωνίας και παράλληλα τηρούσαν ισχυρή και αδιάλλακτη στάση έναντί της.⁹

Το βιβλίο της Wohlstetter έθεσε για πρώτη φορά το επίπεδο της συζήτησης στο “ποιος έφταιγε” και υπογράμμισε τις αντιληπτικές βάσεις των αποφάσεων που τελικά πάρθηκαν. Εντός αυτού του πλαισίου, το βιβλίο αντανάκλα με σαφήνεια τη γνωστική αντίληψη ότι κάθε υπεύθυνος λήψης αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής λειτουργεί στο πλαίσιο ορισμένων ψυχολογικών προδιαθέσεων, οι οποίες λειτουργούν ως μια “οθόνη” μέσω της οποίας διέρχονται και αφομοιώνονται όλες οι εξωτερικές πληροφορίες. Η σημαντικότερη αναλυτική συνεισφορά του βιβλίου, δηλαδή η διάκριση μεταξύ των πραγματικών στοιχείων και του “θορύβου”, συνδέεται άμεσα με την αντιληπτική παραδοχή ότι τα άτομα που σκέφτονται, αντιλαμβάνονται και μαθαίνουν, επιβάλλουν δομές σε έναν πολύπλοκο κόσμο μέσω εννοιών που αναπτύσσουν τόσο για τους εαυτούς τους όσο και για τους άλλους. Αυτή η δομή, αν

8

Wohlstetter, Roberta (1962), *Pearl Harbor: Warning and Decision*, Stanford University Press, Stanford - California, σελ. 39.

9

Ben-Zvi Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 228.

και απαραίτητη για την αναγνώριση και την ερμηνεία του τεράστιου όγκου των πληροφοριών σχετικά με οποιοδήποτε πρόβλημα, μπορεί να περιορίσει και να ρυθμίσει σε μεγάλο βαθμό το πώς και το τι αντιλαμβάνονται οι ηγέτες.¹⁰

Ένα πλήθος θεωρητικών και εμπειρικών εργασιών ακολούθησε τη μελέτη της Wohlstetter επί της γνωστικής προέλευσης του αιφνιδιασμού του Περλ Χάρμπορ. Σε ορισμένες περιπτώσεις η ορολογία, η μεθοδολογία και οι θεωρητικές βάσεις της έγιναν απολύτως αποδεκτές. Σε άλλες περιπτώσεις ωστόσο έγινε προσπάθεια να ενταχθούν σε μια πιο διαφοροποιημένη και πολυδιάστατη έρευνα. Για παράδειγμα, οι Alexander L. George και Richard Smoke στο έργο τους *Η Αποτροπή στην Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική: Θεωρία και Πρακτική* [Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice], αναζητώντας μια βαθύτερη εξήγηση των ριζών της ανθρώπινης συμπεριφοράς κατά τις παραμονές, αλλά και κατά τη διάρκεια μιας έντονης διεθνούς κρίσης, εστιάζουν σε “πηγές παρεξήγησης” όπως η έλλειψη του ενσυναίσθητου λογικού, η υπέρ-αυτοπεποίθηση και η σχέση κόστους-οφέλους της ορθής αξιολόγησης των πληροφοριών, “πηγές” οι οποίες ασκούν επιρροή στη λήψη των αποφάσεων εμμέσως και σε υποσυνείδητο επίπεδο. Αναλύοντας γεγονότα όπως ο αποκλεισμός του Βερολίνου ή ο Πόλεμος της Κορέας, οι Αμερικανοί υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων πρόβαλαν στον αντίπαλο τη δική τους συλλογιστική. Δεδομένου ότι ο αντίπαλος δεν είναι υποχρεωμένος να ακολουθήσει μια παρόμοια λογική, οι Αμερικανοί υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων δεν κατάφεραν να υπερβούν τα πολιτιστικά φράγματα που τους χώριζαν από τον εννοιολογικό κόσμο των αντιπάλων τους.¹¹

Ενώ η Wohlstetter ισχυρίζεται ότι ο αιφνιδιασμός του Περλ Χάρμπορ μπορεί να εξηγηθεί στη βάση της “ανθρώπινης τάσης να βλέπουμε αυτό που θέλουμε να δούμε ή περιμένουμε να δούμε”, οι George και Smoke αντιμετώπισαν αυτό το υπόβαθρο προσδοκίας ως ένα μόνο μέρος μιας ευρείας δέσμης αντιληπτικών εμποδίων, τα οποία μειώνουν τη δεκτικότητα των ηγετών στην προειδοποίηση. Αναλύοντας την ομοιογενή αντίληψη της Wohlstetter περί “θορύβου στο υπόβαθρο”, δείχνουν π.χ. με ποιο τρόπο το “υπόβαθρο” της πολιτικής, κατά τη στιγμή που η

10 Ben-Zvi Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 228.

11 Ben-Zvi Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 228.

έγκαιρη προειδοποίηση γίνεται διαθέσιμη, μπορεί να διαβρώσει τη δεκτικότητα των ηγετών σε αυτή την προειδοποίηση: “Το να λάβει κανείς σοβαρά υπόψη μια προειδοποίηση μπορεί να σημαίνει, όσον αφορά τους φορείς χάραξης πολιτικής, ότι πρέπει να λάβουν νέες αποφάσεις, δύσκολες ή δυσάρεστες. Άπαξ και οι πολιτικές αποφασιστούν εντός της κυβέρνησης, αποκτούν συνήθως μια δική τους δυναμική που τείνει στην υποστήριξη των εδραιωμένων συμφερόντων. Οι υπεύθυνοι λήψης των αποφάσεων συχνά διστάζουν να ανοίξουν εκ νέου τα θέματα πολιτικής για τα οποία έχουν ήδη αποφασίσει. Φοβούνται πως, αν κάνουν κάτι τέτοιο, θα βυθίσουν την κυβέρνηση και τη συνοχή της σε κρίση και τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων σε αναταραχή”.¹²

Ομοίως ο Richard Ned Lebow, στο έργο του *Μεταξύ Ειρήνης και Πολέμου* [*Between Peace and War: the Nature of International Crisis*, 1984], διακρίνει μεταξύ της παρερμηνείας με κίνητρο και της παρερμηνείας άνευ κινήτρου. Εστιάζοντας στην παρερμηνεία, προσδιορίζει ένα ολόκληρο σύμπλεγμα κινήτρων και προκαταλήψεων, τα οποία προκύπτουν από μη αναγνωρισμένες και ασυνείδητες ανάγκες και φόβους (καθώς και από το συναισθηματικό στρες), πράγματα που με τη σειρά τους δημιουργούνται από τα πολιτικά και στρατηγικά συμφέροντα των ηγετών, όπως οι ίδιοι τα αντιλαμβάνονται. Η ανάλυσή του για τον πόλεμο μεταξύ Κίνας και Ινδίας (1962) και για τον Πόλεμο των Φώκλαντ (1982) δείχνει σαφώς ότι οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, καθώς αισθάνονται ότι πιέζονται να βρουν κάποια αποδεκτή εναλλακτική λύση σε μια πρόκληση, τείνουν ή έχουν την προδιάθεση να βλέπουν τους στόχους τους ως εφικτούς, ασχέτως εάν είναι πράγματι ή όχι. Υπό αυτές τις συνθήκες τα κινητήρια λάθη μπορεί να είναι έντονα και αναγνωρίσιμα. Οι ηγέτες, ιδίως όταν αντιμετωπίζουν οξύτερες πολιτικές και στρατηγικές αδυναμίες, είναι ιδιαίτερος πιθανό να νοθεύσουν αξιολογήσεις απειλών και να καταστούν “απρόσβλητοι” από την προειδοποίηση ότι οι πολιτικές που έχουν επιλέξει είναι βέβαιο πως θα καταλήξουν σε καταστροφή. Επειδή γνωρίζουν το βαθμό στον οποίο είναι αδύναμοι ή ανήμποροι να υποχωρήσουν, οι υπεύθυνοι λήψης των αποφάσεων περιμένουν από τους αντιπάλους τους να τους ακολουθήσουν στη δική τους

12

Wohlstetter, Roberta (1962), *Pearl Harbor: Warning and Decision*, Stanford University Press, Stanford - California, σελ. 54.

συλλογιστική. Έτσι, πείθουν τελικά τους εαυτούς τους ότι οι πολιτικές τους θα πετύχουν χωρίς να προκαλέσουν ήττα ή καταστροφή.¹³

Προσπαθώντας να ενσωματώσει τα παραπάνω στοιχεία σε ένα ακόμη πιο διαφοροποιημένο και πολύπλευρο πλαίσιο, η Janice Gross Stein διακρίνει τρεις κύριες μεταβλητές από όπου εξαρτάται η εσφαλμένη εκτίμηση απειλών: (1) τη γνωστική, η οποία περιλαμβάνει το σύστημα πεποιθήσεων, την έλλειψη εμπάθειας, την υπερβολική αυτοπεποίθηση και τις προκαταλήψεις της αναλογικότητας και της απόδοσης· (2) τη στρατηγική και (3) την πολιτική. Οι παράγοντες αυτοί εντοπίστηκαν και διευκρινίστηκαν ως μέρος μιας προτεινόμενης ερευνητικής ατζέντας για την εύρεση εξήγησης σχετικά με τις διάφορες διαδικασίες που οδηγούν σε παρερμηνεία.¹⁴

Παρά τις προσπάθειες να αναλυθεί η προέλευση του αιφνιδιασμού, η αναζήτηση των γνωστικών και πολιτικών αιτίων της παρερμηνείας δεν συνοδεύεται από καμία συνεκτική και θεωρητικά προσανατολισμένη προσπάθεια αναγνώρισης και σύνθεσης των παραγόντων και των επαναλαμβανόμενων μοτίβων μιας συμπεριφοράς η οποία συνδέεται με τις μετά-αντιληπτικές φάσεις της διαδικασίας (από την άποψη της αξιολόγησης της πρόθεσης). Με άλλα λόγια, εστιάζοντας κυρίως στις γνωστικές και πολιτικές διαστάσεις του “θορύβου” που παράγεται από διάφορα είδη αντιληπτικών πεποιθήσεων, η υπάρχουσα βιβλιογραφία σχετικά με τον αιφνιδιασμό συνεχίζει να αντιμετωπίζει μια σειρά προβλημάτων και δυσκολιών που μπορεί να προκύψουν μετά από την ακριβή διάγνωση των προθέσεων του αντιπάλου. Επιπλέον, ενώ μια σειρά από σχετικούς παράγοντες (όπως οι εσωτερικές αντιπαλότητες και τα προβλήματα επικοινωνίας μεταξύ κέντρου και περιφέρειας) έχουν αναγνωριστεί και αναλυθεί από αρκετές μελέτες, εντούτοις σπάνια ενσωματώνονται στον συστηματικό θεωρητικό σχεδιασμό.¹⁵

13

Ben-Zvi Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 229.

14 **Ben-Zvi**, Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 229.

15 **Ben-Zvi**. Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 230.

Είναι βέβαιο ότι πολλά θεωρητικά ερωτήματα έχουν βρει απαντήσεις κατά τη μελέτη των διαφόρων εμποδίων, τα οποία δεν διευκολύνουν ή εμποδίζουν την έγκαιρη αντίληψη μιας απειλής· εντούτοις δεν έχει δοθεί η πρέπουσα προσοχή στις αντιξοότητες και τους περιορισμούς που ενδέχεται να αναδυθούν στην επιφάνεια αφότου ξεπεραστούν τα αρχικά εμπόδια, τα οποία αφορούν την ανθρώπινη δεκτικότητα. Αυτές οι αντιξοότητες και περιορισμοί μπορούν τελικά να υπονομεύσουν τις προοπτικές της ορθής και επαρκούς αντιμετώπισης μιας επικείμενης απειλής. Η αξιολόγηση της πρόθεσης δεν είναι παρά η κορυφή του παγόβουνου και το σημείο εκκίνησης· όχι το τέλος της εξαιρετικά περίπλοκης διαδικασίας αντιμετώπισης μιας απειλής. Η αξιολόγηση της πρόθεσης είναι οπωσδήποτε αναγκαία, σε καμιά ωστόσο περίπτωση δεν είναι επαρκής προϋπόθεση για την αποτροπή του αιφνιδιασμού, ούτε μπορεί να εγγυηθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. Επομένως, αυτό που είναι αναγκαίο είναι η διαφοροποίηση, όχι μόνο μεταξύ αποκλινόντων παραγόντων παρανόησης αλλά και μεταξύ των διακριτών φάσεων της διαδικασίας αντίληψης μιας απειλής και της αντίδρασης σε αυτή την απειλή. Όπως επισήμανε ο Ariel Levite, η διάκριση αυτή είναι απαραίτητη προκειμένου να εξηγηθεί “η διαδικασία έγκαιρης προειδοποίησης, η οποία βασίζεται σε πληροφορίες, έτσι ώστε να μας ευαισθητοποιήσει για τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες η κατανόηση της επικείμενης απειλής δεν καλύπτεται από την υπάρχουσα ετοιμότητα λόγω ανθρώπινων, πολιτικών, γραφειοκρατικών ή επιχειρησιακών παραγόντων, οι οποίοι επηρεάζουν την ποιότητα της χάραξης πολιτικής και τη διαδικασία εφαρμογής της”.¹⁶

Μια επιπλέον διαφοροποίηση του ζητήματος του αιφνιδιασμού, σε σχέση με τις διακριτές ακολουθίες μιας έγκαιρης προειδοποίησης και της αντίδρασης, μπορεί να επισημανθεί μέσω της ανάλυσης του Πολέμου του Γιουμ Κιπούρ (Οκτώβριος 1973). Η εξέταση του τρόπου με τον οποίο οι Ισραηλινοί ηγέτες κατανόησαν και ανταποκρίθηκαν στην επερχόμενη απειλή χρησιμεύει ως ενδεικτική απεικόνιση ενός ευρύτερου φαινομένου και όχι ως περιγραφή ενός μεμονωμένου περιστατικού. Η μελέτη του πολέμου του 1973 μπορεί να προσφέρει μια εμπειρική βάση για τη

16 **Ben-Zvi** Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 230.

σωρευτική ανάπτυξη μιας τυπολογικής επεξηγηματικής θεωρίας περί της αντίληψης της απειλής και της αντίδρασης. Με βάση τα μοτίβα της μεθόδου των “δομημένων και εστιασμένων συγκρίσεων”, η προέλευση του ισραηλινού αιφνιδιασμού το 1973 μπορεί να εξηγηθεί με βάση ορισμένες θεωρητικές έννοιες, οι οποίες όμως θα πρέπει να αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της προσπάθειας εξέτασης της εν λόγω υπόθεσης εργασίας πέρα από ιδεογραφικές παραμέτρους.¹⁷

1.3 Ανασκόπηση διεθνούς βιβλιογραφίας

Στη διεθνή βιβλιογραφία περί υπηρεσιών πληροφοριών, κατασκοπείας και στρατηγικού αιφνιδιασμού ξεχωρίζουν τα δημοσιεύματα σε αγγλική γλώσσα· υπάρχουν πολλές αυτοτελείς μελέτες καθώς και πληθώρα άρθρων σε ξενόγλωσσα επιστημονικά περιοδικά. Από ελληνικής πλευράς υπάρχουν ελάχιστα συγγράμματα. Ξεχωρίζουν το βιβλίο του καθηγητή Κωνσταντίνου Κολιόπουλου, *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις* και το μεταφρασμένο στα ελληνικά βιβλίο του Chaim Herzog, πρώην πρόεδρου του Ισραήλ, *Οι Αραβοϊσραηλινοί Πόλεμοι: Η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*.

1.4 Μεθοδολογία

Η παρούσα διπλωματική εργασία θέτει ως στόχο τη μελέτη του στρατηγικού αιφνιδιασμού και του ρόλου των υπηρεσιών πληροφοριών με βάση την εξέταση του του Πολέμου των Έξι Ημερών (1967) και του Πολέμου του Γιόμ Κιπούρ (1973). Η εργασία εντάσσεται στα πλαίσια των Στρατηγικών Σπουδών και κατ' επέκταση των Διεθνών Σχέσεων. Αξιοποιούνται εμπειρικά στοιχεία σχετικά με το ζήτημα του στρατηγικού αιφνιδιασμού, των Υπηρεσιών Πληροφοριών και των δύο αραβοϊσραηλινών πολέμων. Τα δύο πρώτα κύρια κεφάλαια της παρούσας εργασίας αφορούν, αντιστοίχως, την απόδοση των ισραηλινών Υπηρεσιών Πληροφοριών το 1967 και την απόδοση των ισραηλινών Υπηρεσιών Πληροφοριών το 1973. Το τρίτο κύριο κεφάλαιο επιχειρεί μια συγκριτική εξέταση: πώς οι Ισραηλινοί το 1967 πέτυχαν

17 Ben-Zvi Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 230-231.

στρατηγικό αιφνιδιασμό, ενώ το 1973 ήταν αυτοί που αιφνιδιάστηκαν. Μέσα από την αξιοποίηση ξενόγλωσσων βιβλίων και άρθρων επιχειρείται η ανάλυση και η αξιολόγηση των Υπηρεσιών Πληροφοριών του Ισραήλ.

Σε συνολικό επίπεδο, εξετάζουμε τους τρόπους εκτίμησης της απειλής μέσω των υπηρεσιών πληροφοριών και τις διαδικασίες της ανάληψης δράσης από το κράτος στόχο προς το κράτος που πρόκειται να ενεργήσει επίθεση με στρατηγικό αιφνιδιασμό. Ειδικότερα, επιχειρούμε να απαντήσουμε στα ακόλουθα ερωτήματα: τί οδήγησε το Ισραήλ στο να πετύχει στρατηγικό αιφνιδιασμό το 1967; Πώς το πέτυχε; Πού οφείλεται η επιτυχία; Και αντιστοίχως για το 1973: πώς το Ισραήλ δέχθηκε μια επίθεση δίχως να προλάβει το ίδιο να πραγματοποιήσει στρατηγικό αιφνιδιασμό; Το Ισραήλ αιφνιδιάστηκε; Είχε στη διάθεσή του τις απαραίτητες πληροφορίες ώστε να μην αιφνιδιαστεί; Ποιά ήταν η απόδοση των ισραηλινών υπηρεσιών πληροφοριών το 1973; Είχαν προβλέψει τις κινήσεις των Αράβων; Ποιά είναι τα κίνητρα που οδηγούν την πολιτική ηγεσία ενός κράτους να πραγματοποιήσει στρατηγικό αιφνιδιασμό; Ποιά είναι τα αντικίνητρα της πολιτικής ηγεσίας ενός κράτους να μην πραγματοποιήσει στρατηγικό αιφνιδιασμό; Πώς γίνεται η εκτίμηση της απειλής και πώς μεθοδεύεται η ανάληψη δράσης που οδηγεί στον στρατηγικό αιφνιδιασμό;

Προκειμένου να απαντήσουμε στα παραπάνω ερωτήματα μελετούμε ως περιπτώσεις (case study) την απόδοση των ισραηλινών Υπηρεσιών Πληροφοριών το 1967 και το 1973. Στο πέμπτο κεφάλαιο αναφέρονται και καταγράφονται τα συμπεράσματα μεταξύ του 1967 και του 1973. Στο επόμενο κεφάλαιο οι διαστάσεις του στρατηγικού αιφνιδιασμού. Ο βασικός λόγος για τον οποίο επιλέχθηκαν αυτές οι δύο συρράξεις είναι πως ο Πόλεμος των Έξι Ημερών αποτελεί κλασικό και διαχρονικό παράδειγμα ενός κράτους που αξιοποιεί έγκυρα τις πληροφορίες περί επερχόμενης απειλής και αποφασίζει προληπτικό πλήγμα πετυχαίνοντας στρατηγικό αιφνιδιασμό. Με την επίτευξη του στρατηγικού αιφνιδιασμού καταφέρνει την εκμηδένιση του αντιπάλου διατηρώντας το πλεονέκτημα της πρωτοβουλίας των κινήσεων στην σύρραξη. Μερικά χρόνια αργότερα, στον Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ, το Ισραήλ, ενώ διέθετε τις ενδείξεις για την επικείμενη απειλή εναντίον του, αδράνησε και δέχθηκε σοβαρό πλήγμα από τους Άραβες, μολονότι στη συνέχεια κατόρθωσε να αντιστρέψει την εις βάρος του κατάσταση.

Τα κύρια επιχειρήματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι τα ακόλουθα:

1. Σε έναν κόσμο που κυριαρχούν οι ασύμμετρες απειλές ο ρόλος των υπηρεσιών πληροφοριών είναι πιο επίκαιρος από ποτέ. Καθίσταται επιτακτικό για κάθε κράτος να διαθέτει οργανωμένο σύστημα επιτήρησης των συμβατικών και ασύμμετρων απειλών, σε συνδυασμό με ένα άρτιο δίκτυο συλλογής, επεξεργασίας, ανάλυσης και ταξινόμησης των πληροφοριών με στόχο την έγκαιρη στρατηγική προειδοποίηση και την ορθή εκτίμηση των απειλών ώστε να υπάρξει έγκαιρη δράση.
2. Η φύση των συμβατικών απειλών δεν έχει αλλάξει σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, παρά το γεγονός ότι η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης οδήγησε στη πτώση των οροφών των συμβατικών δυνάμεων. Ωστόσο, σε πολλές περιοχές του πλανήτη όπου δύο κράτη εμφανίζονται να έχουν αντικρουόμενα συμφέροντα και υπάρχει κίνδυνος για μεταξύ τους εμπλοκή, η σημασία του στρατηγικού αιφνιδιασμού παραμένει υψηλή και ο ίδιος ένα απαραίτητο στρατιωτικό και πολιτικό εργαλείο.
3. Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός δεν αφορά μόνο την αναμέτρηση μεταξύ δύο ή περισσότερων αντίπαλων κρατών. Αφορά και την αντιμετώπιση του παγκόσμιου φαινομένου της τρομοκρατίας. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα των τρομοκρατικών επιθέσεων σε Γαλλία και Βέλγιο, όπου οι τρομοκράτες του Ισλαμικού Κράτους προκάλεσαν μαζική ανθρωποσφαγή σε ευρωπαϊκό έδαφος, σπέρνοντας τον τρόμο και τον πανικό και εγείροντας σοβαρά ερωτηματικά για την απόδοση των γαλλικών, βελγικών και γενικότερα ευρωπαϊκών υπηρεσιών πληροφοριών.

Η αναλυτική προσέγγιση των υπηρεσιών πληροφοριών εντάσσεται φυσιολογικά στη Ρεαλιστική Σχολή της Θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων. Αυτό ισχύει για δύο λόγους. Πρώτον, διότι οι έννοιες “υπηρεσίες πληροφοριών” και “στρατηγικός αιφνιδιασμός” παραπέμπουν στο συγκρουσιακό και ανταγωνιστικό στοιχείο των διεθνών σχέσεων, όπως άλλωστε υποστηρίζεται στη ρεαλιστική θεωρία. Δεύτερον, διότι οι υπηρεσίες πληροφοριών επικεντρώνονται στα κράτη, τα οποία είναι οι κύριοι δρώντες στις Διεθνείς Σχέσεις και ειδικότερα στη Ρεαλιστική Σχολή. Στο παρόν κεφάλαιο αναλύσαμε την θεωρητική θεμελίωση, αναγνωρίσαμε τον ορισμό και τη σημασία του θέματος, ανασκοπήσαμε σύντομα τη διεθνή βιβλιογραφία και τέλος προχωρήσαμε

στην συνολική ανασκόπηση της μεθοδολογίας. Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στις προσεγγίσεις του στρατηγικού αιφνιδιασμού, ενώ στα κεφάλαια 3 και 4 θα μας απασχολήσει η απόδοση των ισραηλινών υπηρεσιών πληροφοριών το 1967 και 1973 αντιστοίχως. Το προτελευταίο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα συμπεράσματα ενώ το τελευταίο καταλαμβάνει ο επίλογος της παρούσας εργασίας.

Κεφάλαιο δεύτερο: Οι προσεγγίσεις του στρατηγικού αιφνιδιασμού

2.1 Ορισμός

Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός έχει ως στόχο να επιφέρει καίρια και αποφασιστικά πλήγματα στον αντίπαλο με τελικό σκοπό είτε να του ακυρώσει τις όποιες επιθετικές πρωτοβουλίες και κινήσεις, είτε –σε περίπτωση που τα πλήγματα δεν μπορούν να είναι συντριπτικά– να μειωθεί αισθητά η επιθετική του ισχύς.¹⁸ Ο Ariel Levite θεωρείται πως έχει δώσει τον πιο εύστοχο ορισμό για τον στρατηγικό αιφνιδιασμό. Ο Ισραηλινός ερευνητής ορίζει τον στρατηγικό αιφνιδιασμό ως την κατάσταση κατά την οποία ένα κράτος καταλαμβάνεται εξαπίνης από ένα ξένο κράτος σε στρατηγικό επίπεδο.¹⁹ Βάσει του παραπάνω ορισμού, ο στρατηγικός αιφνιδιασμός περιλαμβάνει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Πρόκειται για στιγμιαίο γεγονός και όχι κάτι το συνεχές
2. Βλάπτει τα ζωτικά συμφέροντα του κράτους-στόχου. Εάν ο στρατηγικός αιφνιδιασμός επιτύχει, τότε αναπόφευκτα το κράτος-στόχος δέχεται πλήγματα που υπονομεύουν τον αμυντικό σχεδιασμό του και εξασθενίζουν την ένοπλη ισχύ του. Εάν πάλι ο στρατηγικός αιφνιδιασμός αποφευχθεί από το κράτος-στόχο εξαιτίας της στρατηγικής προειδοποίησης, τότε αυτό το κράτος-στόχος αποκτά πλεονέκτημα.

18 **Κολιόπουλος**, Κωνσταντίνος (2008), *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 28-29.

19

Levite, Ariel (1987), *Intelligence and Strategic Surprise*, Columbia University Press, New York, σελ. 1-3.

3. Χαρακτηρίζεται από ταχύτητα και αμεσότητα

Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός αφορά τους ζωτικούς συντελεστές ισχύος ενός κράτους. Ως ζωτικοί συντελεστές ισχύος νοούνται οι Ένοπλες Δυνάμεις και η οικονομική, βιομηχανική και τεχνολογική υποδομή. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο κύριος στόχος του στρατηγικού αιφνιδιασμού είναι να επιφέρει πλήγματα τέτοιας έκτασης και σημασίας ώστε να κριθεί το αποτέλεσμα της ένοπλης αναμέτρησης. Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός διαφέρει από τον τακτικό και επιχειρησιακό αιφνιδιασμό, που αφορούν κατώτερα επίπεδα στρατηγικού σχεδιασμού. Επιπλέον, λαμβάνονται υπόψη οι πέντε διαφορετικές διαστάσεις του στρατηγικού αιφνιδιασμού:²⁰

1. Πώς θα γίνει;
2. Πού θα λάβει χώρα;
3. Πότε θα πραγματοποιηθεί;
4. Ποιό το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα;
5. Ποιος;

Στα παραπάνω πέντε ερωτήματα καλούνται να απαντήσουν οι υπηρεσίες πληροφοριών, στόχος των οποίων είναι είτε να αποτρέψουν τον στρατηγικό αιφνιδιασμό με στρατηγική προειδοποίηση, είτε να συμβάλουν στην επίτευξη του στρατηγικού αιφνιδιασμού με παραπλάνηση. Η αποτροπή του στρατηγικού αιφνιδιασμού περιλαμβάνει δύο κύρια στάδια. Το πρώτο αφορά τη συλλογή, ανάλυση και ταξινόμηση των πληροφοριών με στόχο την εκτίμηση της φύσης και του μεγέθους της απειλής. Το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει την αντίληψη για τον τρόπο ή τρόπους αντίδρασης κατά της απειλής.²¹

2.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις

Τρεις κύριες θεωρίες υπάρχουν όσον αφορά την έρευνα, την κατανόηση και τη μελέτη του στρατηγικού αιφνιδιασμού. Η πρώτη είναι η θεωρία της συνωμοτικής

20

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος (2008), *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 31-32.

21 **Κολιόπουλος**, ό.π., σελ. 35.

προσέγγισης. Η δεύτερη είναι η θεωρία της προσέγγισης των παθολογιών. Η τρίτη θεωρία είναι αυτή της προσέγγισης της προειδοποίησης και της αντίληψης της απειλής. Για τη θεωρία της συνωμοτικής προσέγγισης ο στρατηγικός αιφνιδιασμός είναι προβλέψιμος. Ως προβλέψιμος είναι αναμενόμενος και θεωρείται ότι λαμβάνει χώρα ενώ το γνωρίζουν οι υπηρεσίες πληροφοριών της χώρας που δέχεται τον αιφνιδιασμό· οι υπηρεσίες αυτές υποτίθεται πως αδρανούν με σκοπό να εξυπηρετήσουν δικούς τους σκοπούς. Η θεωρία αυτή βασίζεται σε εικασίες συνωμοσιών παρά σε συγκεκριμένα γεγονότα που δεν επιδέχονται αμφισβήτηση. Η θεωρία της συνωμοτικής προσέγγισης έχει πολλές αδυναμίες, με κύρια αδυναμία αυτήν της έλλειψης επαρκούς και ολοκληρωμένης τεκμηρίωσης. Όπως αναφέρει ο Κωνσταντίνος Κολιόπουλος στο βιβλίο του *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, η θεωρία της συνωμοτικής προσέγγισης “υπερεκτιμά την ικανότητα των ανθρώπων να θέτουν εξελίξεις στη κίνηση, να προσχεδιάζουν και να μηχανοραφούν”.²²

Η δεύτερη θεωρία είναι αυτή της προσέγγισης των παθολογιών. Έχει ως βασικό γνώρισμα την κατανόηση των λαθών και των παραλείψεων που οδήγησαν στη μη επίτευξη στρατηγικής προειδοποίησης. Αναφέρεται σε έναν αριθμό παθολογιών, όπως ο τρόπος λειτουργίας των υπηρεσιών πληροφοριών ή η υψηλή στρατηγική μιας χώρας, παράγοντες που διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στην αντίληψη και διαχείριση της απειλής. Τα θύματα των στρατηγικών αιφνιδιασμών – πάντα σύμφωνα με αυτή τη θεωρία– έχουν προειδοποιηθεί για την επερχόμενη απειλή, όμως εσφαλμένες εκτιμήσεις ή παραλείψεις τα οδηγούν στο καταστροφικό αποτέλεσμα που είναι να υποστούν τον στρατηγικό αιφνιδιασμό από το κράτος-θύτη. Η αποτυχία της έγκαιρης προειδοποίησης οφείλεται σε μια σειρά από παθογένειες, οι οποίες ως επί το πλείστον σχετίζονται με τις υπηρεσίες πληροφοριών. Οι θιασώτες της προαναφερθείσας θεωρίας πιστεύουν ότι κάθε προσπάθεια στρατηγικού αιφνιδιασμού μπορεί να είναι επιτυχής παρά το γεγονός ότι δεν λείπουν οι προειδοποιήσεις για το κράτος που πρόκειται να τον δεχθεί. Εν προκειμένω ο στρατηγικός αιφνιδιασμός αποδίδεται σε παθολογίες που σχετίζονται με την συλλογή, επεξεργασία, ανάλυση, ταξινόμηση και διαλογή των πληροφοριών από τις υπηρεσίες

22 **Κολιόπουλος**, Κωνσταντίνος (2008), *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 79-82.

πληροφοριών.²³ Η προσέγγιση των παθολογιών είναι μια από τις βασικότερες στη μελέτη του στρατηγικού αιφνιδιασμού.²⁴

Η τρίτη θεωρία εξηγεί τον στρατηγικό αιφνιδιασμό βασιζόμενη στην επίδραση παθολογιών που δυσχεραίνουν την αξιοποίηση της προειδοποίησης. Ο στρατηγικός αιφνιδιασμός λαμβάνει χώρα όταν δεν αξιοποιούνται καταλλήλως οι πληροφορίες που στόχο έχουν να επιτύχουν την στρατηγική προειδοποίηση. Για την επαρκή αντίληψη της απειλής, σύμφωνα πάντα με την τρίτη αυτή θεωρία, απαιτούνται αξιόπιστες και έγκαιρες πληροφορίες οι οποίες χρειάζεται να αξιοποιηθούν άμεσα. Η πληροφόρηση οφείλει να έχει δύο βασικά χαρακτηριστικά. Να είναι έγκυρη και έγκαιρη. Αξίζει να σημειωθεί πως η σχέση μεταξύ προειδοποίησης και εκτίμησης της απειλής είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη. Κι αυτό διότι η προειδοποίηση δεν είναι ούτε αναγκαία ούτε ικανή για την δημιουργία αντίληψης της απειλής. Γνωρίζουμε περιπτώσεις όπου η απειλή έγινε αντιληπτή χωρίς να υπάρχει στρατηγική προειδοποίηση· σε άλλες περιπτώσεις συνέβη το αντίθετο. Αναμφίβολα, μια προειδοποίηση που βασίζεται σε έγκυρες και έγκαιρες πληροφορίες δημιουργεί μια σαφή αντίληψη για την απειλή. Όπως αναφέρει ο Κωνσταντίνος Κολιόπουλος στο βιβλίο του *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, σημαντικό ρόλο στην αναγνώριση και την κατανόηση της προειδοποίησης και στην αντίληψη της απειλής διαδραματίζουν, εκτός από τα χαρακτηριστικά της ίδιας της προειδοποίησης, τα πολιτικά και προσωπικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων που χειρίζονται το θέμα. Πρακτικά αυτό συνεπάγεται, εφόσον η επεξεργασία των στοιχείων γίνεται από ανθρώπους, το ενδεχόμενο εσφαλμένης εκτίμησης ορισμένων ζητημάτων. Εσφαλμένη εκτίμηση μπορεί να συμβεί για λόγους άγχους, πίεσης ή έντασης, όπως επίσης και εξαιτίας πολιτικών θέσεων ή γενικότερα υποκειμενικών χαρακτηριστικών των ανθρώπων που χειρίζονται τα στοιχεία.²⁵

23

Wohlstetter, Roberta (1962), *Pearl Harbor: Warning and Decision*, Stanford University Press, Stanford - California, σελ. 89.

24

Kam, Ephraim (2004), *Surprise Attack: The Victim's Perspective*, Harvard University Press, Cambridge and London, σελ. 215.

25

Βασικό σημείο είναι η σχέση μεταξύ της αντίληψης της απειλής και της αντίδρασης σε μια επικείμενη εχθρική πρωτοβουλία. Είναι ενδεχόμενο η προειδοποίηση να μην δημιουργήσει αντίληψη της απειλής, όπως είναι επίσης ενδεχόμενο η αντίληψη της απειλής να μην οδηγήσει σε επαρκή αντίδραση. Μεταξύ της αντίληψης της απειλής και της αντίδρασης μεσολαβεί η θέληση ως προς την ικανή αντίδραση. Όμως ακόμα και η ύπαρξη βούλησης για αντίδραση εν όψει της απειλής δεν συνεπάγεται αυτομάτως ανάληψη δράσης. Η ανάληψη της δράσης εναπόκειται στη κρίση της πολιτικής ηγεσίας του κράτους-στόχου. Η αποτυχία αντίδρασης σε συνθήκες αυξημένης προειδοποίησης συνεπάγεται κινδύνους τόσο πολιτικούς όσο και ατομικούς, κυρίως όμως κινδύνους εθνικούς σε περίπτωση που η απειλή πραγματοποιηθεί. Από την άλλη πλευρά, η κατάλληλη αντίδραση στην προειδοποίηση συνεπάγεται πολλαπλά οφέλη για το κράτος-στόχο.²⁶

Κεφάλαιο τρίτο: Η απόδοση των ισραηλινών υπηρεσιών πληροφοριών στον Πόλεμο των Έξι Ημερών

Οι αρχές και τα μέσα της δεκαετίας του 1960 χαρακτηρίζονται από μια ευρύτερη αστάθεια στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Αφενός οι συνεχείς τρομοκρατικές επιθέσεις και τα μεθοριακά επεισόδια κατά του κράτους του Ισραήλ, αφετέρου η διαρκής προσπάθεια των Ισραηλινών για αύξηση, ποσοτική και ποιοτική, της στρατιωτικής τους ισχύος. Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών ή Τρίτος Αραβοϊσραηλινός πόλεμος ξέσπασε στις 5 Ιουνίου του 1967 και τερματίστηκε στις 10 Ιουνίου. Μέσα σε αυτό το διάστημα το Ισραήλ κατάφερε να τριπλασιάσει την επικράτειά του, καταλαμβάνοντας τη Λωρίδα της Γάζας και τη χερσόνησο του Σινά από την Αίγυπτο, τη Δυτική Όχθη του Ιορδάνη ποταμού από την Ιορδανία και τα υψώματα του Γκολάν από τη Συρία. Οι κατακτήσεις του Ισραήλ προσέθεσαν 1.000.000 Άραβες στον πληθυσμό της χώρας. Εξ αυτών 300.000 Παλαιστίνιοι της Δυτικής Όχθης αποφάσισαν να καταφύγουν πρόσφυγες στην Ιορδανία, ενώ 80.000

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος (2008), *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 116-122.

26

Levite, Ariel (1987), *Intelligence and Strategic Surprise*, Columbia University Press, New York, σελ. 146-147.

Σύριοι των υψωμάτων του Γκολάν κατέφυγαν στη Συρία. Οι μόνοι αραβικοί πληθυσμοί οι οποίοι έλαβαν ορισμένα από τα προνόμια του Ισραηλινού πολίτη ήταν αυτοί της Ανατολικής Ιερουσαλήμ και των υψωμάτων του Γκολάν, περιοχές τις οποίες προσάρτησε επίσημα το Ισραήλ στις αρχές της δεκαετίας του 1980.²⁷

Από γεωπολιτική σκοπιά, οι επιπτώσεις του πολέμου του 1967 φτάνουν έως τις μέρες μας, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά το μέτωπο του Ισραήλ με τη Συρία, καθώς το Ισραήλ εξακολουθεί να ελέγχει τα υψώματα του Γκολάν. Ο πόλεμος ξέσπασε σε μια εποχή κατά την οποία ο Ψυχρός Πόλεμος βρισκόταν στην κορύφωσή του, τόσο στο ευρωπαϊκό μέτωπο, όσο και σε αυτό της Νοτιοανατολικής Ασίας, λόγω του πολέμου στο Βιετνάμ. Μετά την κρίση στο Σουέζ (1956) υποχώρησε αισθητά το ενδιαφέρον των δύο υπερδυνάμεων για τη Μέση Ανατολή, παρόλο που οι συγκρούσεις εκεί κάθε άλλο παρά σταμάτησαν. Ο πόλεμος του 1967 δεν έμοιαζε με εκείνον του 1956, όπου τουλάχιστον δύο Μεγάλες Δυνάμεις ενθάρρυναν το Ισραήλ να αναλάβει δράση· το 1967 το Ισραήλ ήταν τελείως μόνο του, όπως σημειώνει χαρακτηριστικά η Golda Meir στην αυτοβιογραφία της.²⁸ Ιδίως η γαλική Γαλλία, ο παλιός σύμμαχος και προμηθευτής οπλισμού του Ισραήλ, φαινόταν να παίζει τώρα το αραβικό χαρτί, συνιστώντας στους Ισραηλινούς να μην επιτεθούν πρώτοι σε καμία περίπτωση· οι Βρετανοί βρίσκονταν τελείως έξω από το κάδρο. Μόνος φιλοϊσραηλινός ηγέτης φέρεται να ήταν ο πρόεδρος Τζόνσον, πρέπει όμως να έχουμε πάντα υπόψιν ότι η γιγαντιαίας κλίμακας στρατιωτική και οικονομική συνεργασία ΗΠΑ-Ισραήλ είναι φαινόμενο της μετά το 1967 περιόδου· είναι αναχρονιστικό να προβάλλουμε την μεταγενέστερη αμερικανική βοήθεια στην προ του 1967 περίοδο, λαμβανομένης υπόψιν και της εμπλοκής των ΗΠΑ στον πόλεμο του Βιετνάμ, που απορροφούσε πόρους και ήγειρε διαμαρτυρίες στο εσωτερικό της μεγάλης αυτής χώρας.²⁹

Η κατάσταση άρχισε να βγαίνει εκτός ελέγχου από το 1965 και μετά, με αφορμή τον έλεγχο των υδάτινων πηγών στην ευρύτερη περιοχή. Ένα χρόνο

27

Χατζηβασιλείου, ό.π., σελ. 188.

28 Meir Golda (1975), *My Life*, G. P. Putnam's Sons, New York, σελ. 358.

29 Brown L. Carl & Richard B. Parker (1996), "Introduction", στο Richard B. Parker (επιμ.), *The Six Day War: a Retrospective*, University Press of Florida, σελ. 5.

αργότερα ξέσπασαν οι πρώτες σοβαρές συγκρούσεις με επίκεντρο τη Δυτική Όχθη. Συγκεκριμένα, στις 13 Νοεμβρίου 1966 ισραηλινές δυνάμεις επιτέθηκαν στο υπό ιορδανικό έλεγχο χωριό Es Samu της Δυτικής Όχθης· αφορμή στάθηκε ο θάνατος τριών Ισραηλινών στρατιωτών όταν το περιπολικό τους όχημα έπεσε πάνω σε νάρκη που είχε τοποθετήσει η παλαιστινιακή οργάνωση Fatah. Το Ισραήλ πίστευε ότι υπεύθυνοι για το συμβάν ήταν Παλαιστίνιοι του χωριού αυτού. Από διπλωματικής πλευράς η ισραηλινή επίθεση στο Samu τίναξε στον αέρα τις σχέσεις μεταξύ Ισραήλ και Ιορδανίας. Ο βασιλιάς Χουσεΐν της Ιορδανίας είχε εμπλακεί σε μυστικές συνομιλίες με Ισραηλινούς αξιωματούχους για την εξεύρεση μίας βιώσιμης λύσης στο Μεσανατολικό πρόβλημα. Από την αμερικανική οπτική, το Ισραήλ έχασε έναν πολύτιμο σύμμαχο στον αραβικό κόσμο. Οι Αμερικανοί απωθήθηκαν από την ανηλεή συμπεριφορά του Ισραήλ, που αποξένωνε τον μόνο Άραβα μετριοπαθή ηγέτη, που πάλευε μόνος σε μια θάλασσα φανατικών ομοφύλων του. Ο Χουσεΐν, που στηριζόταν από τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας του, βρέθηκε σε δίλημμα. Εάν δεν απαντούσε σύντομα στην ισραηλινή ενέργεια κινδύνευε με ανατροπή, καθώς ο λαός της Ιορδανίας, ο Στρατός της και σύσσωμος ο αραβικός κόσμος εξοργίστηκαν με την ισραηλινή επίθεση. Από την άλλη πλευρά, κινδύνευε να σύρει τη χώρα του σε πόλεμο, με ό,τι αυτό συνεπαγόταν για το μέλλον της Ιορδανίας. Τελικά αποφάσισε να συμμαχήσει με τη Συρία και την Αίγυπτο, υπογράφοντας με την τελευταία κοινή αμυντική συμφωνία στις 30 Μαΐου 1967.³⁰

Μετά την επίθεση στο χωριό Es Samu, η ένταση στα αραβοϊσραηλινά σύνορα κλιμακωνόταν μέρα με τη μέρα. Σημείο καμπής αποτέλεσε η 7η Απριλίου 1967, όταν ένα αρχικώς ασήμαντο περιστατικό στάθηκε αφορμή για τη διεξαγωγή σφοδρών κλειστών αερομαχιών πάνω από τα υψώματα του Γκολάν μεταξύ ισραηλινών Mirage και συριακών MiG-21. Συνολικά έξι MiG-21 κατερρίφθησαν με πυροβόλα των 30 χιλιοστών.³¹

Σταδιακά, όλες οι ενδείξεις συνέκλιναν στο ότι οι αραβοϊσραηλινές σχέσεις εισέρχονταν σε τροχιά σύγκρουσης. Την κρίση τροφοδοτούσε και η εμπρηστική

30 **Oren** Michael B. (2002), *Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East*, Oxford University Press, σελ. 33-38.

31 **Herzog**, Chaim (2012), *Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι: η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*, Λιναίος, Αθήνα, σελ. 270.

ρητορική του Αιγύπτου Προέδρου Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ, ο οποίος, έχοντας επωμισθεί το ρόλο του σημαιοφόρου του αραβικού κόσμου, απειλούσε το Ισραήλ με πόλεμο. Στις 17 Μαΐου ο επικεφαλής της Ειρηνευτικής Δύναμης των Ηνωμένων Εθνών στο Σινά, στρατηγός Indarjit Rikhye, έλαβε επιστολή-τελεσίγραφο από την αραβική συμμαχία, όπου του ανακοινωνόταν ότι έπρεπε να αποχωρήσει άμεσα από τις θέσεις που κατείχε στα σύνορα της Αιγύπτου με το Ισραήλ. Στο τελεσίγραφο δεν αποσαφηνίζονταν οι αιγυπτιακές απαιτήσεις ή παράπονα προς το Ισραήλ. Τελικά οι δυνάμεις της UNEF (United Nations Emergency Force), που αποτελούνταν από περίπου 4500 άνδρες, αποχώρησαν στις 19 Μαΐου.³² Στις 22 Μαΐου ο Νάσερ ανακοίνωσε ότι κλείνει τα Στενά του Τυράν σε πλοία που φέρουν ισραηλινή σημαία ή μεταφέρουν υλικά στρατηγικής σημασίας. Οι κινήσεις αυτές, που αντέβαιναν ευθέως στις διεθνείς εγγυήσεις που είχε στο παρελθόν λάβει το Ισραήλ σχετικά με την ανεμπόδιστη πρόσβασή του στην Ερυθρά, θορύβησαν την ισραηλινή ηγεσία. Η κατάσταση έφτασε σε σημείο βρασμού. Οι προκλητικές κινήσεις και οι θριαμβολογίες του Νάσερ ανησύχησαν το Ισραήλ σε βαθμό που αυτό αποφάσισε όχι απλώς να λάβει τα απαραίτητα αμυντικά στρατιωτικά μέτρα αλλά και να προβεί σε προληπτική επίθεση εναντίον της Αιγύπτου. Το κλείσιμο των Στενών ήταν μια ακατανόητη, αψυχολόγητη απόφαση του Νάσερ, που για το Ισραήλ συνιστούσε τον ορισμό του *casus belli*. Το μάθημα αυτό φαίνεται πως κατάλαβε καλά ο Ανουάρ Σαντάτ αργότερα. Με την πείρα του 1967, κρατώντας χαμηλούς τόνους και μυστικό το σχέδιο της εισβολής, κατόρθωσε να αιφνιδιάσει το Ισραήλ και να διαπεράσει με ευκολία την ισραηλινή γραμμή Bar-Lev στο Σινά έξι χρόνια αργότερα, στον Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ. Ο Σαντάτ μάλιστα θα γράψει αργότερα, σχετικά με την ολέθρια απόφαση του Νάσερ να κλείσει τα Στενά, ότι ο προκάτοχός του παρασύρθηκε και κινήθηκε με παρορμητικότητα και επιπολαιότητα.³³

Ο Πόλεμος των Έξι Ημερών κατέστρεψε κυριολεκτικά τις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ του Ισραήλ και της Σοβιετικής Ένωσης. Για τις αντίστοιχες του Ισραήλ με τις Ηνωμένες Πολιτείες δεν τίθεται λόγος, καθώς για τις τελευταίες το Ισραήλ θεωρείτο στρατηγικός σύμμαχος στη Μέση Ανατολή. Από ιστορικής πλευράς

³² Oren, ό.π., σελ. 67.

³³ Bregman Ahron (2000), *Israel's Wars. A history since 1947*, Routledge, London & New York, σελ. 70-72.

οι Ρώσοι δεν είχαν προβλήματα με τους Εβραίους και ειδικότερα με τη μεγάλη εβραϊκή κοινότητα της Ρωσίας. Άλλωστε η Σοβιετική Ένωση ήταν από τις πρώτες χώρες που αναγνώρισαν το Ισραήλ το 1947 στον ΟΗΕ, για λόγους που είχαν μεταξύ άλλων να κάνουν και με τις πρόσφατες τότε τραυματικές αναμνήσεις από τον πόλεμο με τη Ναζιστική Γερμανία. Τα πρώτα προβλήματα παρουσιάστηκαν επί εποχής Στάλιν, όταν ο τελευταίος άρχισε να βλέπει παντού εχθρούς, ενώ κορυφώθηκαν μετά την απόφαση πολλών Εβραίων να εγκαταλείψουν τη Σοβιετική Ένωση για να εγκατασταθούν στο Ισραήλ. Για τη Μόσχα, όσοι εγκατέλειπαν τη χώρα το έκαναν διότι στην ουσία απεχθάνονταν τον κομμουνισμό. Για αυτό το λόγο, στην αρχή με υπεκφυγές και προσχήματα και αργότερα πιο δυναμικά, η Σοβιετική Ένωση απαγόρευε στους Εβραίους να εγκαταλείψουν τη χώρα. Την σκληρή αυτή πολιτική τροφοδότησε και το γεγονός ότι δύο επιφανείς Ρώσοι συγγραφείς, ο Αντρέι Ζαχάρωφ και ο Αλεξάντρ Σολζενίτσιν, ήταν σκληροί επικριτές του σοσιαλισμού. Τα ονόματα των τελευταίων συνδέθηκαν με σιωνιστικά κινήματα στη Σοβιετική Ένωση. Την κατάσταση αυτή εκμεταλλεύτηκαν διάφοροι Αμερικανοί γερουσιαστές, όπως ο Χένρυ Τζάκσον, κυρίως για να προσελκύσουν ψήφους Εβραίων της Αμερικής. Έτσι η πολιτική τους καμπάνια ζημίωσε περαιτέρω τις αμερικανοσοβιετικές σχέσεις.³⁴

Στις 23 Μαΐου το Ισραήλ αποφάσισε να καταφύγει στη λύση της προληπτικής επίθεσης σε περίπτωση που η Αίγυπτος δεν αναιρούσε τη στάση της στο ζήτημα των Στενών του Γιβραλτάρ. Στις 24 Μαΐου ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, U Thant, πραγματοποίησε επίσκεψη στο Κάιρο με σκοπό την εξεύρεση μιας διπλωματικής λύσης στην κρίση. Ο Νάσερ συμφώνησε με αυτή την πρωτοβουλία του Γενικού Γραμματέα, κερδίζοντας έτσι χρόνο για την προετοιμασία των δυνάμεών του. Στο Κάιρο ο Γενικός Γραμματέας συναντήθηκε με τον Νάσερ και τον υπουργό Εξωτερικών της Αιγύπτου, Mahmoud Riad. Ακόμη και η ισραηλινή πλευρά ήταν αρχικώς συγκρατημένα αισιόδοξη για τα αποτελέσματα της επίσκεψης Thant στην Αίγυπτο.³⁵

34 **Bar-Noi**, Uri (2011), *The Soviet Union and the Six Day War: Revelations from the Polish Archives*, Cold War International History Project - Wilson Center, <https://www.wilsoncenter.org/publication/the-soviet-union-and-the-six-day-war-revelations-the-polish-archives>.

35 **Carroll**, Michael K. (2005), *From Peace(keeping) to War: The United Nations and the Withdrawal of UNEF*, Rubin Center - Research in International Affairs, <http://www.rubincenter.org/2005/06/carroll-2005-06-05/>.

Στις 23 Μαΐου 1967 η ισραηλινή κυβέρνηση έστειλε τον υπουργό Εξωτερικών Abba Eban σε διπλωματική αποστολή στις πρωτεύουσες των Δυτικών Δυνάμεων (Παρίσι, Λονδίνο και Ουάσιγκτον) με σκοπό να εξασφαλίσει τη βοήθειά τους για το άνοιγμα των Στενών του Τυράν και να διερευνήσει τη στάση τους απέναντι στο ενδεχόμενο έναρξης ενός νέου αραβοϊσραηλινού πολέμου. Οι σημαντικότερες συναντήσεις του Ισραηλινού υπουργού ήταν στις ΗΠΑ, στις 26 Μαΐου. Ο Eban συναντήθηκε με την ισχυρή τριανδρία της Ουάσιγκτον εκείνη την περίοδο, δηλαδή τον Πρόεδρο Τζόνσον, τον Υπουργό Εξωτερικών Ντιν Ρασκ και τον υπουργό Άμυνας Ρόμπερτ Μακναμάρα. Λίγο πριν συναντηθεί μαζί τους τον ενημέρωσαν από το Ισραήλ ότι, βάσει πληροφοριών των ισραηλινών μυστικών υπηρεσιών, οι αιγυπτιακές και συριακές δυνάμεις θα εξαπέλυαν επίθεση κατά του Ισραήλ εντός 48 ωρών. Ο Eban πληροφόρησε τους Αμερικανούς συνομιλητές του για αυτήν την εξέλιξη. Ο Πρόεδρος Τζόνσον απάντησε πως οι δικές του πληροφορίες δεν ανέφεραν κάτι τέτοιο, φέρνοντας σε δύσκολη θέση τον Ισραηλινό, που πίστευε πως πίσω στη χώρα του οι Ισραηλινοί ίσως να υπερέβαλαν για να αποσπάσουν την αμερικανική υποστήριξη. Ωστόσο η πληροφορία αυτή θορύβησε τον Αμερικανό Πρόεδρο, διότι δεν μπορούσε να αποκλειστεί η πιθανότητα οι Ισραηλινοί να γνώριζαν κάτι παραπάνω. Έτσι, για να βεβαιωθεί, απέστειλε μήνυμα στον Σοβιετικό ισχυρό άνδρα της εποχής εκείνης, τον πρωθυπουργό Αλεξέι Κοσίγκιν. Ο τελευταίος θα διαδραμάτιζε καθοριστικό ρόλο στα μετέπειτα γεγονότα. Το μήνυμα έγραφε πως οι ΗΠΑ –χωρίς να είναι σε θέση να το επιβεβαιώσουν– έμαθαν από τους Ισραηλινούς ότι επίκειται αιγυπτιακή επίθεση εντός 48 ωρών. Καλούσε τους Σοβιετικούς να τους σταματήσουν, εφόσον δεν επιθυμούσαν να ξεσπάσει μία παγκόσμια κρίση.³⁶

Στις 27 Μαΐου ο Σοβιετικός πρέσβης στο Κάιρο, Dmitri Pozhidayev, συνάντησε τον Αιγύπτιο Πρόεδρο και του διάβασε επιστολή του Κοσίγκιν. Ο Σοβιετικός πρωθυπουργός προειδοποιούσε τον Νάσερ ότι η Μόσχα δεν επιθυμεί η Αίγυπτος να είναι η χώρα που θα αρχίσει τον πόλεμο. Σε μία τέτοια περίπτωση η Σοβιετική Ένωση δεν θα την υποστήριζε. Έτσι η Αίγυπτος έκανε πίσω. Εν τω μεταξύ

36 Hahn Peter L. (2007), "The Cold War and the Six Day War: US Policy towards the Arab-Israeli Crisis of June 1967", στο Nigel J. Ashton (επιμ.), *The Cold War in the Middle East: Regional Conflict and the Superpowers, 1967-1973*, Routledge, London & New York, σελ. 18-20.

οι Ισραηλινοί συνέχιζαν τις στρατιωτικές προετοιμασίες τους, προκαλώντας ανησυχία στη Μόσχα. Την ίδια ημέρα ο Κοσίγκιν απέστειλε μήνυμα στον Αμερικανό Πρόεδρο πιέζοντάς τον να συγκρατήσει τους Ισραηλινούς, αφού οποιαδήποτε ισραηλινή επίθεση κατά των αραβικών κρατών βασιζόταν στην αμερικανική υποστήριξη. Ο Κοσίγκιν άφησε να εννοηθεί ότι η Σοβιετική Ένωση πίστευε πως η Ουάσιγκτον ήταν σε θέση να επιβάλει τη βούλησή της στο Τελ Αβίβ. Προειδοποίησε επίσης πως σε περίπτωση ισραηλινής επίθεσης η Σοβιετική Ένωση θα βοηθούσε τα θύματα αυτής της επιθετικής πολιτικής.³⁷

Στις 30 Μαΐου ο Νάσερ αποφάσισε να στείλει στην Ουάσιγκτον τον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης, Zakaria Mohieddin. Ο τελευταίος θα αναχωρούσε για τις ΗΠΑ στις 7 Ιουνίου. Παρόλο που δεν ήταν πλέον σε θέση να υποχωρήσει ούτε σπιθαμή στο θέμα του αποκλεισμού των Στενών του Τυράν, ο Νάσερ διατηρούσε κάποια επιφυλακτικότητα έναντι των Σοβιετικών, που πιθανόν να τον τροφοδοτούσαν με παραπλανητικές πληροφορίες σχετικά με τις προθέσεις του Ισραήλ, ώστε να εξυπηρετήσουν τους Σύριους πελάτες τους. Ήταν μια διαλλακτική χειρονομία της ενδέκατης ώρας, όμως τον Νάσερ πρόλαβε ο πόλεμος στις 5 Ιουνίου. Στο άκουσμα της είδησης του πολέμου ο Αμερικανός υπουργός Άμυνας έγινε έξω φρενών, καθώς πίστευε ακράδαντα ότι ήταν δυνατό να βρεθεί μία διπλωματική λύση στο αδιέξοδο. Ο Mohieddin ματαίωσε το ταξίδι του. Πλέον οι εξελίξεις έτρεχαν. Προς μεγάλη έκπληξη τόσο του Νάσερ, όσο και των Αμερικανών, το Ισραήλ απεδείκνυε πως δεν ήταν το οικόσιτο των Ηνωμένων Πολιτειών αλλά ένας αποφασισμένος ανεξάρτητος παίκτης.³⁸

Την Δευτέρα 5 Ιουνίου 1967 η Ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία προχώρησε σε προληπτική επίθεση κατά των αιγυπτιακών αεροπορικών βάσεων. Η Συρία και η Ιορδανία εισήλθαν στον πόλεμο. Την ίδια ημέρα η Σοβιετική Ένωση ανακοίνωσε την υποστήριξή της προς τα αραβικά κράτη και ταυτόχρονα έδωσε εντολή στον Σοβιετικό πρεσβευτή στα Ηνωμένα Έθνη να συγκαλέσει έκτακτη συνεδρίαση του Συμβουλίου

37 **Ginor**, Isabella and Gideon Remez (2007), *Foxbats over Dimona: the Soviets' Nuclear Gamble in the Six-Day War*, Yale University Press, New Haven & London, σελ. 116-117.

38 **Little**, Douglas (1999), "Nasser Delenda Est: Lyndon Johnson, the Arabs, and 1967 Six-Day War", στο H. W. Brands (επιμ.), *The Foreign Policies of Lyndon Johnson beyond Vietnam*, Texas A&M University Press, σελ. 160.

Ασφαλείας. Ο Ντην Ρασκ ενημέρωσε τον Σοβιετικό ομόλογό του, Γκρομύκο, ότι οι ΗΠΑ δεν είχαν καμία ανάμειξη στην απόφαση του Ισραήλ να επιτεθεί. Ο Σοβιετικός Πρωθυπουργός Κοσίγκιν επικοινωνήσε διαμέσου του κόκκινου τηλεφώνου (που είχε εγκαινιαστεί το 1963 με την Κρίση της Κούβας) με την Ουάσιγκτον και επανέλαβε το αίτημά του να ασκήσουν οι ΗΠΑ πίεση στους Ισραηλινούς να σταματήσουν τις εχθροπραξίες. Την επόμενη ημέρα ο Πρόεδρος Τζόνσον ενημέρωσε τον Κοσίγκιν ότι κάνει ό,τι μπορεί για να σταματήσει τον πόλεμο. Συνολικά κατά τη διάρκεια της πολεμικής κρίσης ο Κοσίγκιν θα επικοινωνήσει 20 φορές μέσω της “hot line” με την αμερικανική πλευρά.³⁹ Στις 7 Ιουνίου το Συμβούλιο Ασφάλειας του ΟΗΕ εξέδωσε ομόφωνο ψήφισμα, το υπ' αριθμόν 234, με το οποίο καλούσε όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές να σταματήσουν τις εχθροπραξίες. Ωστόσο οι πολεμικές επιχειρήσεις συνεχίζονταν κανονικά.

Η 10η Ιουνίου ήταν η πιο καθοριστική και κρίσιμη ημέρα. Κατέστη πλέον σαφές ότι το Ισραήλ είχε νικήσει στον πόλεμο. Η Σοβιετική Ένωση διέκοψε κάθε διπλωματική επικοινωνία με το Ισραήλ. Η πολιτική της Μόσχας στη Μέση Ανατολή βρισκόταν, αν όχι υπό αναθεώρηση, τουλάχιστον υπό απειλή. Υπήρχε ο κίνδυνος, σε περίπτωση που το Ισραήλ όχι μόνο επιτύγχανε όλους τους αντικειμενικούς σκοπούς του αλλά κέρδιζε και περισσότερα, να χάσει η Σοβιετική Ένωση την επιρροή της στη νευραλγική αυτή περιοχή, αφήνοντας έτσι στις ΗΠΑ την πρωτοβουλία των κινήσεων. Σύμφωνα με τον Anatoly Dobrynin, πρεσβευτή της Σοβιετικής Ένωσης στις ΗΠΑ, η Μόσχα πλήρωσε τα λάθη του παρελθόντος, ότι δηλαδή είχε περιορίσει τις σχέσεις της με το Ισραήλ και ακολουθήσει μία σκληρή πολιτική απέναντι στους Εβραίους της Σοβιετικής Ένωσης. Ο Κοσίγκιν τηλεφώνησε στον Αμερικανό Πρόεδρο και απαίτησε από το Ισραήλ την άμεση κατάπαυση του πυρός, τη διακοπή των στρατιωτικών επιχειρήσεων και τη συμμόρφωσή του με το ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας. Σε αντίθετη περίπτωση, συνέχιζε ο Κοσίγκιν, η Μόσχα θα επέβαλε κυρώσεις. Αργότερα, πληροφορίες της CIA ανέφεραν ότι οι Σοβιετικοί σχεδίαζαν μικρής έκτασης στρατιωτική επιχείρηση στο Ισραήλ. Νεότερες πληροφορίες ανέφεραν ότι οι Σοβιετικοί εξέταζαν το ενδεχόμενο πραγματοποίησης αποβατικής ενέργειας στη Χάιφα για να αναγκάσουν το Ισραήλ να σταματήσει τις επιχειρήσεις. Μετά τη

³⁹ **Suri** Jeremi (2008), “American Perceptions of the Soviet Threat before and during the Six-Day War”, στο Yaacov Ro'i & Boris Morozov (επιμ.), *The Soviet Union and the June 1967 Six Day War*, Stanford University Press, σελ. 113.

συνομιλία αυτή, Ουάσιγκτον και Μόσχα βρίσκονταν συνεχώς σε επαφή, κυρίως για να διερευνήσει η μία πλευρά τις προθέσεις της άλλης. Κατά τον Ντομπρίνιν, οι επαφές αυτές οδήγησαν στην εκτόνωση της κρίσης. Σε ό,τι αφορά τις φήμες για σοβιετική στρατιωτική επέμβαση κατά του Ισραήλ, ο Ντομπρίνιν τις διέψευσε. “Απλά”, τόνισε, “τόσο εμείς [οι Σοβιετικοί] όσο και οι Αμερικανοί συνεχίσαμε να εφοδιάζουμε αεροπορικά τις εμπλεκόμενες πλευρές”.⁴⁰

Στις 17 Ιουνίου η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών συνεδρίασε εκτάκτως με αντικείμενο το Μεσανατολικό. Επικεφαλής της σοβιετικής αντιπροσωπείας ήταν ο Αλεξέι Κοσίγκιν. Τόσο οι Σοβιετικοί όσο και οι Αμερικανοί προσπάθησαν να καταλήξουν σε μία συμβιβαστική φόρμουλα. Ο Κοσίγκιν προσπάθησε να πείσει τον Αιγύπτιο υπουργό Εξωτερικών, Mahmoud Riyad, να δεχθεί την ακόλουθη συμβιβαστική λύση: Η Αίγυπτος θα αναγνώριζε το Ισραήλ και σε αντάλλαγμα το Ισραήλ θα επέστρεφε στο status quo ante bellum. Ο Riyad αρνήθηκε και τα πράγματα φαίνονταν πως έβαιναν σε αδιέξοδο. Οι Αμερικανοί άρχισαν να σκληραίνουν τη στάση τους, κυρίως λόγω της επιρροής του εβραϊκού λόμπυ και του Αμερικανού πρεσβευτή στα Ηνωμένα Έθνη, Arthur Goldberg, που ήταν εβραϊκής καταγωγής. Η Γενική Συνέλευση ακυρώθηκε και το ζήτημα πέρασε στη δικαιοδοσία του Συμβουλίου Ασφαλείας. Εκεί, όπως εξιστορεί ο Ανατόλι Ντομπρίνιν, συνάντησε τον Goldberg. Ο τελευταίος πρότεινε μία λύση στον Ντομπρίνιν, η οποία του φάνηκε λογική. Ο Σοβιετικός πρέσβης ενημέρωσε τη Μόσχα για το περιεχόμενό της. Μετά από επανειλημμένες επαφές με τις αραβικές πρωτεύουσες, η Σοβιετική Ένωση αποδέχθηκε τον συμβιβασμό και την πρόταση Goldberg. Ο Ντομπρίνιν ενημέρωσε αμέσως τον Goldberg για τα ευχάριστα νέα. Τότε, κατά τον Ντομπρίνιν, άρχισε να περιπλέκεται η κατάσταση. Σύμφωνα με τους Σοβιετικούς, η πρόταση Goldberg περιελάμβανε μεταξύ άλλων την αποχώρηση των Ισραηλινών από τις περιοχές που κατέκτησαν. Ο Goldberg ανέφερε στον Ντομπρίνιν ότι πρόκειται για μία παρεξήγηση και πως ποτέ ο ίδιος δεν πρότεινε καμία τέτοια φόρμουλα. Όπως ο ίδιος ο Ντομπρίνιν εξιστορεί, του έδειξε στη συνέχεια ένα σημείωμα με τον γραφικό χαρακτήρα του Goldberg και τη συμβιβαστική πρόταση που ο ίδιος είχε γράψει. Μάλιστα αναζήτησε και τον Αμερικανό υπουργό

40 **Ginor**, Isabella (2000), “How Six Day War almost led to Armageddon: New evidence of the 1967 Soviet plan to invade Israel”, *The Guardian*, Saturday 10 June 2000, <https://www.theguardian.com/world/2000/jun/10/israel1>.

Εξωτερικών, Ντιν Ρασκ, για να του δείξει το σημείωμα αυτό. Ο Ρασκ αναγνώρισε τον γραφικό χαρακτήρα του Αμερικανού πρεσβευτή, ωστόσο ο Goldberg είπε ότι δεν θυμόταν ποτέ μπορεί να έγραψε αυτή την πρόταση. Ο Ρασκ κάλυψε τον Goldberg. Η Μόσχα εξανέστη με την εξέλιξη αυτή και αποφάσισε να συνεχίσει τις διαπραγματεύσεις σε ανώτερο επίπεδο. Ο Κοσίγκιν επικοινωνήσε με τον Τζόνσον και καταλήξαμε στο Ψήφισμα 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών στις 22 Νοεμβρίου 1967. Σύμφωνα με το Ψήφισμα 242 “το Ισραήλ υποχρεούται να επιστρέψει τα εδάφη που κατέλαβε κατά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών δηλαδή τη Δυτική Όχθη, τη Λωρίδα της Γάζας, την ανατολική Ιερουσαλήμ και τα υψώματα του Γκολάν. Σε αντάλλαγμα θα πάνσουν οι αραβοϊσραηλινές διενέξεις, θα επικρατήσει ασφάλεια στην περιοχή και θα αναγνωριστεί το κράτος Ισραήλ από τα αραβικά κράτη”. Πρόκειται για την περιβόητη φόρμουλα “έδαφος για ειρήνη”.⁴¹

Μια σειρά παραγόντων οδήγησε στην εντυπωσιακή ισραηλινή νίκη τον Ιούνιο του 1967 στον Πόλεμο των Έξι Ημερών. Κύριο στοιχείο στρατηγικής προειδοποίησης των Ισραηλινών ήταν το δίκτυο πληροφοριών που είχε αναπτυχθεί με κατασκόπους εμφυτευμένους στον αιγυπτιακό και τον συριακό στρατό. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του γερμανικής καταγωγής Ισραηλινού πράκτορα Wolfgang Lotz (1921-1993), ο οποίος είχε καταφέρει να διεισδύσει στα υψηλότερα κλιμάκια της αιγυπτιακής στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας και να αποσπάσει ζωτικής σημασίας πληροφορίες σχετικά με τα αμυντικά σχέδια της Αιγύπτου. Ο Eli Cohen (1924-1965) είχε κάνει το ίδιο ακριβώς στη Συρία. Είναι βέβαιο πως, εκτός από τους Lotz και Cohen, δρούσαν στα αραβικά κράτη πολλοί περισσότεροι ισραηλινοί πράκτορες, οι οποίοι παραμένουν άγνωστοι και ανώνυμοι μέχρι σήμερα· οι δύο προαναφερθέντες είναι απλώς οι πιο διάσημες περιπτώσεις.⁴²

41 **Kavon**, Eli (2013), “Arthur G. Goldberg, U.S. Ambassador to the United Nations: the Six Day War and the dangerous dance of diplomacy”, Theodor Herzl Foundation, *The Free Library*, <https://www.thefreelibrary.com/Arthur+J.+Goldberg,+U.S.+Ambassador+at+the+United+Nations+%3A+the...-a0338323464>.

42 **Geller**, Donor, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.

Τον Αύγουστο του 1966 ένας πιλότος της ιρακινής Πολεμικής Αεροπορίας ονόματι Munir Redfa, χριστιανός Ασσύριος στο θρήσκευμα, αυτομόλησε με ένα MiG-21 στο Ισραήλ, κάτι που ωφέλησε το εβραϊκό κράτος σε μεγάλο βαθμό. Το σοβιετικής κατασκευής αεροσκάφος μελετήθηκε συστηματικά και έτσι ενισχύθηκε η ικανότητα της ισραηλινής Πολεμικής Αεροπορίας να εκπαιδεύσει τα πληρώματα της σε πραγματικές συνθήκες μάχης.⁴³

Με την ίδρυση της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (P.L.O.) το 1964, οι εντάσεις που υπέβρισκαν μεταξύ του Ισραήλ και των αραβικών κρατών αυξήθηκαν, παράλληλα με την αύξηση των διασυνοριακών διεισδύσεων από τη Χερσόνησο του Σινά προς το Ισραήλ και τις αραβικές τρομοκρατικές επιθέσεις κατά ισραηλινών στόχων. Η σύλληψη και ο απαγχονισμός (σε ζωντανή τηλεοπτική μετάδοση) του Cohen στη Δαμασκό το 1965 τροφοδότησε ακόμα περισσότερο την ένταση. Οι αραβικές επιθέσεις οδήγησαν σε ισραηλινά αντίποινα, με αποκορύφωμα την αερομαχία Ισραηλινών και Σύρων πάνω από τα Υψώματα του Γκολάν στις 7 Απριλίου 1967. Προηγουμένως ο συριακός Στρατός είχε βομβαρδίσει τον οικισμό (κιμπούτς) του Tel-Katzir, ακριβώς κάτω από τα Υψώματα του Γκολάν. Η ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία έστειλε μαχητικά αεροσκάφη για να προσβάλει τα συριακά πυροβόλα. Η Συρία απογείωσε, με τη σειρά της, μαχητικά αεροπλάνα για να υπερασπιστεί το συριακό πυροβολικό με αποτέλεσμα να διεξαχθεί αερομαχία με έξι απώλειες για τη Συρία (το Ισραήλ δεν είχε καμία απώλεια).⁴⁴

Ο επικεφαλής του ισραηλινού Γενικού Επιτελείου, Yitzhak Rabin, προειδοποίησε ότι το Ισραήλ δεν θα παραμείνει παθητικό σε περίπτωση πρόκλησης και θα απαντήσει ανάλογα. Οι Σύριοι ανησύχησαν καθώς είχαν επίγνωση της στρατιωτικής τους αδυναμίας σε σχέση με το Ισραήλ· θορυβημένοι από τη σθεναρή στάση του Ισραήλ στράφηκαν προς τους Αιγυπτίους για υποστήριξη. Ο Νάσερ, ως αδιαμφισβήτητος ηγέτης του αραβικού κόσμου, θεώρησε καθήκον του να

43

Black, Ian & Benny Morris (1992), *Israel's Secret Wars: A History of Israel's Intelligence Services*, Grove Press, London, σελ. 112.

44

Geller Donor, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.

υποστηρίζει τη Συρία στη σύγκρουση της με το Ισραήλ, απαντώντας σε αυτό που θεώρησε ως ισραηλινή πρόκληση. Στις 14 και 15 Μαΐου 1967 μονάδες δύο αιγυπτιακών μεραρχιών κινήθηκαν προς τη Χερσόνησο του Σινά, ενώ οι αιγυπτιακές Ένοπλες Δυνάμεις τέθηκαν σε κατάσταση επιφυλακής. Η κίνηση αυτή αιφνιδίασε τις ισραηλινές υπηρεσίες πληροφοριών διότι, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ισραηλινών υπηρεσιών ασφαλείας, οι Άραβες (κυρίως η Αίγυπτος και η Συρία) δεν αναμενόταν να είναι έτοιμοι για πόλεμο με το Ισραήλ πριν το 1969-1970. Οι Αιγύπτιοι είχαν δεσμεύσει ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις στην Υεμένη, όπου υποστήριζαν τις εκεί αντί-Σαουδαραβικές και αντί-βασιλόφρονες δυνάμεις. Επιπλέον, η Χερσόνησος του Σινά είχε αποστρατιωτικοποιηθεί μετά τον πόλεμο του 1956 και εκεί στάθμευε ειρηνευτική δύναμη των Ηνωμένων Εθνών, όρος που είχε τεθεί από το Ισραήλ ως απαραίτητη προϋπόθεση για να αποσύρει τα στρατεύματά του από το Σινά μετά τον πόλεμο.⁴⁵

Ήδη από το 1960, μετά από επανειλημμένες αψιμαχίες στα σύνορα Ισραήλ-Συρίας, η Αίγυπτος είχε στείλει ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις στο Σινά που θα λειτουργούσαν αποτρεπτικά σε πιθανή ισραηλινή επίθεση στη Συρία. Ωστόσο η ανάπτυξη των αιγυπτιακών στρατευμάτων τον Μάιο του 1967 ήταν κάτι το διαφορετικό. Το 1960 οι Αιγύπτιοι είχαν εισέλθει στο Σινά κρυφά, ούτως ώστε ενδεχόμενη απόσυρσή τους να γίνει επίσης κρυφά, προς αποφυγή του πολιτικού κόστους. Αντιθέτως, το Μάιο του 1967 δεν έγινε προσπάθεια απόκρυψης των κινήσεων των Αιγυπτιακών στρατευμάτων. Στην πραγματικότητα το θέαμα των αιγυπτιακών αρμάτων μάχης με καμουφλάζ ερήμου καθ' οδόν προς το Σινά για να επιτεθούν στο κράτος του Ισραήλ καλύφθηκε μεγαλοπρεπώς από τα αραβικά Μέσα Ενημέρωσης για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης.⁴⁶

Η ισραηλινή στρατιωτική υπηρεσία πληροφοριών (Aman) δεν κατάφερε να προβλέψει τις κινήσεις του αιγυπτιακού Στρατού στο Σινά. Ωστόσο, αυτή η αποτυχία δεν ανησύχησε το Ισραήλ. Οι Ισραηλινοί θεωρούσαν ότι ο Νάσερ τελικά θα διέτασσε

45 **Geller Donor**, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.

46 **Geller Donor**, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.

τον στρατό και τα άρματα μάχης να αποσυρθούν από το Σινά μετά από μια επίδειξη δύναμης προς το Ισραήλ. Αυτό ακριβώς συνέβη, παρά το γεγονός ότι οι Σοβιετικοί είχαν καταφέρει να αναμοχλεύσουν τα προβλήματα στην περιοχή. Ίσως επιθυμούσαν να υποκινήσουν μια σύγκρουση, προκειμένου να ταπεινωθεί το Ισραήλ, ή απλώς για να ενισχύσουν το στρατιωτικό κύρος του αραβικού στρατοπέδου. Έτσι οι Σοβιετικοί έδωσαν εσκεμμένα στην Αίγυπτο και τη Συρία ψευδείς πληροφορίες σχετικά με ανύπαρκτες κινήσεις ισραηλινών στρατευμάτων, καθώς και πληροφορίες για τις προθέσεις της Ουάσιγκτον. Στις 13 Μαΐου 1967 οι Σοβιετικοί είχαν αναφέρει στον Ανουάρ Σαντάτ (τότε αναπληρωτή πρόεδρο του Νάσερ), ο οποίος βρισκόταν σε επίσημη επίσκεψη στη Μόσχα, ότι τα ισραηλινά στρατεύματα συγκεντρώνονταν στα σύνορα με στόχο να εισβάλουν Συρία. Οι Σοβιετικοί μάλιστα ανέφεραν συγκεκριμένα ότι ένδεκα ή δεκατρείς ισραηλινές ταξιαρχίες συγκεντρώνονταν στα σύνορα με τη Συρία. Μετά την ενημέρωση που είχε στη Μόσχα, ο Σαντάτ ενημέρωσε άμεσα τον Νάσερ.⁴⁷

Οι Σοβιετικοί μάλλον δεν επιθυμούσαν γενικευμένο πόλεμο στην περιοχή. Υπέθεταν ότι τόσο το Ισραήλ όσο και οι Άραβες θα σταματούν τις διενέξεις λίγο πριν το χείλος της καταστροφής, λίγο πριν η σύγκρουση καταστεί μονόδρομος. Όπως αποδείχτηκε, η σοβιετική υπόθεση ήταν λανθασμένη. Φαίνεται πως οι Σοβιετικοί υποτίμησαν τόσο την ικανότητα όσο και την προθυμία του Ισραήλ να υπερασπιστεί τα κυριαρχικά του δικαιώματα. Σε μια συνομιλία μεταξύ του Moshe Sneh (ηγέτη του Κομμουνιστικού Κόμματος του Ισραήλ) και του Σοβιετικού πρεσβευτή στο Ισραήλ, Dimitri Chubakhin, ο Sneh είπε στον συνομιλητή του “Το Ισραήλ θα κερδίσει τον πόλεμο”. Ο Σοβιετικός του απάντησε, μάλλον ειρωνικά, “Ποιος θα πολεμήσει; Τα παιδιά του εσπρέσο και οι μαστροποί της οδού Dizengoff;”⁴⁸

Μέχρι τις 16 Μαΐου 1967 οι Ισραηλινοί ήταν βέβαιοι για την επικράτησή τους στο πεδίο της μάχης ή ότι δεν θα υπάρξει καν πόλεμος. Αυτή η βεβαιότητα

47

Eisenberg, Dennis, Uri Dan, Eli Landau (1979), *The Mossad: Israel's Secret Intelligence Service: Inside Stories*, Paddington Press, New York, σελ. 142.

48

Black, Ian & Benny Morris (1992), *Israel's Secret Wars: A History of Israel's Intelligence Services*, Grove Press, London, σελ. 214.

κλονίστηκε στις 16 Μαΐου, όταν ο Νάσερ ζήτησε από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, U Thant, να αποσύρει τις ειρηνευτικές δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών από το Σινά. Ο Thant συμμορφώθηκε άμεσα με την αιγυπτιακή απαίτηση και απέσυρε όλες τις δυνάμεις του ΟΗΕ από το Σινά. Η ταχύτητα με την οποία ο Thant συμμορφώθηκε με το αίτημα του Νάσερ, εξέπληξε ακόμα και τον ίδιο τον Αιγύπτιο Πρόεδρο. Ακόμα και αν υποθέσουμε ότι οι προθέσεις του Νάσερ δεν ξεπερνούσαν το συμβολικό επίπεδο και πως ο ίδιος απέβλεπε απλώς σε μια επίδειξη δύναμης (δηλαδή μπλόφαρε), η δυναμική των εξελίξεων τον ξεπέρασε και τον εγκλώβισε. Η ακαριαία και μάλλον απρόβλεπτη απόσυρση των δυνάμεων του ΟΗΕ ανάγκασε τον Νάσερ να συνεχίσει την επιθετική του πολιτική, έστω για λόγους γοήτρου, εφόσον εάν έκανε πίσω θα δεχόταν ισχυρό πλήγμα στο κύρος του ως ηγέτη των Παναράβων.⁴⁹

Έως τις 19 Μαΐου οι Αιγύπτιοι είχαν αναπτύξει έξι μεραρχίες στην περιοχή του Σινά. Ο επικεφαλής της ισραηλινής Υπηρεσίας Πληροφοριών, Meir Amit (1921-2009), πρότεινε να δημοσιοποιήσει το Ισραήλ φωτογραφίες εναέριας αναγνώρισης, οι οποίες θα αποδείκνυαν στη διεθνή κοινή γνώμη τις στρατιωτικές κινήσεις της Αιγύπτου στο Σινά. Στόχος ήταν να δικαιολογηθεί η κινητοποίηση του Ισραήλ (κλήση εφέδρων), η οποία είχε ξεκινήσει από τις 16 Μαΐου. Όμως η ισραηλινή πολιτική ηγεσία απέρριψε την πρόταση αυτή. Στις 20 Μαΐου οι ισραηλινές Υπηρεσίες Πληροφοριών έμαθαν ότι ο Νάσερ διέταξε την επιστροφή από την Υεμένη τριών ταξιαρχιών Πεζικού. Αυτό ήταν μια δυσάρεστη έκπληξη για τους Ισραηλινούς. Την ίδια ημέρα αιγυπτιακές δυνάμεις κατέλαβαν το Sharm El Sheikh, στο νότιο άκρο της Χερσονήσου του Σινά. Στις 22 Μαΐου τα μεσάνυχτα ο Νάσερ ανακοίνωσε το κλείσιμο των Στενών του Τιράν, στην είσοδο του Κόλπου της Άκαμπα, αποκλείοντας έτσι την μοναδική διέξοδο του Ισραήλ στην Ερυθρά Θάλασσα, μέσω του λιμένος του Eilat. Μια τέτοια πράξη, τόσο ανοιχτά εχθρική, που έπληττε ευθέως ζωτικά συμφέροντα του Ισραήλ, αποτελούσε αιτία πολέμου, πράγμα που το Ισραήλ είχε καταστήσει σαφές ήδη από το 1956.⁵⁰

49 **Hammel** Eric (1992), *Six days in June: How Israel won the 1967 Arab-Israeli War*, Pacifica Military History, Pacifica - California, σελ. 31.

50 **Hammel**, ό.π., σελ. 32-33.

Ο επικεφαλής της στρατιωτικής Υπηρεσίας Πληροφοριών, Aharon Yariv (1920-1994), συμμετείχε στη συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου το επόμενο πρωί στο Τελ Αβίβ, μαζί με τον Πρωθυπουργό Levi Eshkol. Στο συμβούλιο δήλωσε: “Η μετα-1956 περίοδος τελείωσε. Δεν είναι απλώς ένα ζήτημα ελευθερίας της ναυσιπλοΐας. Αν το Ισραήλ δεν απαντήσει στο κλείσιμο των Στενών, δεν θα έχει καμία αξιοπιστία ή στρατιωτική αποτρεπτική δύναμη, επειδή τα αραβικά κράτη θα ερμηνεύσουν την απραξία μας ως αδυναμία και ως μια εξαιρετική ευκαιρία να απειλήσουν την ασφάλεια μας και την ίδια την ύπαρξή μας”. Και έκλεισε την ομιλία του καλώντας σε άμεση ανάληψη στρατιωτική δράσης. Μαζί του συμφώνησε και ο αρχηγός της ισραηλινής Πολεμικής Αεροπορίας, Ezer Weizman (1924-2005). Ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου, Γιτζάκ Ράμπιν, ήταν πιο επιφυλακτικός, αλλά στις 23 Μαΐου συμφώνησε τελικά με τις εκτιμήσεις του Yariv και του Weizman ότι το Ισραήλ έπρεπε να αναλάβει δράση και να προχωρήσει σε προληπτικό πλήγμα. Όμως ο Πρωθυπουργός Eshkol προτίμησε να συνεχίσει την πολιτική του μέσω της διπλωματικής οδού, ελπίζοντας ότι στο τέλος οι Δυτικές δυνάμεις θα αναγκάζονταν να εμπλακούν και να επιλύσουν το πρόβλημα.⁵¹

Στις 30 Μαΐου ο βασιλιάς Χουσεΐν της Ιορδανίας έκανε μια αιφνιδιαστική επίσκεψη στο Κάιρο, παρά το γεγονός ότι μεταξύ αυτού και του Νάσερ υπήρχε αμοιβαία αντιπάθεια. Παρά τις διαφορές τους, Αίγυπτος και Ιορδανία υπέγραψαν αμυντική συμφωνία, πράγμα που υπήγαγε τις δύο χώρες σε κοινή στρατιωτική διοίκηση. Ένας Αιγύπτιος στρατηγός τέθηκε επικεφαλής του συνόλου των αραβικών δυνάμεων, μεταξύ των οποίων και οι ιορδανικές. Η κίνηση αυτή κατέστησε τον πόλεμο σχεδόν αναπόφευκτο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η σύναψη συμμαχίας με το Κάιρο ήταν μονόδρομος για τον χασεμίτη μονάρχη· η ιορδανική εκτίμηση ήταν ότι τίποτε δεν εμπόδιζε το πανίσχυρο Ισραήλ, αν τελικά ξεσπούσε πόλεμος, να επιτεθεί σε μια ουδέτερη Ιορδανία χρησιμοποιώντας κάποιο πρόσχημα, π.χ. επικαλούμενο επιθέσεις ατάκτων. Στην απόφαση του Χουσεΐν πιθανότατα έπαιξε ρόλο η εμπειρία της σύγκρουσης του 1948· τότε ο προκάτοχός του, παρότι η Ιορδανική Λεγεώνα είχε πολεμήσει γενναία, κατηγορήθηκε από άλλους Άραβες ότι λειτούργησε καιροσκοπικά και για ίδιον όφελος αποκλειστικά. Ο Χουσεΐν ήθελε να αποφύγει

51 **Geller** Donor, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.

παρόμοιες αραβικές αιτιάσεις σε βάρος του. Ο Χουσεΐν σύρθηκε έτσι σε έναν πόλεμο που δεν τον ήθελε, πόλεμο για τον οποίο μάλιστα έβλεπε ότι δεν υπάρχει πιθανότητα αραβικής νίκης.⁵²

Στις 2 Ιουνίου το ισραηλινό Υπουργικό Συμβούλιο αποφάσισε την ανάληψη πολεμικής δράσης. Η στρατιωτική ηγεσία συνειδητοποίησε τους κινδύνους που ενείχε η στάση αναμονή, δεδομένου ότι όλο και περισσότερα αιγυπτιακά στρατεύματα επέστρεφαν από την Υεμένη και η Σοβιετική Ένωση συνέχιζε χωρίς διακοπή τον εφοδιασμό της Αιγύπτου με όπλα τελευταίας τεχνολογίας. Επιπλέον, έγινε κατανοητό στο Ισραήλ ότι η Ουάσιγκτον δεν ήταν διατεθειμένη να κάνει κάτι για να σπάσει τον αποκλεισμό του Κόλπου της Άκαμπα. Ένας άλλος παράγοντας που οδήγησε στην απόφαση για πολεμική δράση ήταν ότι η ισραηλινή στρατιωτική Υπηρεσία Πληροφοριών (Aman) είχε επίγνωση της στρατιωτικής αδυναμίας των Αιγυπτίων και του χαμηλού τους ηθικού. Ο Yarin υποστήριξε ότι “οι Αιγύπτιοι ήταν ακόμη απασχολημένοι με το να διαπεραιώνουν μονάδες από το κανάλι του Σουέζ προς το Σινά και το έκαναν με τέτοια βιασύνη που ορισμένα από τα στρατεύματά τους είχαν μείνει χωρίς τροφή και νερό για δύο συνεχόμενες ημέρες”. Ο ίδιος ανέφερε επίσης: “άλλοι στρατιώτες έφταναν στο μέτωπο φορώντας το παραδοσιακό αραβικό ένδυμα, καθώς δεν υπήρχε χρόνος για να ενδυθούν τις προβλεπόμενες στρατιωτικές στολές και εξαρτήσεις”. Η αποφασιστική στιγμή ήταν όταν ο Στρατηγός Amit επέστρεψε από την Ουάσιγκτον πεπεισμένος ότι οι Αμερικανοί υποστηρίζουν την ισραηλινή πολιτική του προληπτικού πλήγματος και είναι διατεθειμένοι να παράσχουν διπλωματική βοήθεια μετά τον πόλεμο. Στις 4 Ιουνίου το Υπουργικό Συμβούλιο αποφάσισε την έναρξη του πολέμου το πρωί της επόμενης μέρας, 5 Ιουνίου.⁵³

Η αιγυπτιακή ηγεσία ξύπνησε με τους ήχους των αιγυπτιακών αεροπλάνων να εκρήγνυνται το πρωί της 5ης Ιουνίου. Η ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία κατέστρεψε 304 από τα 419 αιγυπτιακά αεροσκάφη στο έδαφος, 53 από τα 112 συριακά και όλο τον στόλο των 28 αεροσκαφών της Πολεμικής Αεροπορίας της Ιορδανίας.

52 **Mutawi**, Samir A. (1987), *Jordan in the 1967 War*, Cambridge University Press, σελ. 101-102.

53 **Geller Donor**, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.

Μάλιστα η ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία προσέβαλε τη δυτικότερη αεροπορική βάση του Ιράκ στη Habbaniya, καταστρέφοντας δέκα αεροσκάφη στο έδαφος. Η κύρια επίθεση του Ισραήλ κατά των αιγυπτιακών αεροπορικών βάσεων έγινε σε δύο διαδοχικά κύματα. Τα ισραηλινά αεροσκάφη πέταξαν πάνω από τη Μεσόγειο και στη συνέχεια στράφηκαν ανατολικά για να προσβάλουν βάσεις στο Σινά. Στις 12:15 το Ισραήλ επιτέθηκε με επιτυχία στη Συρία και την Ιορδανία, καταστρέφοντας τις αεροπορικές τους δυνάμεις. Με τις αραβικές αεροπορικές δυνάμεις εκτός μάχης, το Ισραήλ προέλασε στο Σινά, την Ιερουσαλήμ και τη Δυτική Όχθη, περιοχές τις οποίες κατέλαβε μέσα σε τρεις ημέρες. Την έκτη μέρα του πολέμου του Ισραήλ κατέλαβε τα Υψώματα του Γκολάν, θέτοντας έτσι τη βόρεια Γαλιλαία εκτός του βεληνεκούς των συριακών πυροβόλων.⁵⁴

Η τεράστια στρατιωτική επιτυχία του Ισραήλ ήρθε όχι μόνο ως αποτέλεσμα του υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης και τεχνογνωσίας αλλά και ως αποτέλεσμα αξιοποίησης έγκυρων πληροφοριών. Όπως γράφει ο Samuel M. Katz στο βιβλίο του *Soldier Spies: Israeli Military Intelligence*, “Είναι ασφαλές να υποθέσουμε ότι σε καμία περίπτωση στην ιστορία του σύγχρονου πολέμου ένα έθνος δεν είχε τόσο καλή εικόνα σχετικά με την ανάπτυξη, τις ικανότητες και τις αδυναμίες του εχθρού, όπως ο Ισραηλινός Στρατός το πρωί της 5ης Ιουνίου 1967”. Ο βασιλιάς Χουσεΐν της Ιορδανίας είπε αργότερα: “Οι πιλότοι τους ήξεραν ακριβώς τι να περιμένουν. Οι πιλότοι τους είχαν πλήρη κατάλογο με λεπτομέρειες για την κάθε μια από τις 32 αραβικές αεροπορικές βάσεις, τι στόχους θα πλήξουν, πού, πότε και πώς. Εμείς δεν είχαμε τίποτα τέτοιο στη διάθεση μας”. “Οι πληροφορίες που είχε το Ισραήλ ήταν τόσο λεπτομερείς ώστε γνώριζαν την ακριβή χρονική στιγμή των αιγυπτιακών περιπολιών και δρομολογίων”. Ο διοικητής της Πολεμικής Αεροπορίας Moti Hod είπε στον Αρχηγό του Επιτελείου, Γιτζάκ Ράμπιν, στις 4 Ιουνίου: “Τις τελευταίες δύο εβδομάδες έχουμε σημειώσει τις ακριβείς κινήσεις της αιγυπτιακής Πολεμικής Αεροπορίας: με το πρώτο φως της ημέρας απογειώνονται για περιπολία, για μια ώρα. Στη συνέχεια επιστρέφουν στη βάση και πηγαίνουν για το πρωινό τους γεύμα.

54

Herzog, Chaim (2012), *Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι: η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*, Λιναίος, Αθήνα, σελ. 277-281.

Μεταξύ 07:00-08:00 τα πάντα είναι νεκρά, και στις 7:45 το πρωί είναι η ιδανική στιγμή για εμάς”. Τότε ακριβώς έδρασε η ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία.⁵⁵

Ρόλο-κλειδί στην επικράτηση των Ισραηλινών διαδραμάτισαν και οι ανθρώπινες πηγές πληροφοριών, γνωστές ως HUMINT (Human Intelligence).⁵⁶ Τα θεμέλια για την επιτυχή αποκρυπτογράφηση των αιγυπτιακών και συριακών στρατών ήταν οι κατάσκοποι: Ισραηλινοί, Άραβες, μερικές φορές και Ευρωπαίοι ή Αμερικανοί μη-Εβραίοι. Ο Ali al-Alfi, ο προσωπικός μασέρ του Νάσερ και αργότερα του Σαντάτ, ήταν πιθανόν κατάσκοπος για λογαριασμό του Ισραήλ. Μάλιστα είχε κατηγορηθεί σχετικά από τους Αιγυπτίους και καταδικάστηκε σε 15 χρόνια φυλάκιση το 1979. Ο Anwar Ephaïm ήταν ισραηλινός πράκτορας της στρατιωτικής Υπηρεσίας Πληροφοριών, που θεωρείται ότι ήταν “υπεύθυνος για την οργάνωση ενός μεγάλου πάρτι για τους πιλότους μιας αιγυπτιακής αεροπορικής βάσης λίγο έξω από την Αλεξάνδρεια”. Το πάρτι έγινε στις 4 Ιουνίου, “λιγότερο από δώδεκα ώρες πριν την ισραηλινή επίθεση”. Οι πιλότοι ήπιαν, έφαγαν και παρακολούθησαν εξωτικούς χορούς μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες. Λίγο πριν από την ισραηλινή επίθεση ο Ephaïm εγκατέλειψε την Αίγυπτο.⁵⁷

Ένας Αιγύπτιος αξιωματικός παρείχε πολύτιμες πληροφορίες στον ισραηλινό στρατό τις ημέρες που προηγήθηκαν της ισραηλινής επίθεσης της 5ης Ιουνίου. Οι ισραηλινές μυστικές υπηρεσίες δεν περιόρισαν το πεδίο δράσης τους στον αιγυπτιακό ή στον συριακό Στρατό. Είχαν ακριβή γνώση των στρατιωτικών εγκαταστάσεων της Ιορδανίας. Μετά τον πόλεμο ο Samir ar-Rifai (βοηθός του Βασιλιά Χουσεΐν) δήλωσε σε δυτικούς δημοσιογράφους ότι ένα ισραηλινό αεροσκάφος τύπου Super Mystere είχε επιτεθεί στο προσωπικό γραφείο του βασιλιά Χουσεΐν στο Βασιλικό Παλάτι του Amman το απόγευμα της 5ης Ιουνίου. Το ισραηλινό αεροσκάφος έβαλε κατά του

55

Geller Donor, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.

56

Ως HUMINT (Human Intelligence) αναφέρεται η συλλογή πληροφοριών από ανθρώπινες πηγές.

57

Raviv, Dan & Yossi Melman (1990), *Every Spy a Prince: The Complete History of Israel's Intelligence Community*, Houghton Mifflin, Boston, σελ. 324.

γραφείου του βασιλιά από πολύ κοντινή απόσταση με μεγάλη ακρίβεια, έχοντας προφανώς άριστη γνώση του στόχου.

Οι Ισραηλινοί είχαν εφεύρει ή έκαναν εξαιρετική χρήση υφιστάμενων ηλεκτρονικών συστημάτων για να αποκρυπτογραφήσουν τις κινήσεις του εχθρού ή έστω τις προθέσεις του (Signals Intelligence / SIGINT). Ιδιαίτερα είχαν τελειοποιήσει τις υποκλοπές συνομιλιών. Το γνωστότερο παράδειγμα αυτής της τεχνικής ικανότητας που κατείχε το Ισραήλ ήταν η υποκλοπή μιας συνομιλίας μεταξύ του Νάσερ και του βασιλιά Χουσεΐν της Ιορδανίας, η οποία πραγματοποιήθηκε τη δεύτερη ημέρα του πολέμου (6 Ιουνίου 1967), δηλαδή σε μια στιγμή που το μεγαλύτερο μέρος της αιγυπτιακής Πολεμικής Αεροπορίας είχε καταστραφεί, κάτι που ο Νάσερ απέκρυψε επιμελώς από τον βασιλιά Χουσεΐν:

Νάσερ: Πώς είσαι; Ο αδελφός (ο Νάσερ αποκαλεί έτσι τον Χουσεΐν) θέλει να ξέρει αν οι μάχες πηγαίνουν καλά. Ξέρετε ότι οι ΗΠΑ συμμετέχουν στον πόλεμο στο πλευρό του Ισραήλ; Πρέπει να ανακοινώσουμε κάτι τέτοιο; Πρέπει να πούμε ότι οι ΗΠΑ και η Βρετανία (συμμετέχουν στον πόλεμο στο πλευρό του Ισραήλ) ή μόνο οι ΗΠΑ; [Αργότερα, ο Νάσερ δήλωσε ότι οι Αμερικανοί είχαν λάβει μέρος στον πόλεμο, στην αρχική και αποφασιστική αεροπορική επίθεση, προκειμένου να εξηγήσει, εν μέρει έστω, την κατά κράτος ήττα της Αιγύπτου]

Χουσεΐν: Οι ΗΠΑ και η Αγγλία.

Νάσερ: Διαθέτει η Βρετανία αεροπλανοφόρο;

Χουσεΐν: (Ακατάληπτο).

Νάσερ: Καλώς. Ο βασιλιάς Χουσεΐν θα προβεί σε ανακοίνωση. Το ίδιο θα κάνω και εγώ. Θα πρέπει να εξασφαλίσουμε ότι και οι Σύριοι θα κάνουν παρόμοια ανακοίνωση, ότι δηλαδή αμερικανικά και βρετανικά μαχητικά αεροσκάφη χρησιμοποιούν τα αεροπλανοφόρα τους εναντίον μας.

Η συνομιλία αυτή πραγματοποιήθηκε μέσω κοινού τηλεφωνικού συστήματος και υπεκλάπη “από δύο βετεράνους αξιωματικούς της ισραηλινής στρατιωτικής Υπηρεσίας Πληροφοριών, οι οποίοι χρησιμοποίησαν εξοπλισμό της εποχής του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου”.⁵⁸

Ο Yariv, διευθυντής της ισραηλινής στρατιωτικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (Aman), εξέφρασε την αντίθεση του σε ενδεχόμενη δημοσιοποίηση της συγκεκριμένης συνομιλίας, φοβούμενος ότι θα αποκάλυπτε την έκταση της ικανότητας υποκλοπών που είχε το Ισραήλ και κατά συνέπεια θα εξανάγκαζε τους Άραβες να αναβαθμίσουν τα συστήματά τους.⁵⁹ Ωστόσο η αντίθεση του ξεπεράστηκε από τη θέληση του Υπουργού Άμυνας Moshe Dayan και του Πρωθυπουργού, Levi Eshkol, οι οποίοι πίστευαν ότι η δημοσιοποίηση της συνομιλίας θα είχε μεγάλο και θετικό πολιτικό αντίκτυπο για το Ισραήλ. Η συνομιλία θα αποδείκνυε στη διεθνή κοινότητα ότι οι Άραβες ηγέτες ψεύδονται ξεδιάντροπα για τους δικούς τους μικροπολιτικούς σκοπούς, αλλά και για να “καταδείξουν” ότι το Ισραήλ ήταν ανίκανο να αναλάβει από μόνο του τέτοιας έκτασης στρατιωτική δράση. Στόχος της δημοσιοποίησης της συνομιλίας ήταν επίσης η δημιουργία κλίματος αμοιβαίας αντιπάθειας και καχυποψίας μεταξύ του Νάσερ και του βασιλιά Χουσεΐν· αυτό θα επιτυγχανόταν διότι με τη δημοσιοποίηση της συνομιλίας θα γινόταν σαφές ότι ο Νάσερ, παρά το γεγονός ότι ήταν ενήμερος για τις βαριές απώλειες που είχε υποστεί η Αίγυπτος, παρέλειψε εσκεμμένα να ενημερώσει τον σύμμαχό του Χουσεΐν. Η δημοσιοποίηση της συνομιλίας ανάγκασε τελικά τους Άραβες να αναβαθμίσουν σημαντικά την ασφάλεια των επικοινωνιών τους, καθιστώντας τις ηλεκτρονικές υποκλοπές πολύ πιο δύσκολη υπόθεση. Ένας ανώτερος αξιωματικός των ισραηλινών μυστικών υπηρεσιών δήλωσε, σε μεταγενέστερο χρόνο, ότι η δημοσιοποίηση της συνομιλίας κόστισε στο Ισραήλ το 60% της προ-1967 ικανότητάς του στην κατηγορία SIGINT (Signal Intelligence), όσον αφορούσε τα αραβικά κράτη.⁶⁰

Στις 14:00 της 6ης Ιουνίου η ισραηλινή στρατιωτική Υπηρεσία Πληροφοριών υπέκλεψε μια πολύ σημαντική πληροφορία, η οποία επηρέασε σημαντικά την πορεία

Katz, Samuel M. (1992), *Soldier Spies: Israeli Military Intelligence*, Presidio Press, σελ. 324.

59

Katz,

Samuel M. (1992), *Soldier Spies: Israeli Military Intelligence*, Presidio Press, σελ. 224.

60

Geller Donor, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.

των χερσαίων επιχειρήσεων. Η υποκλοπή αυτή αποκάλυψε τη διαταγή του Νάσερ για γενική υποχώρηση των αιγυπτιακών δυνάμεων στο Σινά, πίσω από τη διώρυγα του Σουέζ. Η διαταγή δόθηκε μετά από τη διπλή διάσπαση του μετώπου, στο βόρειο Σινά, από τις δυνάμεις υπό τον στρατηγό Israel Tal και στο νότιο Σινά από τις δυνάμεις υπό τον στρατηγό Ariel Sharon. Έτσι δόθηκε η δυνατότητα στο ισραηλινό Γενικό Επιτελείο να αποφασίσει, να οργανώσει και τελικά να εκτελέσει την ισραηλινή επίθεση κατά της Συρίας, στα νότια υψίπεδα του Γκολάν, τρεις ημέρες αργότερα. Η επιτυχημένη ισραηλινή διείσδυση και αποκρυπτογράφηση των αιγυπτιακών στρατιωτικών κωδικών επέτρεψε στο Τελ Αβίβ να παραπλανήσει την αιγυπτιακή πολιτική και στρατιωτική ηγεσία με ψευδή σήματα. Για παράδειγμα ένας Ισραηλινός αξιωματικός “διέταξε” έναν Αιγύπτιο πιλότο ενός MiG να απορρίψει τις βόμβες του πάνω από τη θάλασσα, αντί να προβεί σε επίθεση εναντίων ισραηλινών θέσεων. Όταν ο πιλότος αμφισβήτησε την διαταγή, ο Ισραηλινός αξιωματικός έδωσε στον πιλότο λεπτομέρειες σχετικά με τη σύζυγο και την οικογένειά του. Τελικά ο πιλότος απόρριψε τις βόμβες του πάνω από τη Μεσόγειο και εγκατέλειψε το αεροσκάφος του με αλεξίπτωτο. Ένα εξίσου χαρακτηριστικό περιστατικό συνέβη όταν ένας Ισραηλινός πράκτορας υποδύθηκε έναν Αιγύπτιο αξιωματικό και διέταξε ένα απομονωμένο αιγυπτιακό Τάγμα Πεζικού, κάπου στο Σινά, να απομακρυνθεί από τις ισραηλινές γραμμές. Μετά την κατάπαυση του πυρός αποδείχθηκε ότι ο Ισραηλινός πράκτορας είχε καθοδηγήσει την αιγυπτιακή μονάδα προς ένα ισραηλινό στρατόπεδο Αιγύπτιαων αιχμαλώτων πολέμου, όπου και αιχμαλωτίστηκε.⁶¹

Οι ισραηλινές Υπηρεσίες Πληροφοριών προκάλεσαν σύγχυση στον αιγυπτιακό στρατό σχετικά με τις πραγματικές προθέσεις του Ισραήλ, καθώς και για τις πραγματικές διαδρομές και κινήσεις του ισραηλινού στρατού στο Σινά. Οι ισραηλινές παρεμβολές ήταν τόσο αποτελεσματικές ώστε μεγάλες αιγυπτιακές μονάδες (ταξιαρχίες και μεραρχίες) ανέμεναν καθηλωμένες στις θέσεις τους την επίθεση ισραηλινών δυνάμεων τεθωρακισμένων, οι οποίες ποτέ δεν επιτέθηκαν εφόσον είχαν ήδη παρακάμψει τους Αιγυπτίους και κινούνταν προς τη διώρυγα του Σουέζ. Πολλές άλλες πράξεις κατασκοπείας των Ισραηλινών δεν ήρθαν ποτέ στο φως

61 **Geller** Donor, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.

της δημοσιότητας. Ωστόσο είναι βέβαιο ότι οι πληροφορίες διαδραμάτισαν πολύ σημαντικό ρόλο στον Πόλεμο των Έξι Ημερών.⁶²

Κεφάλαιο 4: Η απόδοση των υπηρεσιών πληροφοριών του Ισραήλ στον Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ

Ο Τέταρτος Αραβοϊσραηλινός πόλεμος αποτέλεσε νομοτελειακή συνέχεια της σύγκρουσης του Πολέμου των Έξι Ημερών. Από τον Σεπτέμβριο του 1967 ο αιγυπτιακός στρατός ξεκίνησε έναν πόλεμο φθοράς εναντίον των ισραηλινών στρατευμάτων στην ευρύτερη περιοχή της διώρυγας του Σουέζ. Η απάντηση των Ισραηλινών ήταν η κατασκευή οχυρωματικών έργων κατά μήκος της διώρυγας. Το 1969 οι Αιγύπτιοι πραγματοποίησαν μεγάλης κλίμακας βομβαρδισμούς πλησίον εβραϊκών οικισμών στο Γκολάν. Ακολούθησε η εμπλοκή του Αμερικανού προέδρου Νίξον με σκοπό την εύρεση κοινώς αποδεκτής λύσης. Στόχος ήταν η απόσυρση των στρατευμάτων του Ισραήλ από τις περιοχές που κατέλαβε καθώς και η παραίτησή του από την προσάρτηση της Ιερουσαλήμ. Η ισραηλινή κυβέρνηση απέρριψε το σχέδιο των Αμερικανών και ξεκίνησε σειρά βομβαρδισμών στην αιγυπτιακή ενδοχώρα. Η εμπλοκή της Σοβιετικής Ένωσης υπέρ της Αιγύπτου ήταν αναπόφευκτη και έτσι οι Σοβιετικοί εφοδίασαν τους Αιγύπτιους με πληθώρα στρατιωτικού υλικού. Όλη την περίοδο μεταξύ του 1967 και του 1970 εκτυλίχθηκε ένας ιδιότυπος πόλεμος φθοράς με συνοριακά επεισόδια, δίχως να σημειωθεί κάποια μεγάλης κλίμακας αντιπαράθεση που θα έλκυε το εκτενές ενδιαφέρον της διεθνούς κοινής γνώμης.⁶³

Το 1970 υπήρξε χρονικό ορόσημο στην αντιπαράθεση καθώς σημειώθηκε ο θάνατος του Αιγύπτιου Προέδρου Νάσερ. Ο νέος Αιγύπτιος Πρόεδρος Ανουάρ Σαντάτ έθεσε ως εθνική προτεραιότητα την διεξαγωγή νέων πολεμικών επιχειρήσεων εναντίον του κράτους του Ισραήλ. Μεταξύ του 1970 και του 1972 οι Αιγύπτιοι προετοιμάζονταν σταθερά και μεθοδικά για την επερχόμενη πολεμική αναμέτρηση με το Ισραήλ. Προμηθεύτηκαν σύγχρονο στρατιωτικό υλικό από την Σοβιετική Ένωση, αναβαθμίζοντας την ποιότητα των οπλικών συστημάτων που διέθεταν οι Ένοπλες

62 **Geller** Donor, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.

63 Αναλυτικά για τον Πόλεμο Φθοράς και τις διάφορες φάσεις του σε **Herzog**, Chaim (2012), *Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι: η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*, Λιναίος, Αθήνα, σελ. 352-394.

Δυνάμεις της Αιγύπτου. Στα πλαίσια εφαρμογής σχεδίου παραπλάνησης, ο Αιγύπτιος Πρόεδρος Ανουάρ Σαντάτ έδωσε όλους τους Σοβιετικούς συμβούλους από τη χώρα, θέλοντας να στείλει το μήνυμα στο Ισραήλ πως επίκειται περίοδος ύφεσης, χωρίς πολεμικές ετοιμασίες. Με την αποπομπή των Σοβιετικών ο Σαντάτ ήθελε επίσης να έχει τα χέρια του λυμένα, χωρίς να υφίσταται την επιτήρηση της Υπερδύναμης και τους εξ αυτής περιορισμούς.⁶⁴

Από τον Μάιο του 1973 ξεκίνησε εντατική συγκέντρωση αιγυπτιακών στρατευμάτων κατά μήκος της διώρυγας του Σουέζ. Οι Αιγύπτιοι διενεργούσαν τακτικές ασκήσεις μεγάλης κλίμακας, προσανατολισμένες στη διέλευση της διώρυγας του Σουέζ. Το πρωί της 6ης Σεπτεμβρίου, ημέρα της εβραϊκής εορτής του Γιομ Κιπούρ, ενημερώθηκε η ισραηλινή πολιτική ηγεσία για την έναρξη των εχθροπραξιών και την επικείμενη διέλευση της διώρυγας του Σουέζ. Ακόμα και τότε η ισραηλινή πολιτική ηγεσία δεν διέταξε την διενέργεια επιστράτευσης. Στις 14.00 της 6ης Οκτωβρίου οι Αιγύπτιοι επιτέθηκαν και αιφνιδίασαν τους Ισραηλινούς. Αξίζει να αναφερθεί πως πριν από την έναρξη της επιχείρησης είχε εκπονηθεί ένα μακροσκελές σχέδιο παραπλάνησης του Ισραήλ.⁶⁵

Το σχέδιο παραπλάνησης προέβλεπε συγκεντρώσεις και προωθήσεις στρατευμάτων προς τη διώρυγα. Από το 1970, έτος που ανήλθε στην εξουσία ο Πρόεδρος Σαντάτ, έλαβαν χώρα τέσσερις περίοδοι κλιμάκωσης της έντασης μεταξύ Ισραήλ και Αιγύπτου, με προωθήσεις δυνάμεων των αντιπάλων, μερική ή γενική επιστράτευση και αυξημένη ετοιμότητα στη γραμμή αντιπαράθεσης. Η περίπου ανά έτος επανάληψη των προωθήσεων των αιγυπτιακών δυνάμεων, οι οποίες δεν κατέληγαν σε σύγκρουση, έκανε τους Ισραηλινούς να πιστέψουν ότι επρόκειτο για σύνθητη δραστηριότητα του αντιπάλου και η αποκλιμάκωση είχε αρχίσει σταδιακά να εκλαμβάνεται ως το φυσιολογικό και αναμενόμενο γεγονός. Πράγματι έτσι ακριβώς συνέβη στις τρεις κλιμακώσεις που έλαβαν χώρα στα τέλη του 1971, το Δεκέμβριο του 1972 και τον Απρίλιο-Μάιο του 1973. Όμως τελικά η τέταρτη κλιμάκωση, τον

64 Herzog, Chaim (2012), *Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι: η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*, Λιναίος, Αθήνα, σελ. 402-403.

65 Herzog, ό.π., σελ. 409-414.

Οκτώβριο του 1973, εξελίχθηκε στην αιφνιδιαστική επίθεση που σηματοδότησε την απαρχή του Πολέμου του Γιομ Κιπούρ.⁶⁶

Σε όλη τη διάρκεια της αιγυπτιακής προετοιμασίας σχεδιάστηκαν και εκτελέστηκαν μεγάλης κλίμακας ασκήσεις με στόχο την αξιολόγηση του Αιγυπτιακού Στρατού. Οι ασκήσεις αυτές περιλάμβαναν μαζικές μετακινήσεις των μονάδων προς πιθανούς χώρους εξορμήσεως στα δυτικά της διώρυγας, αναπτύξεις στοιχείων πυροβολικού μάχης και αντιαεροπορικών, εκτέλεση αναγνωρίσεων δρομολογίων, προωθήσεις υλικού γεφυροσκευής, ναρκοθετήσεις και αποναρκοθετήσεις, διάνοιξη δρομολογίων και γενικώς προπαρασκευαστικές ενέργειες εκδήλωσης επιθετικών ενεργειών και βίαιης διάβασης. Την άνοιξη του 1973, δίχως την εισήγηση της ισραηλινής υπηρεσίας πληροφοριών (Aman), το Τελ Αβίβ προχώρησε, με επιμονή του Αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων του Ισραήλ, σε πολήμερη μερική επιστράτευση. Τελικώς δεν πραγματοποιήθηκε κάποια ενέργεια από πλευράς Αιγύπτου. Οι δαπανηρές επιστρατεύσεις που κόστιζαν στην οικονομία του Ισραήλ έκαναν την πολιτική ηγεσία να είναι πιο προσεκτική στην λήψη παρόμοιων αποφάσεων στο μέλλον. Από τα μέσα Σεπτεμβρίου του 1973 οι αιγυπτιακές δυνάμεις ακολούθησαν σχέδιο γενικής επιστράτευσης και κινητοποίησης που είχε ως στόχο να τεθούν στη μέγιστη πολεμική ετοιμότητα. Όταν οι Αιγυπτιακές δυνάμεις κινητοποιήθηκαν για άλλη μια φορά, η ισραηλινή πολιτική και στρατιωτική ηγεσία εκτίμησε πως διενεργούν για πολλοστή φορά τις συνηθισμένες ασκήσεις τους. Επίσης οι Αιγύπτιοι φρόντισαν να διαδώσουν φήμες και ψιθύρους περί σημαντικών κενών στην αμυντική προπαρασκευή των ενόπλων δυνάμεων της χώρας τους. Είχε μάλιστα διαδοθεί ευρέως η άποψη ότι οι Άραβες δεν θα προχωρούσαν σε καμία επιθετική ενέργεια αν δεν εξασφάλιζαν τρόπο να αντιμετωπίσουν την ισραηλινή αεροπορική υπεροχή. Οι Αιγύπτιοι κατάφεραν να κάνουν τους Ισραηλινούς να πιστέψουν ότι η Αίγυπτος δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει την τρομακτική αεροπορική υπεροχή του Ισραήλ.⁶⁷

⁶⁶ Herzog, ό.π., σελ. 420.

⁶⁷

Herzog, Chaim (2012), *Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι: η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*, Λιναίος, Αθήνα, σελ. 421-422.

Ενδεικτική της λεπτομερούς σχεδίασης της παραπλάνησης είναι η δημοσίευση στον αιγυπτιακό Τύπο ανακοίνωσης του Αρχηγείου Ναυτικού (Σεπτέμβριος 1973) που ανέφερε την επανάληψη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του στόλου λόγω μη ικανοποιητικής απόδοσης στις ασκήσεις και αξιολογήσεις. Παρόμοιες πληροφορίες διαχέονταν σκόπιμα και στον ξένο Τύπο για να επαναληφθούν υπό τη μορφή δημοσιευμάτων που τόνιζαν τις ανεπάρκειες των αιγυπτιακών Ενόπλων Δυνάμεων. Συγχρόνως δινόταν ιδιαίτερη βαρύτητα στην παρακολούθηση δηλώσεων Ισραηλινών αξιωματούχων για ενδεχόμενη σύγκρουση, ούτως ώστε να προσαρμόζεται αναλόγως το σχέδιο παραπλάνησης. Μια άλλη βασική παράμετρος της επιτυχημένης παραπλάνησης ήταν ότι οι Αιγύπτιοι κατόρθωσαν να διαφυλάξουν τη μυστικότητα της επιχείρησης ελαχιστοποιώντας τον αριθμό των αξιωματούχων που γνώριζαν το συνολικό σχέδιο και κυρίως την ημερομηνία της εξαπόλυσης της επίθεσης. Μεγάλη συζήτηση έγινε και για την επιλογή της ημέρας της επίθεσης (6 Οκτωβρίου και ώρα 14.00). Η ημέρα αυτή ήταν ημέρα θρησκευτικής γιορτής των Ισραηλινών (Γιομ Κιπούρ) και για αυτό οι Αιγύπτιοι προσδοκούσαν βάσιμα τη μεγιστοποίηση του αιφνιδιασμού. Τελικά αποδείχτηκε ότι η συγκέντρωση των Ισραηλινών στους χώρους προσευχής βοήθησε στην έγκαιρη ενημέρωση και προσέλευση των επίστρατων (σημειώνεται ότι η μερική επιστράτευση των Ισραηλινών ξεκίνησε τις πρωινές ώρες εκείνης της ημέρας). Επιπλέον, οι καιρικές συνθήκες, οι συνθήκες φωτισμού και η παλίρροια στη διώρυγα του Σουέζ ευνοούσαν την επιλογή της συγκεκριμένης ημερομηνίας.⁶⁸

Συνοψίζοντας, στην κλασική της μελέτη για την επίθεση στο Περλ Χάρμπορ (Δεκέμβριος 1941), η Roberta Wohlstetter έγραψε: “Ποτέ στο παρελθόν δεν είχαμε μια τόσο ολοκληρωμένη εικόνα πληροφοριών για τον εχθρό. Και ίσως ποτέ ξανά δεν θα έχουμε μια τόσο μεγάλη και πλούσια συλλογή πληροφοριών στη διάθεσή μας”. Ο Barton Whaley σχολίασε, με ανάλογο ύφος και τρόπο, την πανωλεθρία των Σοβιετικών τον Ιούνιο του 1941: “Οι προειδοποιήσεις ήταν πολλές και όλες διαθέσιμες. Ωστόσο, σχεδόν όλοι [οι Σοβιετικοί] απέτυχαν στο να τις αναλύσουν και να τις κατανοήσουν”. Η Επιτροπή Agranat, δηλαδή η επίσημη ερευνητική επιτροπή του Ισραήλ για τον Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ (Οκτώβριος 1973), κατέληξε στο εξής

68

Herzog, Chaim (2012), *Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι: η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*, Λιναίος, Αθήνα, σελ. 407-414.

συμπέρασμα: “Τις ημέρες που προηγήθηκαν του πολέμου το Τμήμα Ερευνών της Στρατιωτικής Υπηρεσίας Πληροφοριών [Aman] είχε στη διάθεση του πολλά προειδοποιητικά στοιχεία, τα οποία είχε συλλέξει το Τμήμα Συλλογής Πληροφοριών [κατασκοπεία] αλλά και άλλες ισραηλινές υπηρεσίες συλλογής πληροφοριών”.⁶⁹

Στρατιωτική εναντίον Πολιτικής Αντίδρασης

Παρά το γεγονός ότι η αντίληψη περί επικείμενης αραβικής επίθεσης είχε διαποτίσει τον τρόπο σκέψης των πολιτικών και στρατιωτικών ηγετών του Ισραήλ (αν και όχι στον ίδιο βαθμό), το μέγεθος αυτής της αναμενόμενης επίθεσης είχε υποβαθμιστεί σε σημαντικό βαθμό, ενόψει της έκδηλης ασυμμετρίας μεταξύ των στρατιωτικών ικανοτήτων του Ισραήλ και των Αράβων. Ως εκ τούτου, η ισραηλινή ηγεσία, πιστεύοντας ότι η επικείμενη αραβική επίθεση ήταν καταδικασμένη να αποτύχει οικτρά, έδωσε προτεραιότητα στους πολιτικούς υπολογισμούς αντί στους αμιγώς στρατιωτικούς, σε ό,τι αφορούσε τα κατάλληλα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν για την αντιμετώπιση της επερχόμενης απειλής. Σύμφωνα με τον Klaus Knorr, η αντίληψη της απειλής ήταν αρχικά εύκολη, καθώς η συμπεριφορά του αντιπάλου ήταν γνωστή με βεβαιότητα, στη συνέχεια ωστόσο μετριάστηκε από τα αντιφατικά πλέγματα των στρατηγικών αντιλήψεων, τα οποία βασίζονταν σε μια εξαιρετικά αισιόδοξη εκτίμηση των δυνατοτήτων του Ισραήλ. Στην προσπάθειά τους να αποφύγουν διπλωματικές επιπλοκές ή μια παγκόσμια καταδίκη ή την επιδείνωση των σχέσεών τους με τις ΗΠΑ (σε περίπτωση που το Ισραήλ πραγματοποιούσε προληπτικό πλήγμα), οι ηγέτες του Ισραήλ αποφάσισαν να απορρίψουν την πρόταση του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου, Στρατηγού David Elazar, για ένα άμεσο προληπτικό πλήγμα κατά της Συρίας.⁷⁰

69 **Bar- Joseph**, Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 229.

70

Ben-Zvi, Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 232.

Το γεγονός ότι οι πολιτικοί και στρατιωτικοί ιθύνοντες του Ισραήλ κατάλαβαν ότι ο πόλεμος βρισκόταν προ των πυλών της χώρας τους, σε καμία περίπτωση δεν προεξόφλησε και την κατάλληλη απάντηση τους, ιδίως στο πεδίο της πρακτικής εφαρμογής και ως προς το χρονοδιάγραμμα της κινητοποίησης. Παρά το γεγονός ότι οι προθέσεις του αντιπάλου ήταν γνωστές με ακρίβεια, η άποψη του Ισραήλ για τις δυνατότητες των Αράβων παρέμεινε στατική και προκατειλημμένη, υποβαθμίζοντας έτσι την πιθανότητα μιας προληπτικής στρατιωτικής απάντησης, η οποία θα αντιστοιχούσε στη σοβαρότητα της απειλής. Αυτή η δέσμη βαθιά ριζωμένων εκτιμήσεων και αξιολογήσεων αποδείχθηκε καθοριστικής σημασίας για τον περιορισμό της ιδιαίτερα απειλητικής εικόνας που αρχικά σχηματίστηκε, τόσο σε τακτικό όσο και σε στρατηγικό επίπεδο, όταν οι πολιτικοί ταγοί του Ισραήλ πείστηκαν τελικά ότι τόσο η Αίγυπτος όσο και η Συρία ήταν αμετάκλητα αποφασισμένες να πολεμήσουν. Συμπεριλαμβάνοντας ένα σύμπλεγμα μεταβλητών, μεταξύ των φάσεων της αξιολόγησης της πρόθεσης και της απάντησης, οι εκτιμήσεις των Ισραηλινών σχετικά με την ικανότητα των Αράβων, οι οποίες είχαν επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από στρατιωτικές έννοιες και πεποιθήσεις όπως το δόγμα των ασφαλών συνόρων και του στρατηγικού βάθους, αντιστάθμισαν και εξουδετέρωσαν την δυνατότητα ακριβούς εκτίμησης των προθέσεων του αντιπάλου.⁷¹

Οι περισσότερες ακαδημαϊκές μελέτες για την αντίληψη της απειλής εξηγούν τον στρατηγικό αιφνιδιασμό σε σχέση με την ανεπαρκή αξιολόγηση των προθέσεων του αντιπάλου (“αιφνιδιασμός συμπεριφοράς” κατά τον Knorr), η οποία ενισχύεται από μια εξίσου λανθασμένη αξιολόγηση των φίλιων ικανοτήτων (“τεχνικός αιφνιδιασμός” κατά τον Knorr). Ο αιφνιδιασμός θα πρέπει να οριστεί με σχετικούς και όχι με απόλυτους όρους. Θα πρέπει δηλαδή να οριστεί σε σχέση με το σχετικό βάρος το οποίο αποδίδεται σε κάθε κατηγορία αξιολόγησης, όταν αυτή αντιπαρατίθεται με την αντίστοιχή της. Όπως αναφέρει ο Ariel Levite, “Η στρατηγική προειδοποίηση που προέρχεται από αξιόπιστες πηγές έχει μια αποδεδειγμένη ικανότητα να υπερβαίνει το εμπόδιο της ατομικής έλλειψης δεκτικότητας, να γίνεται αποδεκτή από τους φορείς χάραξης πολιτικής και δυνητικά να προλαμβάνει τον

71 Ben-Zvi Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 232.

αιφνιδιασμό”. Μια τέτοια διαφοροποιημένη προσέγγιση είναι καθοριστικής σημασίας για να εξηγηθεί το γιατί σε περιπτώσεις όπου τα χαρακτηριστικά του “αιφνιδιασμού συμπεριφοράς” απουσίαζαν, η φύση και ο χρόνος της αντίδρασης παρέμειναν ακατάλληλα.⁷²

Η αποτυχία προέκυψε από την κυριαρχία του συμπλέγματος παραγόντων οι οποίοι σχετίζονται και προκύπτουν από την αξιολόγηση της ικανότητας, σε σχέση με τους παράγοντες που αφορούν την αξιολόγηση της πρόθεσης. Την άνοιξη και τις αρχές του καλοκαιριού του 1973 οι ιθύνοντες του Ισραήλ ανησύχησαν. Οι αιγυπτιακές πολεμικές προετοιμασίες ήταν εκτεταμένες, ενώ η μυστική μεταστάθμευση 16 λιβυκών μαχητικών αεροσκαφών τύπου Mirage στην Αίγυπτο ήταν γνωστή στους Ισραηλινούς. Επιπλέον, κατά την τρίτη εβδομάδα του Απριλίου το Ισραήλ είχε λάβει μια έκθεση από μια “αξιόπιστη πηγή”, η οποία έδινε μια συγκεκριμένη ημερομηνία επίθεσης (15 Μαΐου). Παρόλο που ο Στρατηγός Eli Zeira (επικεφαλής της στρατιωτικής Υπηρεσίας Πληροφοριών) ερμήνευσε τα στοιχεία αυτά ως ένδειξη σύντονων αιγυπτιακών διπλωματικών προσπαθειών και όχι ως προοίμιο πολέμου, η άποψή του αμφισβητήθηκε από τον Στρατηγό Zvi Zamir (επικεφαλής της Μοσάντ), και τον Στρατηγό Elazar (Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου).⁷³

Ο Elazar είπε ότι η Αίγυπτος θα ήταν δυνατό να μπει στον πειρασμό να ξεκινήσει έναν πόλεμο ως μέσο διπλωματικού εξαναγκασμού του Ισραήλ. Ο Αιγύπτιος Πρόεδρος Σαντάτ γνώριζε καλά τους κινδύνους ενός γενικευμένου πολέμου με το Ισραήλ, εντούτοις επέμενε στον πόλεμο ως επιλογή, αντί του να υφίσταται η χώρα του “τις συνέπειες ενός συνεχιζόμενου αδιεξόδου”. Σύμφωνα με ένα πρόσφατα δημοσιευμένο πρωτόκολλο από μια κρίσιμη συνάντηση, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 18 Απριλίου 1973 στο γραφείο της Πρωθυπουργού Golda Meir (παρέστησαν η Meir, ο Υπουργός Άμυνας Dayan, ο Αρχηγός του Γενικού

72

Levite, Ariel (1987), *Intelligence and Strategic Surprise*, Columbia University Press, New York, σελ. 344.

73

Ben-Zvi Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 233.

Επιτελείου και ο επικεφαλής της Μοσάντ), ο Elazar εξέφρασε την πεποίθησή του ότι “από αιγυπτιακής άποψης, η λογική υπαγορεύει πόλεμο”. Ομοίως η Πρωθυπουργός τόνισε: “Αυτή τη φορά υπάρχει λόγος για να εξετάσετε την κατάσταση σοβαρά. Νομίζω ότι η κυβέρνηση πρέπει να ενημερωθεί”. Παρά το γεγονός ότι η πρόθεση των Αράβων να επιτεθούν στις 15 Μαΐου ήταν εν γνώσει των Ισραηλινών, αυτή η γνώση δεν προκάλεσε αντίδραση πλήρους κλίμακας (π.χ. κάποιο προληπτικό πλήγμα). Μόνο ορισμένα προληπτικά μέτρα τέθηκαν σε ισχύ (αναβάθμιση της κατάστασης επιφυλακής, κλήση μικρού αριθμού εφέδρων). Αυτά τα μέτρα κρίθηκαν προφανώς επαρκή για την επίτευξη αποτρεπτικού αποτελέσματος. Ωστόσο η Αίγυπτος δεν επιτέθηκε στις 15 Μαΐου.⁷⁴

Η επιλογή της περιορισμένης αντίδρασης επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από την υποτιθέμενη αξιολόγηση της Αιγύπτου για τις στρατιωτικές δυνατότητες του Ισραήλ. Συγκεκριμένα, οι αναλυτές και οι φορείς λήψης αποφάσεων του Ισραήλ ήταν δεκτικοί στην πληροφορία ότι οι Αιγύπτιοι αξιολογούν τις δικές τους ικανότητες ως κατώτερες σε σχέση με το Ισραήλ, ιδιαίτερα στον αέρα. Οι Ισραηλινοί γνώριζαν ότι το Ανώτατο Συμβούλιο των αιγυπτιακών Ενόπλων Δυνάμεων ήταν σταθερά αντίθετο στο ενδεχόμενο στρατιωτικής δράσης, υποστηρίζοντας ότι ακόμη και μια περιορισμένη χερσαία επιχείρηση, χωρίς επαρκή αεροπορική ισχύ, θα μπορούσε να μετατραπεί σε μια καταστροφική ήττα. Παρά το γεγονός ότι η εικόνα της σχετικής αδυναμίας και ευπάθειας της Αιγύπτου ήταν αρκετά ακριβής το 1971 και το 1972, οι μαζικές αποστολές στρατιωτικού εξοπλισμού από τη Σοβιετική Ένωση προς την Αίγυπτο, από τις αρχές του 1973 και μετά, είχαν αναβαθμίσει σημαντικά τη συνολική στρατιωτική ικανότητα της χώρας. Εξαρτώμενο σε μεγάλο βαθμό από τις αξιολογήσεις του αιγυπτιακού Γενικού Επιτελείου – το οποίο ήταν σταθερά απαισιόδοξο και ιδιαίτερα επιφυλακτικό όσον αφορά την ικανότητα της Αιγύπτου να απορροφήσει και να ενσωματώσει γρήγορα τα σύγχρονα σοβιετικά όπλα– το Γενικό Επιτελείο του Ισραήλ υποτίμησε τις επιπτώσεις μιας πυκνής αντιαεροπορικής ομπρέλας στην ικανότητα της ισραηλινής Πολεμικής Αεροπορίας να επιχειρεί με ελευθερία κινήσεων πάνω από τη Διώρυγα του Σουέζ. Μέχρι την άνοιξη του 1973, όπως παρατηρεί ο Kenneth Stein, η αιγυπτιακή αξιολόγηση σχετικά με την

74 **Ben-Zvi** Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 233.

στρατιωτική ισορροπία είχε αλλάξει σημαντικά, όχι μόνο ως αποτέλεσμα της εισόδου σε υπηρεσία των νέων Σοβιετικών όπλων αλλά και ως αποτέλεσμα του αναπροσανατολισμού της εθνικής στρατηγικής της Αιγύπτου.⁷⁵

Πλέον το αιγυπτιακό Γενικό Επιτελείο σχεδίαζε τη διάβαση του Σουέζ και την εκτέλεση μιας χερσαίας επίθεσης, η οποία δεν θα εκτεινόταν πέραν του μέγιστου βεληνεκού της αιγυπτιακής αντιαεροπορικής άμυνας. Έτσι η αδυναμία της απουσίας αεροπορικής ισχύος έγινε λιγότερο σημαντική. Αντιμέτωποι με μια ανησυχητική εικόνα σχετικά με τις άμεσες προθέσεις των Αράβων, αλλά πολύ λιγότερο απειλητική εικόνα σε σχέση με τις στρατιωτικές δυνατότητες των Αράβων, η ανώτατη πολιτική και στρατιωτική ηγεσία του Ισραήλ, τόσο την περίοδο Απριλίου-Μαΐου όσο και στις αρχές Οκτωβρίου του 1973, αναζήτησε τα κατάλληλα πολιτικά μέσα για την αντιμετώπιση της κρίσης. Επηρεασμένοι πάνω απ' όλα από μια διάχυτη αντίληψη περί της αραβικής στρατιωτικής αδυναμίας και υποθέτοντας ότι τα εδάφη που είχε καταλάβει το Ισραήλ στον Πόλεμο των Έξι Ημερών είχαν δημιουργήσει μια αμυντική ζώνη ικανή να απορροφήσει το πρώτο χτύπημα, η Πρωθυπουργός Meir, ο Υπουργός Άμυνας Dayan και ο επικεφαλής των στρατιωτικών Υπηρεσιών Πληροφοριών, Στρατηγός Zeira, έδωσαν προτεραιότητα, για πολιτικούς λόγους, στο να αποφευχθεί μια παγκόσμια καταδίκη και απομόνωση του Ισραήλ ως αποτέλεσμα ενός προληπτικού πλήγματος. Πεισμένοι ότι η ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία, δεδομένης της μεγάλης ανισορροπίας στις στρατιωτικές δυνατότητες μεταξύ Ισραήλ και Αράβων, “είναι ικανή να καταστρέψει το σύνολο της συριακής Πολεμικής Αεροπορίας μέσα σε τρεις ώρες”, οι Ισραηλινοί ανέμεναν το πρώτο πλήγμα έχοντας τη βεβαιότητα ότι ο ισραηλινός στρατός, ακόμη και χωρίς πλήρη κινητοποίηση, θα μπορούσε να απορροφήσει μια αραβική επίθεση μέχρις ότου οι έφεδροι να καταφθάσουν στο μέτωπο. Για παράδειγμα, ο πρώην Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου, Haim Bar-Lev, θεωρούσε ότι 300 ισραηλινά άρματα μάχης μπορούν να αντιμετωπίσουν με επιτυχία 1.500 αιγυπτιακά.⁷⁶

75 **Ben-Zvi** Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 233-234.

76 **Ben-Zvi** Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 234-235.

Εκτιμώντας ότι το διπλωματικό κόστος σε περίπτωση ενός προληπτικού πλήγματος θα ήταν δυσβάσταχτο για το Ισραήλ, η ισραηλινή ηγεσία αποφάσισε να μην προχωρήσει σε προληπτικό πλήγμα το πρωί της 6ης Οκτωβρίου, αν και ήταν πλέον σχεδόν βέβαιο ότι οι Άραβες θα ξεκινούσαν πόλεμο αργότερα την ίδια εκείνη τη μέρα. Στη σκέψη των Ισραηλινών, η συστηματική υποτίμηση των αραβικών δυνατοτήτων μετρίαζε και μαλάκωνε τις αναμενόμενες επιπτώσεις μιας επικείμενης επίθεσης. Όπως και στην κρίση του Απριλίου-Μαΐου 1973, όταν οι δείκτες των αραβικών προθέσεων επισκίασαν σταδιακά κάθε προϋπάρχουσα αντίληψη ότι δεν υφίστατο ενδεχόμενο γενικευμένου πολέμου, έτσι και τον Οκτώβριο οι αντιλήψεις περί της ανικανότητας των Αράβων παρέμειναν σταθερές. Με άλλα λόγια, την παραμονή του πολέμου υποτιμήθηκε σοβαρά η ικανότητα της Αιγύπτου και της Συρίας να επιχειρήσουν με επιτυχία αξιοποιώντας περίπλοκα οπλικά συστήματα. Ομοίως υποτιμήθηκε σημαντικά η ταχύτητα με την οποία οι αραβικές χώρες ήταν σε θέση να εκπαιδεύσουν και να προετοιμάσουν μια νέα γενιά στρατιωτών. Επιπροσθέτως δεν είχαν καταστεί πλήρως αντιληπτές ή κατανοητές οι αυξημένες επιχειρησιακές δυνατότητες των Αράβων, οι οποίοι πλέον ήταν εξοπλισμένοι με μεγάλες ποσότητες σύγχρονων οπλικών συστημάτων (βλήματα Scud, ικανά να πλήξουν τα αστικά κέντρα του Ισραήλ, συστήματα νυχτερινής όρασης, αντιαρματικά και κινητά αντιαεροπορικά συστήματα). Παρά το γεγονός ότι την περίοδο πριν τον πόλεμο οι ισραηλινές μυστικές υπηρεσίες είχαν στη διάθεσή τους όλα τα στοιχεία σχετικά με την παράδοση και την επίδοση των νέων οπλικών συστημάτων της Αιγύπτου και της Συρίας, αυτές οι πληροφορίες δεν ελήφθησαν στα σοβαρά, αν και κοινοποιήθηκε σε όλη την ιεραρχία των ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων.⁷⁷

Ούτε οι μυστικές υπηρεσίες, ούτε το ισραηλινό Γενικό Επιτελείο μπόρεσαν να προβλέψουν τον αντίκτυπο αυτών των όπλων στο πεδίο της μάχης, αποτυγχάνοντας να αναγνωρίσουν τις νέες τακτικές ευκαιρίες που είχαν δημιουργηθεί. Επειδή ορισμένες από αυτές τις παραλαβές έγιναν με αποσπασματικό τρόπο –και δεδομένου ότι ακόμη και το αιγυπτιακό Γενικό Επιτελείο αμφέβαλλε για τη σημασία των νέων όπλων– οι νέοι εξοπλισμοί της Αιγύπτου και της Συρίας είχαν “ενσωματωθεί” στην προϋπάρχουσα ισραηλινή εκτίμηση, η οποία βασιζόταν στην πεποίθηση της διαρκούς

77 **Ben-Zvi** Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 235.

αραβικής τρωτότητας και κατωτερότητας. Εντούτοις ορισμένα αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία αναφορικά με την πρόθεση του αντιπάλου για πόλεμο, ήταν εμφανή, αναμφισβήτητα και κατηγορηματικά, και θα μπορούσαν να υπερνικήσουν αυτή την αντιφατική πολιτική και στρατηγική προκατάληψη. Πράγματι, την εβδομάδα που προηγήθηκε του πολέμου οι ισραηλινές μυστικές υπηρεσίες και οι αξιωματικοί επιχειρήσεων της Νότιας και της Βόρειας Διοίκησης συγκέντρωσαν πολλές και αξιόπιστες πληροφορίες, οι οποίες συνηγορούσαν υπέρ μιας επικείμενης επίθεσης. Για παράδειγμα, την 1η Οκτωβρίου η Νότια Διοίκηση έλαβε έναν μεγάλο όγκο αναφορών για ασυνήθιστη αιγυπτιακή δραστηριότητα κατά μήκος της Διώρυγας του Σουέζ.⁷⁸

Ο ρόλος και τα συμπεράσματα της Επιτροπής Agranat

Μετά το πέρας του πολέμου ξέσπασαν έντονες αναταραχές σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο αναφορικά με τα αίτια του στρατηγικού αιφνιδιασμού που υπέστη το κράτος του Ισραήλ. Ως εκ τούτου ζητήθηκε από τον Shimon Agranat, Πρόεδρο του Ανωτάτου Δικαστηρίου του Ισραήλ, να ηγηθεί έρευνας, από μια επιτροπή που θα έφερε το όνομά του, σχετικά με τα γεγονότα που προηγήθηκαν του πολέμου και οδήγησαν στις συνεχείς ήττες των πρώτων ημερών. Μέχρι πρόσφατα, η ακριβής φύση και έκταση των πληροφοριών που είχε στη διάθεσή του το Ισραήλ για τις αραβικές χώρες και τα σχέδιά τους στις παραμονές του πολέμου, μας ήταν ελάχιστα γνωστή. Κατά συνέπεια, ενώ πολλές ακαδημαϊκές μελέτες που αφορούν το συγκεκριμένο αντικείμενο αποδέχονται τα βασικά συμπεράσματα της Επιτροπής Agranat, οι συγγραφείς τους πολύ δύσκολα μπορούν να υποστηρίξουν τα συμπεράσματά τους με αξιόπιστες εμπειρικές αποδείξεις. Αντ' αυτού επικεντρώνονται στα αίτια της ισραηλινής αποτυχίας και πιο συγκεκριμένα προσπαθούν να εξηγήσουν την αποτυχία των Ισραηλινών αναλυτών πληροφοριών, δηλαδή την αδυναμία τους να μεταφράσουν τα διαθέσιμα προειδοποιητικά στοιχεία και τις πληροφορίες σε μια έγκαιρη και σαφή στρατηγική προειδοποίηση. Χωρίς καμία εξαίρεση, το σημείο εκκίνησης όλων των ακαδημαϊκών μελετών είναι τα συμπεράσματα της Επιτροπής Agranat, ιδιαίτερα το βασικό της συμπέρασμα, σύμφωνα με το οποίο η αποτυχία του Ισραήλ στον τομέα των πληροφοριών ήρθε ως φυσικό επακόλουθο μιας δογματικής πίστης σε μια προκατάληψη, την οποία

78 Ben-Zvi Abraham (1990), "Between warning and response: The case of the Yom Kippur War", *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 235-236.

συμμερίζονταν όλοι σχεδόν οι αναλυτές πληροφοριών του Ισραήλ. Η προκατάληψη αυτή είχε δύο σκέλη: (α) ότι η Αίγυπτος δεν θα ξεκινούσε πόλεμο με το Ισραήλ όσο δεν διέθετε δυνατότητα από αέρος προσβολής των ισραηλινών αεροπορικών βάσεων· (β) ότι η Συρία θα ξεκινούσε έναν πόλεμο με το Ισραήλ μόνο ταυτόχρονα και σε συνεργασία με την Αίγυπτο.⁷⁹

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η ισραηλινή λογοκρισία άρχισε να χαλαρώνει σε σχέση με την αποδέσμευση πληροφοριών για τον πόλεμο του 1973. Μέχρι στιγμής το σημαντικότερο όφελος από την χαλάρωση της λογοκρισίας είναι ο αποχαρακτηρισμός των βιβλίων (απομνημονευμάτων) τριών αξιωματικών, οι οποίοι υπηρετούσαν σε θέσεις-κλειδιά το 1973, και η αποδέσμευση της έκθεσης της Επιτροπής Agranat (σε ποσοστό 40-45% περίπου). Ο Yoel Ben-Porat, ο οποίος τιτλοφόρησε τα απομνημονεύματά του *Neila: Locked-on* (“Κλειδωμένος”), υπηρετούσε το 1973 ως επικεφαλής της μονάδας SIGINT της Aman, με το βαθμό του συνταγματάρχη. Η μονάδα του ήταν υπεύθυνη για την παροχή στρατηγικής προειδοποίησης στην στρατιωτική και πολιτική ηγεσία του Ισραήλ σε περίπτωση επικείμενης επίθεσης. Στο βιβλίο του επικεντρώνεται στις επιδόσεις του, πριν και κατά τη διάρκεια του πολέμου, ενώ δημοσιεύει και αποσπάσματα συνομιλιών μεταξύ αξιωματούχων της Aman κατά τη ίδια περίοδο. Ο αντισυνταγματάρχης ε.α. Arie Braun, που υπηρετούσε ως υπασπιστής του Υπουργού Άμυνας Μοσέ Νταγιάν, δημοσιεύει στο βιβλίο του, που έχει τίτλο *Ο Μοσέ Νταγιάν και ο Πόλεμος του Γιουμ Κιπούρ* (1993, στα εβραϊκά), έναν μεγάλο όγκο στρατιωτικών πληροφοριών. Ο υποστράτηγος ε.α. Eli Zeira υπηρετούσε ως διευθυντής της στρατιωτικής Υπηρεσίας Πληροφοριών του Ισραήλ (DMI / Directorate of Military Intelligence, εν συντομία Aman), δηλαδή σε έναν οργανισμό ο οποίος είχε το μονοπώλιο στην επεξεργασία, ανάλυση και παραγωγή πληροφοριών. Επομένως είχε τον τελευταίο λόγο σε όλες τις στρατηγικές εκτιμήσεις. Ο Zeira, ως διευθυντής της Aman, ήταν ίσως ο πιο ισχυρός άνδρας εντός του ισραηλινού δικτύου συλλογής πληροφοριών, η δε απομάκρυνσή του από τη θέση αυτή ήταν μια από τις συστάσεις που έκανε η Επιτροπή Agranat. Αναλύοντας και κρίνοντας τα γεγονότα από τη δική του σκοπιά, στο βιβλίο που

79 Bar- Joseph Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 229.

έγραψε με τίτλο *Μύθος εναντίον Πραγματικότητας: ο Πόλεμος του Γιομ Κιμπούρ: αποτυχίες και μαθήματα* (στα εβραϊκά), προσπαθεί να εξηγήσει γιατί η προσωπική του ευθύνη για την συνολική αποτυχία του Ισραήλ ήταν ήσσονος σημασίας. Παρά το γεγονός ότι απέτυχε να αποδείξει τους ισχυρισμούς του, κατάφερε να δώσει στον αναγνώστη μια πολύ καλή εικόνα των πληροφοριών που είχε στη διάθεσή του Τμήμα Έρευνας της Aman στις παραμονές του πολέμου.⁸⁰

Η πλήρης έκθεση της Επιτροπής Agranat κυκλοφόρησε στις αρχές του 1995, κατόπιν δημόσιας πίεσης και μετά τη δημοσίευση των παραπάνω βιβλίων. Η Έκθεση αποτελείται από επτά τόμους, εκ των οποίων ο πρώτος είναι αφιερωμένος σχεδόν εξολοκλήρου στην αποτυχία των Ισραηλινών στον τομέα των πληροφοριών. Το 1/3 περίπου της έκθεσης παραμένει απόρρητο. Η ανάγνωση των δημοσιευμένων 2/3 καταδεικνύει και επιβεβαιώνει ότι οι τρεις παραπάνω αξιωματούχοι, ιδιαίτερα οι Braun και Zeira, έχουν χρησιμοποιήσει στα βιβλία τους επίσημα έγγραφα.⁸¹

Οι πληροφορίες

Οι πληροφορίες διαιρούνται σε δύο κατηγορίες: στους δείκτες έγκαιρης προειδοποίησης –συνήθως με τη μορφή των διαθέσιμων πληροφοριών σχετικά με τις προετοιμασίες της Αιγύπτου και της Συρίας, δηλαδή την αυξανόμενη ικανότητά τους να ξεκινήσουν έναν γενικευμένο πόλεμο– και τις στρατηγικές προειδοποιήσεις, δηλαδή εκείνα τα τμήματα της πληροφόρησης που υποδήλωναν εάν οι δύο αραβικές χώρες επρόκειτο να πολεμήσουν.⁸²

Δείκτες προειδοποίησης

Όλες οι προ της Έκθεσης Agranat αναφορές κατέληγαν στο συμπέρασμα ότι το Ισραήλ είχε μια πολύ καλή εικόνα των πολεμικών προετοιμασιών τόσο της Αιγύπτου

80 **Bar- Joseph** Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 230.

81 **Bar- Joseph**, ό.π., σελ. 230.

82

Bar- Joseph Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 230.

όσο και της Συρίας. Όπως όμως γίνεται πλέον φανερό, το Ισραήλ είχε στην πραγματικότητα μια σχεδόν πλήρη εικόνα των πολεμικών σχεδίων των Αράβων. Στις 16 Απριλίου 1972 η Aman υπέβαλε μια λεπτομερή έκθεση 40 σελίδων, συμπληρωμένη με χάρτες, η οποία περιέγραφε με ακρίβεια τα αιγυπτιακά πολεμικά σχέδια. Η έκθεση ανέφερε τους αντικειμενικούς σκοπούς της αιγυπτιακής επίθεσης, προσδιόριζε την σειρά διαδοχικής εμπλοκής των επτά μεραρχιών που θα συμμετείχαν στο πρώτο κύμα της επίθεσης, επισήμαινε τις ζώνες διέλευσης και τους άξονες κίνησης για κάθε μια από τις πέντε μεραρχίες πεζικού που θα διέσχιζαν τη Διώρυγα, και σημείωνε την ακριβή θέση των δέκα γεφυρών (δύο για κάθε μεραρχία) επί της Διώρυγας. Η έκθεση αποδείχθηκε εξαιρετικά ακριβής. Η μόνη σημαντική διαφοροποίηση ήταν το γεγονός ότι μια αιγυπτιακή ταξιαρχία διάβηκε τη Διώρυγα λίγα μίλια μακρύτερα από το σημείο όπου θα έπρεπε να περάσει σύμφωνα με την έκθεση της Aman του 1972. Αντιστοίχως, το συριακό πολεμικό σχέδιο είχε διαρρεύσει στους Ισραηλινούς περίπου έξι μήνες πριν από τον πόλεμο. Ωστόσο η γνώση αυτών των σχεδίων δεν έκανε τους Ισραηλινούς πιο προσεκτικούς.⁸³

Αρκετούς μήνες πριν από τον πόλεμο η Aman είχε στην κατοχή της πολλούς δείκτες προειδοποίησης στρατηγικού χαρακτήρα. Για παράδειγμα, τον Απρίλιο του 1973 ανέφερε ότι 18 λιβυκά μαχητικά αεροσκάφη τύπου Mirage και 16 ιρακινά μαχητικά αεροσκάφη τύπου Hunter είχαν ήδη μετασταθμεύσει στην Αίγυπτο, ενώ επιπλέον μαχητικά αεροσκάφη από την Σαουδική Αραβία και το Κουβέιτ αναμένονταν στην Αίγυπτο. Αυτή η εξέλιξη αναβάθμισε την ικανότητα της Αιγύπτου στον τομέα της βαθιάς διείσδυσης και προσβολής αεροπορικών βάσεων εντός του Ισραήλ (ιδιαίτερα με τα γαλλικά Mirage). Ακόμα πιο ανησυχητικές πληροφορίες άρχισαν να καταφθάνουν στην Aman στις 24 Αυγούστου 1973, όταν το Ισραήλ έμαθε για πρώτη φορά ότι η Αίγυπτος είχε αρχίσει να παραλαμβάνει σύγχρονα συστήματα αντιαεροπορικής άμυνας και τακτικά βλήματα εδάφους-εδάφους τύπου Scud, αμφότερα σοβιετικής προέλευσης. Η Aman ανέφερε ότι η διοίκηση της αιγυπτιακής ταξιαρχίας Scud βρισκόταν ως εκείνη τη στιγμή σε σοβιετικά χέρια. Ωστόσο στην ίδια αναφορά καταγράφεται και η εκτίμηση ότι από τον Απρίλιο του 1974 και μετά η διοίκηση της μονάδας θα μεταβιβαστεί σε Αιγυπτίους αξιωματικούς, οι οποίοι θα

83

Bar- Joseph, ό.π., σελ. 230-231.

είναι σε θέση να λειτουργούν τα βλητικά συστήματα χωρίς σοβιετική βοήθεια. Η σημασία αυτών των πληροφοριών καθίσταται ακόμη σημαντικότερη εάν λάβει κανείς υπόψη του ότι το Ισραήλ ήξερε ήδη ότι ο Πρόεδρος Σαντάτ και οι επιτελείς του πίστευαν ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την έναρξη του πολέμου ήταν η Αίγυπτος να διαθέτει: (1) Αρκετές μοίρες σύγχρονων μαχητικών αεροσκαφών, τα οποία θα ήταν σε θέση να διεισδύσουν στον εναέριο χώρο του Ισραήλ και να επιτεθούν σε αεροπορικές βάσεις και άλλους στρατηγικούς στόχους· (2) επαρκή αριθμό πυραύλων Scud, οι οποίοι θα επέτρεπαν στην Αίγυπτο να απειλήσει τα αστικά κέντρα του Ισραήλ και να αποτρέψει το Ισραήλ από το να επιτεθεί εναντίον Αράβων αμάχων.⁸⁴

Καθώς οι προετοιμασίες για τον πόλεμο εισήλθαν στην τελική ευθεία, η Aman άρχισε να λαμβάνει σαφέστερους δείκτες προειδοποίησης. Η ενίσχυση των συριακών δυνάμεων στο μέτωπο με το Ισραήλ είχε αρχίσει από τις αρχές Σεπτεμβρίου. Η Aman παρακολουθούσε στενά αυτές τις εξελίξεις, ήδη από τις 5 Σεπτεμβρίου. Στις 7-8 Σεπτεμβρίου η Aman ανέφερε ότι οι Σύριοι είχαν ενισχύσει τις δυνάμεις τους στην πρώτη γραμμή του μετώπου με στοιχεία μιας Ταξιαρχίας Πεζικού, ενώ είχαν αναβαθμίσει την κατάσταση ετοιμότητας της πολεμικής τους αεροπορίας. Η εξέταση αεροφωτογραφιών που ελήφθησαν στις 11 Σεπτεμβρίου αποκάλυψε ότι 130-140 άρματα μάχης και 35 πυροβολαρχίες πυροβολικού είχαν προστεθεί στις συριακές δυνάμεις πρώτης γραμμής. Πρόσθετες αεροφωτογραφίες επέτρεψαν στην Aman να υποβάλει έκθεση στις 23 Σεπτεμβρίου σχετικά με τις πρόσφατες εξελίξεις. Η αναφορά ενημέρωνε ότι ο συριακός στρατός είχε αναπτυχθεί πλήρως στην πρώτη γραμμή του μετώπου, ενώ οι εφεδρείες πεζικού, τεθωρακισμένων και πυροβολικού είχαν ήδη λάβει θέσεις στα μετόπισθεν. Μια εβδομάδα αργότερα η Aman ανέφερε ότι η ανάπτυξη του συριακού στρατού (πρώτης γραμμής και εφεδρείες) είχε ολοκληρωθεί και ότι όλες οι άδειες είχαν ακυρωθεί ή ανακληθεί. Στις 2 Οκτωβρίου ανέφερε ότι κατά τη διάρκεια των τελευταίων 24 ωρών ο συριακός στρατός μετακίνησε στην πρώτη γραμμή του μετώπου εξοπλισμό γεφυροποιίας και επιπλέον στρατιωτικές δυνάμεις. Επιπλέον μαχητικά αεροσκάφη είχαν ήδη μετασταθμεύσει σε προχωρημένες αεροπορικές βάσεις, ενώ ορισμένες από

84

Kahana, Ephraim, "Early warning versus concept: the case of the Yom Kippur War 1973", *Intelligence and National Security* 17, no. 2, σελ. 7.

τις πυροβολαρχίες πυροβολικού μεσαίου βεληνεκού της πρώτης γραμμής είχαν αφαιρέσει το καμουφλάζ τους.⁸⁵

Στις αρχές Οκτωβρίου η Aman συνόψισε τους πιο σημαντικούς δείκτες προειδοποίησης σχετικά με τις εξελίξεις στο συριακό μέτωπο. Οι δείκτες αυτοί καταδείκνυαν ότι αυτή τη φορά οι Σύριοι, σε αντίθεση με προηγούμενες κινήσεις (π.χ. του Σεπτεμβρίου 1972 ή του Μαρτίου-Απριλίου 1973), είχαν: (1) μετασταθμεύσει δύο μοίρες μαχητικών αεροσκαφών τύπου Su-7 σε προχωρημένες βάσεις· (2) μετακινήσει ένα Τεθωρακισμένο Σύνταγμα Γεφυροποιίας στην πρώτη γραμμή του μετώπου· (3) αναπτύξει 31 αντιαεροπορικές πυροβολαρχίες, 15 εκ των οποίων εξοπλισμένες με τα προηγμένα συστήματα τύπου SA-6, νότια της Δαμασκού. Επιπλέον, από τις αρχές Οκτωβρίου η Aman είχε ενδείξεις ότι οι Σύριοι λάμβαναν διάφορα προπαρασκευαστικά μέτρα, όπως προετοιμασία καταφυγίων για την προστασία των εφεδρικών τους δυνάμεων, συγκέντρωση αποθεμάτων καυσίμων κ.ά. Το πρωί της Παρασκευής, περίπου 30 ώρες πριν την αραβική επίθεση, ο υποστράτηγος Zeira συνόψισε τις διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με τις συριακές στρατιωτικές προετοιμασίες: “Από τις 5 Σεπτεμβρίου οι Σύριοι έχουν αναπτύξει τις δυνάμεις τους. Σήμερα είναι έτοιμοι απέναντι από τα σύνορα με το Ισραήλ”.⁸⁶

Αρχικά η Aman ερμήνευσε τις κινήσεις και την ανάπτυξη των συριακών στρατευμάτων είτε στο πλαίσιο της προγραμματισμένης επίσκεψης του Προέδρου Assad στην Αλγερία είτε στο πλαίσιο της προετοιμασίας για μια πιθανή ισραηλινή επιχείρηση εναντίον της Συρίας. Μετά από μια μεγάλη κλίμακας αερομαχία (13 Σεπτεμβρίου 1973), όπου καταρρίφθηκαν 13 συριακά MiG-21, η Aman ερμήνευσε τις συριακές προετοιμασίες είτε ως μια πράξη αντεκδίκησης για την απώλεια των 13 μαχητικών είτε ως απόρροια φόβου για μια πιθανή κλιμάκωση από την πλευρά του Ισραήλ. Η Aman επέμεινε ότι οι δείκτες προειδοποίησης που είχε στη διάθεσή της

85

Bar-Joseph, Uri (1995), “Israel's Intelligence Failure of 1973: New Evidence, a New Interpretation, and Theoretical Implications”, *Security Studies* 4, σελ. 584-609.

86

Bar- Joseph, Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 232.

δεν ερμηνεύονται απαραίτητα ως δεδηλωμένη πρόθεση και απόφαση της Συρίας για πόλεμο· άλλωστε η πάγια εκτίμηση στην Υπηρεσία αλλά και το Ισραήλ γενικότερα ήταν ότι η Συρία ήταν στρατιωτικά αδύνατη για να αναλάβει μόνη της μια τέτοια πρωτοβουλία. Σε μια συνεδρίαση του Γενικού Επιτελείου την 1η Οκτωβρίου, ο Zeira εξέφρασε την πεποίθησή του ότι: “οι Σύριοι αποθαρρύνονται από την ικανότητα του Ισραηλινού Στρατού να νικήσει τον δικό τους εντός 24 ωρών”. Τις πρώτες ημέρες του Οκτωβρίου, όταν οι πολεμικές προετοιμασίες της Συρίας κορυφώθηκαν, η Aman εκτίμησε ότι: “Οι Σύριοι απέχουν πολύ από το να πιστέψουν ότι μπορούν να ξεκινήσουν μόνοι τους μια επιτυχημένη επίθεση στα Υψώματα του Γκολάν, εξαιτίας των βασικών αδυναμιών τους, ιδίως στον αέρα”. Δεδομένου ότι η Aman εκτιμούσε ότι η Αίγυπτος δεν είχε καμία πρόθεση να εμπλακεί σε πόλεμο με το Ισραήλ, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η πιθανότητα μιας συριακής επίθεσης κατά του Ισραήλ ήταν πολύ χαμηλή και ότι ο αυξανόμενος αριθμός των δεικτών προειδοποίησης απλώς αντανάκλούσε είτε την πρόθεση της Συρίας για αντίποινα, σε σχέση με την αερομαχία της 13ης Σεπτεμβρίου και την απώλεια των 13 συριακών μαχητικών αεροσκαφών, είτε το φόβο της Συρίας για μια πιθανή ισραηλινή επίθεση.⁸⁷

Οι προετοιμασίες των Αιγυπτίων για την επίθεσή τους στο Σουέζ άρχισαν στα μέσα Σεπτεμβρίου, όταν ξεκίνησαν να ανοίγουν διόδους στο ανάχωμα κατά μήκος της διώρυγας. Οι Ισραηλινοί μπορούσαν να παρακολουθούν αυτές τις προετοιμασίες από τις θέσεις τους (πρόκειται για την οχυρωματική γραμμή Bar-Lev) με μεγάλη ευκολία. Οι πρώτες πληροφορίες σχετικά με τις αιγυπτιακές στρατιωτικές κινήσεις στο μέτωπο του Σουέζ άρχισαν να καταφθάνουν στην Aman στις 25 Σεπτεμβρίου, ενώ στις 28 Σεπτεμβρίου η Aman ανέφερε ότι η αιγυπτιακή Πολεμική Αεροπορία, το Πολεμικό Ναυτικό, οι μονάδες αντιαεροπορικής άμυνας και σημαντικό μέρος των χερσαίων δυνάμεων είχαν τεθεί σε κατάσταση ετοιμότητας. Ολόκληρη την επόμενη εβδομάδα η Aman συνέχισε να παρακολουθεί τις αιγυπτιακές κινήσεις και να αναφέρει μαζική συγκέντρωση στρατευμάτων στην πρώτη γραμμή του μετώπου, στη δυτική όχθη του καναλιού. Μερικές από τις κινήσεις ήταν ανακόλουθες με τη συνηθισμένη καθημερινή ρουτίνα των Αιγυπτίων. Στις 2 Οκτωβρίου, για παράδειγμα,

87 **Bar- Joseph, Uri** (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 232.

η Aman ανέφερε ότι περίπου 120 φορτηγά, τα οποία μετέφεραν εξοπλισμό διέλευσης υδάτινου κωλύματος, εργαλεία γεφυροποιίας και πλωτά μέσα, είχαν μετακινηθεί από τα δυτικά του Καΐρου προς τα ανατολικά κατά τη διάρκεια της νύχτας της 1ης προς τη 2η Οκτωβρίου. Την ίδια ημέρα η Aman ανέφερε επίσης ότι τις τελευταίες ημέρες 40 από τα 85 σημεία διέλευσης στον τομέα του αιγυπτιακού 3ου Σώματος Στρατού είχαν προπαρασκευαστεί για διέλευση υδάτινου κωλύματος. Επίσης περιήλθε σε γνώση της Υπηρεσίας το γεγονός ότι μια αιγυπτιακή μονάδα αμφίβιων καταδρομών είχε αναπτυχθεί κοντά στο Sharm-el-Sheikh. Δύο ημέρες αργότερα η Aman ανέφερε ότι οι Αιγύπτιοι στρατιώτες διατάχθηκαν να σταματήσουν να τηρούν το Ραμαζάνι. Η αναφορά της Aman το πρωί της Παρασκευής, περίπου 30 ώρες πριν το ξέσπασμα του πολέμου, υπογράμμιζε ότι οι αεροφωτογραφίες της 4ης Οκτωβρίου έδειχναν μια δραματική αύξηση στρατιωτικής συγκέντρωσης κατά μήκος της Διώρυγας του Σουέζ: “όλος ο Αιγυπτιακός Στρατός βρίσκεται σε μια πρωτοφανή κατάσταση ανάπτυξης ... ο αριθμός των πυροβόλων αυξήθηκε κατά 308 σωλήνες και πλέον ανέρχεται στους 1.100 σωλήνες. Οι περισσότερες θέσεις διέλευσης του καναλιού φέρουν τον απαραίτητο εξοπλισμό. Σε χώρους όπου ένα άρμα μάχης τοποθετείτο σε ρόλο σκοπού και ανά τακτά χρονικά διαστήματα, υπάρχουν πλέον ουλαμοί αρμάτων μάχης. Περισσότερα Τεθωρακισμένα Συντάγματα έχουν προωθηθεί ανατολικά προς το Σουέζ”.⁸⁸

Η ερμηνεία της γενικότερης στρατηγικής κατάστασης από την Aman παρέμεινε η ίδια καθ’ όλη τη διάρκεια της προπαρασκευαστικής περιόδου. Στα τέλη Σεπτεμβρίου η Aman ερμήνευσε την αύξηση της στρατιωτικής ετοιμότητας της Αιγύπτου ως αποτέλεσμα διαφόρων αιτιών. Μια ήταν ο φόβος της Αιγύπτου για την ισραηλινή επιθετικότητα, ιδιαίτερα μετά την αερομαχία της 13ης Σεπτεμβρίου· μια άλλη ερμηνεία έκανε λόγο για τυπική δραστηριότητα και κινητοποίηση του αιγυπτιακού Στρατού ενόψει της τρίτης επετείου του θανάτου του Νάσερ και της εορτής του Ραμαζανίου· άλλες πιθανές αιτίες της αιγυπτιακής κινητοποίησης ήταν ο φόβος μιας γενικευμένης εσωτερικής αναταραχής υπό το βάρος των οικονομικών προβλημάτων της χώρας και οι προετοιμασίες για την μεγάλης κλίμακας άσκηση

88

Bar- Joseph Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 232-233.

«Tahrir 41» («Απελευθέρωση 41»), η οποία είχε προγραμματιστεί να ξεκινήσει την 1η Οκτωβρίου. Η άσκηση «Tahrir 41», στην οποία συμμετείχε σχεδόν το σύνολο των αιγυπτιακών Ενόπλων Δυνάμεων, είχε ως κύριο αντικειμενικό στόχο τη διέλευση της Διώρυγας του Σουέζ και την κατάληψη της γραμμής Bar-Lev. Σύμφωνα με την Aman αυτός ήταν ο κύριος λόγος για τον οποίο κινητοποιήθηκαν οι αιγυπτιακές Ένοπλες Δυνάμεις. Στις 3 Οκτωβρίου ο Ταξίαρχος Argeh Shalev, επικεφαλής του Τμήματος Έρευνας της Aman, εξήγησε ότι, σε αντίθεση με το συριακό μέτωπο, “δεν υπάρχουν ιδιαίτερες δραστηριότητες στην Αίγυπτο. Αντίθετα, υπάρχουν ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία ότι η κινητικότητα εντάσσεται στο πλαίσιο της άσκησης, κάτι που αποδεικνύεται από τα γεγονότα. Η κατάσταση ετοιμότητας του αιγυπτιακού στρατού είναι η υψηλότερη δυνατή και έχουν ληφθεί μέτρα προστασίας σε περίπτωση αιφνιδιαστικής επίθεσης κατά του Ισραήλ στη διάρκεια της άσκησης”. Την Παρασκευή το πρωί, περίπου 28 ώρες πριν την έναρξη του πολέμου, ο υποστράτηγος Zeira συνόψισε την εκτίμηση του ως εξής: “Όλοι οι δείκτες καταδεικνύουν ότι οι Αιγύπτιοι και οι Σύριοι δεν πρόκειται να επιτεθούν, αντίθετα μας φοβούνται”.⁸⁹

Δεδομένου ότι όλοι αυτοί οι δείκτες προειδοποίησης απέτυχαν να αλλάξουν την εσφαλμένη εκτίμηση της Aman, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι ο πιο σημαντικός δείκτης προειδοποίησης για το Ισραήλ δεν ήταν η κινητοποίηση της ίδιας της Συρίας και της Αιγύπτου, αλλά η πρωτοφανής σε έκταση εκκένωση των οικογενειών των Σοβιετικών συμβούλων από τις δύο χώρες, καθώς και ο απόπλους των σοβιετικών πολεμικών πλοίων από τα λιμάνια της Αιγύπτου. Οι πρώτες ενδείξεις για την επικείμενη εκκένωση των Σοβιετικών πολιτών έφτασαν στο Ισραήλ στις 4 Οκτωβρίου στις 16:00. Την ώρα εκείνη στελέχη της Aman, τα οποία παρακολουθούσαν τους Σοβιετικούς συμβούλους και τις οικογένειές τους στη Συρία και την Αίγυπτο, έμαθαν ότι ενώ οι σύμβουλοι διατάχθηκαν από τη Μόσχα να παραμείνουν, οι οικογένειές τους έλαβαν εντολή να καταφύγουν σε ειδικούς χώρους συγκέντρωσης έως τις 24:00 της 4ης Οκτωβρίου. Στις 22:00 της ίδιας ημέρας η Aman εντόπισε μια Σοβιετική αερογέφυρα 16 αεροσκαφών, εκ των οποίων έξι ήταν τύπου An-22, εν πτήση προς την Αίγυπτο. Η Aman ανέφερε αυτή την ενδιαφέρουσα

89

Bar- Joseph Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 233.

εξέλιξη με καθυστέρηση σχεδόν 11 ωρών, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η επείγουσα εκκένωση των Σοβιετικών πολιτών γινόταν “υπό το πρίσμα της Σοβιετικής αξιολόγησης-εκτίμησης ότι ένας πόλεμος μεταξύ της Συρίας, της Αιγύπτου και του Ισραήλ είναι πιθανός”. Το πρωί της Παρασκευής η Aman ανέφερε ότι δύο από τα 16 σοβιετικά αεροπλάνα είχαν ήδη εγκαταλείψει το Κάιρο και κατευθύνονταν προς τη Σοβιετική Ένωση.⁹⁰

Ταυτόχρονα η Aman έμαθε ότι η Σοβιετική Ένωση είχε διατάξει μείωση της ναυτικής παρουσίας της στην Αίγυπτο. Στην αναφορά της 5ης Οκτωβρίου (κατατέθηκε στις 10:00) σημειωνόταν ότι “επτά από τα 12 σοβιετικά πολεμικά πλοία τα οποία είναι ελλιμενισμένα στην Αλεξάνδρεια και τη Μάρσα Ματρούχ είχαν προγραμματισμένο απόπλου για εκείνο το πρωί. Αυτό είναι σίγουρα μια ιδιαίτερη κίνηση”. Στην προφορική του αναφορά ο Zeira σημείωνε χαρακτηριστικά: “Σχεδόν όλα τα σοβιετικά πλοία που συνήθως ελλιμενίζονται στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας έχουν αποπλεύσει. Αυτό έχει συμβεί μόνο μία φορά στο παρελθόν [στο τέλος του 1972], όταν υπήρχε ο φόβος ότι οι Αιγύπτιοι θα επιτεθούν στο Ισραήλ”.⁹¹

Η Aman δεν είχε να δώσει καμία σαφή απάντηση στο ερώτημα γιατί οι Σοβιετικοί ενέργησαν με αυτό τον τρόπο. Για την Aman τρεις ήταν οι πιθανές εξηγήσεις: (1) οι Σοβιετικοί γνώριζαν ότι η Αίγυπτος και η Συρία επρόκειτο να επιτεθούν στο Ισραήλ και ήθελαν να προστατεύσουν τους πολίτες τους ή να στείλουν ένα σαφές μήνυμα προς τους Άραβες συμμάχους τους ότι δεν υποστηρίζουν την πρωτοβουλία τους· (2) η Μόσχα φοβόταν ότι το Ισραήλ επρόκειτο να επιτεθεί· (3) είχε ξεσπάσει μια ξαφνική κρίση στις σχέσεις των Σοβιετικών τόσο με τη Συρία όσο και με την Αίγυπτο. Σε μία σύσκεψη το πρωί της Παρασκευής, ο Zeira προσέθεσε ότι η μόνη εξήγηση που συμπίπτει με όλες τις άλλες εξελίξεις είναι η πρώτη.⁹²

90

Bar- Joseph, Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 233.

91

Bar- Joseph Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 233.

92

Στρατηγικές προειδοποιήσεις

Αν και τα νέα στοιχεία μας δίνουν μια καλύτερη εικόνα των στρατηγικών προειδοποιήσεων που είχε στη διάθεσή του το Ισραήλ λίγο πριν τον πόλεμο, εξακολουθούν να υπάρχουν πολλά κενά. Αυτό έχει να κάνει με τις πηγές των προειδοποιήσεων, την αξιοπιστία και την προσβασιμότητα τους. Παρόλα αυτά, τα διαθέσιμα στοιχεία δεν είναι ούτε πιο ολοκληρωμένα, ούτε ακριβέστερα ούτε πιο σφαιρικά σε σχέση με τα στοιχεία που είχαμε στη διάθεσή μας στο παρελθόν. Σε κάθε περίπτωση, αυτά τα νέα στοιχεία συμπεριλαμβάνουν τουλάχιστον 11 στρατηγικές προειδοποιήσεις, οι οποίες περιγράφονται παρακάτω με χρονική σειρά. Η χρονολογική σειρά προκύπτει από το άρθρο του Uri Bar-Joseph με τίτλο *The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited*.⁹³

Μέσα Σεπτεμβρίου 1973: Μια “αξιόπιστη πηγή” (πιθανότατα κατάσκοπος) ανέφερε ότι ο Σαντάτ είχε αποφασίσει να ξεκινήσει πόλεμο με το Ισραήλ στο τέλος του 1973 και ότι ο Assad είχε ενημερωθεί σχετικά και είχε υποσχεθεί ότι και η Συρία θα επιτεθεί στο Ισραήλ, στα Υψώματα του Γκολάν. Σύμφωνα με αυτή την πηγή, ο Assad έλαβε την οριστική του απόφαση μετά τη διαβεβαίωση που έλαβε από τους Σοβιετικούς του συμβούλους ότι, αν η Αίγυπτος και η Συρία επιτεθούν ταυτόχρονα στο Ισραήλ, ο συριακός στρατός θα μπορέσει να καταλάβει τα Υψώματα του Γκολάν εντός 36 ωρών.

25 Σεπτεμβρίου: Σε μια συνάντηση μεταξύ της πρωθυπουργού του Ισραήλ Golda Meir και του βασιλιά Χουσεΐν της Ιορδανίας (συνοδευόμενου από τον πρωθυπουργό του, Zaid al-Rifai), ο Ιορδανός μονάρχης, ο οποίος είχε ζητήσει να συναντήσει την Meir κατεπειγόντως, προειδοποίησε ότι: “Η Συρία είναι έτοιμη για πόλεμο,

Bar- Joseph, Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 234.

93

Bar- Joseph Uri (1995), “The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited”, *Intelligence and National Security* 10, σελ. 234-236.

προτίθεται να ξεκινήσει έναν πόλεμο, και η Αίγυπτος θα συνταχθεί με τη Συρία”. Μετά τη συνάντηση η Meir κάλεσε τον Υπουργό Άμυνας Moshe Dayan, ο οποίος ζήτησε από τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου, Αντιστράτηγο Elazar, και την στρατιωτική Υπηρεσία Πληροφοριών να αξιολογήσουν αυτή την προειδοποίηση. Οι αναλυτές της Aman δεν εντυπωσιάστηκαν από την προειδοποίηση του Ιορδανού μονάρχη και απέρριψαν την πιθανότητα η Συρία να ξεκινήσει έναν πόλεμο με το Ισραήλ. Ο Elazar συμφώνησε με αυτή την εκτίμηση.

28 Σεπτεμβρίου: Το πληροφοριακό δελτίο ανέφερε ότι οι συριακές χερσαίες δυνάμεις βρίσκονται στο 50% της ετοιμότητας τους, ενώ η Πολεμική Αεροπορία και ο Στρατός είχαν λάβει θέσεις μάχης. Το πληροφοριακό δελτίο ανέφερε τη πεποίθηση πολλών Σύριων αξιωματικών οι οποίοι πίστευαν ότι “αυτή τη φορά θα είναι ένας πόλεμος και όχι απλώς μια αψιμαχία”. Παρόλα αυτά, το πληροφοριακό δελτίο έδινε βάση και στην άποψη ότι η Συρία δεν είναι ακόμη έτοιμη για πόλεμο (“...βρίσκονται στο 50% της ετοιμότητας τους”).

29-30 Σεπτεμβρίου: Μια πολύ αξιόπιστη αμερικανική πηγή πληροφοριών προειδοποιεί το Ισραήλ ότι από τα τέλη Σεπτεμβρίου και μετά θα πρέπει να αναμένει μια συριακή επίθεση με στόχο την κατάληψη των Ψωμάτων του Γκολάν. Σύμφωνα με την αμερικανική πηγή, ο συριακός στρατός είχε ήδη ξεκινήσει τις προβλεπόμενες πολεμικές διαδικασίες και προετοιμασίες. Συμπερασματικά, η αμερικανική πηγή περιέγραψε στους Ισραηλινούς την ουσία, δηλαδή τον αντικειμενικό σκοπό, της επερχόμενης συριακής επίθεσης, δηλαδή την κατάληψη των Ψωμάτων του Γκολάν.

Τέλη Σεπτεμβρίου: Η CIA προειδοποιεί την Πρωθυπουργό Meir και τον Υπουργό Άμυνας Dayan για την πιθανότητα ενός επερχόμενου πολέμου με τη Συρία. Η αμερικανική προειδοποίηση, η οποία παραδόθηκε μέσω της Μοσάντ, βασίστηκε σε πληροφορίες παρόμοιες με εκείνες που είχε λάβει η Meir από τον βασιλιά Χουσεΐν. Φαίνεται πως ο Ιορδανός βασιλιάς κοινοποίησε τις πληροφορίες που είχε στη CIA, η οποία με τη σειρά της ενημέρωσε το Ισραήλ.

30 Σεπτεμβρίου-1 Οκτωβρίου: Μια “καλή πηγή” της Μοσάντ αναφέρει στις 30 Σεπτεμβρίου ότι: “Σήμερα οι Αιγύπτιοι ξεκινούν μια μεγάλης κλίμακας άσκηση διάβασης ποταμού. Θα καταλήξει σε μια πραγματική διάβαση της Διώρυγας του

Σουέζ και οι Σύριοι θα εισέλθουν στον πόλεμο”. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη πηγή η ανώτατη διοίκηση της κοινής επίθεσης θα ήταν αιγυπτιακή. Η προειδοποίηση ενεργοποιεί τα αντανakλαστικά του επικεφαλής της Νότιας Διοίκησης, Υποστράτηγου Shmuel Gonen, ο οποίος ανακαλεί όλες τις άδειες και καλεί τον επικεφαλής του Τμήματος Συρίας της Aman να ειδοποιήσει-προειδοποιήσει τη Βόρεια Διοίκηση. Ταυτόχρονα, ο Συνταγματάρχης Ben-Porat αποφασίζει με βάση αυτή την πληροφορία να θέσει τη μονάδα SIGING, την οποία είχε υπό τις διαταγές του, σε κατάσταση πολεμικής ετοιμότητας. Ωστόσο ο Zeira (Aman) εμφανίστηκε λιγότερο ανήσυχος και καθυστέρησε να διαβιβάσει την σχετική προειδοποίηση προς τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Elazar και τον Υπουργό Άμυνας Dayan. Σε μια συνάντηση την 1η Οκτωβρίου είπε: “...από εδώ και από εκεί έχουμε λάβει κάποιες σοβαρές πληροφορίες. Το χθεσινό βράδυ ήταν μακρύ για μερικούς ανθρώπους, αλλά παρόλα αυτά δεν βλέπω πόλεμο”.

1 Οκτωβρίου: Ο βοηθός του Henry Kissinger, Lawrence Eagleburger, καλεί επειγόντως τον Ισραηλινό πρεσβευτή στην Ουάσιγκτον, Simha Dinitz, και του ζητά, για λογαριασμό του προϊσταμένου του, να του αποκαλύψει τι γνωρίζει το Ισραήλ σχετικά με τις κινήσεις των συριακών στρατευμάτων στα σύνορα. Η ισραηλινή απάντηση ήταν ότι οι κινήσεις αυτές είχαν μελετηθεί προσεκτικά και ότι από τις αρχές Σεπτεμβρίου η Συρία είχε αυξήσει σταδιακά την στρατιωτική της ετοιμότητα.

1 Οκτωβρίου: Η Aman έλαβε πληροφορίες (από άγνωστη πηγή) ότι η Αίγυπτος είχε αποφασίσει να διασχίσει τη Διώρυγα του Σουέζ και να καταλάβει τα περάσματα Mitla και Jidi. Σύμφωνα με τις πληροφορίες αυτές το Κάιρο ήλπιζε στην παρέμβαση των δύο υπερδυνάμεων (Ηνωμένων Πολιτειών και Σοβιετικής Ένωσης) με στόχο την επαναλειτουργία της Διώρυγας του Σουέζ και την έναρξη διαπραγματεύσεων για μια μόνιμη συνθήκη ειρήνης μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ. Η ίδια πηγή ανέφερε ότι όλες οι δυνάμεις του Αιγυπτιακού Στρατού, συμπεριλαμβανομένου και του Μηχανικού (μονάδες γεφυροποιίας), κινούνται με κατεύθυνση από το Κάιρο προς περιοχές κοντά στο Σουέζ και ότι οι δίοδοι που θα διευκολύνουν την κατασκευή των γεφυρών έχουν ήδη διανοιχτεί κατά μήκος της δυτικής όχθης της Διώρυγας. Η πηγή διευκρίνισε ωστόσο ότι δεν έχει παρθεί ακόμα καμία απόφαση σχετικά με την ακριβή ημέρα έναρξης των εχθροπραξιών. Η αξιολόγηση της Aman επί της συγκεκριμένης πληροφορίας ήταν ότι η στρατηγική κατάσταση δεν είχε αλλάξει.

2 Οκτωβρίου: Μια πηγή της Μοσάντ (άγνωστη) προειδοποιεί ότι: (α) η Αίγυπτος έχει σκοπό να επιτεθεί στο Ισραήλ· (β) ο Αιγυπτιακός Στρατός βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους κινητοποίησης· (γ) οι επιχειρήσεις θα ξεκινήσουν ως άσκηση και σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις θα μετατραπούν σε πραγματική επίθεση. Η Επιτροπή Agranat κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο διευθυντής της Μοσάντ, Zvi Zamir, θα έπρεπε να είχε ενημερώσει τον Dayan και την Meir αλλά δεν το έκανε.

4 Οκτωβρίου: Περίπου στις 02:00 η καλύτερη πηγή της Μοσάντ αποκάλυψε την κωδική λέξη της επίθεσης («radish») και ότι ο πόλεμος ήταν θέμα ωρών. Ο επικεφαλής του τμήματος που έλαβε την πληροφορία έκρινε ότι όντως ο πόλεμος επίκειται και την διαβίβασε προσωπικά στον προϊστάμενό του και στη συνέχεια στον διευθυντή της Μοσάντ. Ο διευθυντής αποφάσισε να συναντήσει προσωπικά την πηγή. Όταν του τηλεφώνησε ο Zeira (για να τον ενημερώσει σχετικά με τη σοβιετική επιχείρηση εκκένωσης που είχε λάβει χώρα κατά τη διάρκεια της νύχτας) ο Zamir άδραξε την ευκαιρία και του ανέφερε τη στρατηγικής σημασίας προειδοποίηση που μόλις είχε λάβει. Επίσης ενημέρωσε τον Dayan, ο οποίος δεν έδειξε να εντυπωσιάζεται από την αξία και τη βαρύτητα της πληροφορίας. Την Meir δεν την ενημέρωσε απευθείας αλλά έδωσε εντολή στον υπασπιστή του να ενημερώσει σχετικά τον στρατιωτικό της γραμματέα. Κάπου εκεί, μέσα στα γρανάζια της γραφειοκρατίας, αυτή η στρατηγικής σημασίας προειδοποίηση σταμάτησε να ανακυκλώνεται. Σε ύστερο χρόνο ο Zamir επικρίθηκε από την Επιτροπή Agranat διότι παρέλειψε να ενημερώσει προσωπικά την Πρωθυπουργό. Ο Zamir έφυγε για την Ευρώπη σε λιγότερο από τρεις ώρες μετά την παραλαβή της προειδοποίησης και την Παρασκευή το απόγευμα συναντήθηκε με την πηγή για περίπου 90 λεπτά. Η πηγή του είπε ότι ο πόλεμος θα ξεσπούσε το Σάββατο το απόγευμα. Δύο άλλα στελέχη της Μοσάντ που ήταν παρόντες στη συνάντηση κάλεσαν αμέσως το Ισραήλ. Αυτό έγινε γύρω στις 15:00-16:00, δηλαδή περίπου 22 ώρες πριν από την έναρξη του πολέμου. Παραμένει ακόμα άγνωστο πού τηλεφώνησαν και γιατί δεν ενημερώθηκαν αμέσως τα υψηλότερα κλιμάκια της Ισραηλινής κυβέρνησης. Μόνο 12 ώρες αργότερα, περίπου στις 04:00 της 6ης Οκτωβρίου (δέκα ώρες πριν τον πόλεμο), η Πρωθυπουργός της χώρας, ο Υπουργός Άμυνας και ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου έλαβαν γνώση αυτής της πληροφορίας, την οποία και εξέλαβαν ως αληθινή και αξιόπιστη, κατανοώντας σαφώς ότι ο πόλεμος θα ξεσπάσει σε λίγες ώρες.

5 Οκτωβρίου: Στις 17:00, περίπου 21 ώρες πριν από την έναρξη του πολέμου, η μονάδα SIGINT της Aman έλαβε πληροφορίες από μια πολύ καλή πηγή, σύμφωνα με την οποία: “Έχουμε μάθει ότι η Συρία αποφάσισε να εκκενώσει τους Σοβιετικούς συμβούλους και ότι σοβιετικά αεροπλάνα έχουν αρχίσει να τους μεταφέρουν από τη Δαμασκό στη Μόσχα”. Σύμφωνα με αυτή την πηγή η Συρία δικαιολόγησε την απόφασή της (δηλαδή να εκκενώσει τους Σοβιετικούς συμβούλους) με βάση την δεδηλωμένη πρόθεσή της να επιτεθεί στο Ισραήλ”. Με το που έλαβε αυτό το μήνυμα, ο Ben-Porat κάλεσε επείγοντως τον Ταξίαρχο Shalev, επικεφαλής του ερευνητικού τμήματος της Aman, και του διάβασε την άκρως απόρρητη πληροφορία μέσω απροστάτευτης τηλεφωνικής γραμμής. Μάλιστα η πληροφορία απεστάλη και μετέλεξ στο Τμήμα Έρευνας στις 17:15. Σύμφωνα με τις προβλεπόμενες διαδικασίες, ο αξιωματικός υπηρεσίας έπρεπε να συντάξει μια έκθεση έκτακτης ανάγκης και να την διαβιβάσει σε μια προκαθορισμένη ομάδα ατόμων. Πριν από την αποστολή της έκθεσης, την έθεσε εις γνώσιν του προϊσταμένου του (Shalev), ο οποίος του είπε να ενημερώσει τον επικεφαλής της υπηρεσίας (Zeira). Έτσι και έγινε· όμως ο Zeira απαγόρευσε τη διανομή της έκθεσης, η οποία τελικά διαβιβάστηκε το Σάββατο στις 07:30, μόλις εξήμισι ώρες πριν την έναρξη των εχθροπραξιών, όταν δηλαδή είχε πλέον χάσει την προειδοποιητική της αξία.⁹⁴

Συμπερασματικά

Οι νέες πληροφορίες σχετικά με την αποτυχία του Ισραήλ το 1973 στον τομέα των πληροφοριών, μας δίνουν μια σαφέστερη εικόνα σχετικά με την ποσότητα και την ποιότητα των προειδοποιητικών δεικτών τους οποίους συνέλεξαν οι ισραηλινές Υπηρεσίες Πληροφοριών πριν από τον πόλεμο. Το βέβαιο είναι ότι οι Ισραηλινοί είχαν στη διάθεσή τους πληροφορίες της καλύτερης δυνατής ποιότητας και της μεγαλύτερης δυνατής ποσότητας. Με δεδομένη αυτή την εντυπωσιακή εικόνα πληροφοριών, οι “παραδοσιακές” εξηγήσεις για την αποτυχία της Aman είναι ανεπαρκείς. Ως εκ τούτου καταθέτουμε μια επιπρόσθετη εξήγηση, η οποία βασίζεται

στα νέα στοιχεία που παρουσιάστηκαν και επικεντρώνεται σε ορισμένες ανήθικες πράξεις που διέπραξε ο Zeira, ιδιαίτερα την τελευταία εβδομάδα πριν από τον πόλεμο. Η εξήγησή μας υποδηλώνει ότι ο Ζείρα, προσκολλημένος δογματικά στην αντίληψη ότι ο πόλεμος ήταν απίθανος πριν το 1975 και δεδομένου ότι ο ίδιος ήταν ο τύπος του ατόμου που είχε την τάση να συγχέει την εργασία του με τη χάραξη πολιτικής, παραπλάνησε συνειδητά τους ανωτέρους του σε σχέση με την αληθινή φύση των πληροφοριών που είχε στη διάθεση του. Συγκεκριμένα δεν κοινοποίησε, έως ότου ήταν πολύ αργά, την προειδοποίηση που έλαβε η Aman το απόγευμα της Παρασκευής, ενώ ο ίδιος υποβάθμισε την αξιοπιστία της προειδοποίησης που έλαβε από την Μοσάντ κατά τη διάρκεια της νύχτας της 4ης προς 5η Οκτωβρίου (δηλαδή όταν έμαθε την κωδική λέξη «radish»). Επιπλέον, ο Zeira είπε στον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου και τον Υπουργό Άμυνας ότι χρησιμοποίησε τα ειδικά μέσα συλλογής πληροφοριών που είχε στη διάθεση της η Aman για περιόδους έκτακτης ανάγκης, ενώ στην πραγματικότητα δεν το είχε κάνει. Ως αποτέλεσμα, ο Elazar και ο Dayan αποκόμισαν μια στρεβλή εικόνα των διαθέσιμων δεικτών προειδοποίησης, αφού ο αριθμός των προειδοποιητικών σημάτων μειώθηκε τεχνητά. Αυτός ήταν ο κύριος λόγος για την απόφασή τους να καθυστερήσουν την κινητοποίηση των εφέδρων έως ότου ήταν πλέον πολύ αργά.⁹⁵

Συνοψίζοντας, θα πρέπει να υπογραμμιστούν τα κάτωθι δεδομένα:

1. Το Ισραήλ είχε μια σχεδόν πλήρη εικόνα τόσο των αιγυπτιακών όσο και των συριακών πολεμικών προετοιμασιών, συμπεριλαμβανομένης της γνώσης της ακριβούς διάταξης των στρατευμάτων τους κατά την παραμονή του πολέμου, αλλά και λεπτομερή γνώση των πολεμικών τους σχεδίων. Συγκριτικά με την απέλπιδα προσπάθεια των Αμερικανών να εντοπίσουν τον ιαπωνικό στόλο τον Δεκέμβριο του 1941 ή την σύγχυση των Σοβιετικών σε σχέση με τα γερμανικά σχέδια την παραμονή της επιχείρησης «Μπαρμπαρόσα», το Ισραήλ είχε μια

95 **Bar- Joseph** Uri (1995), "The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited", *Intelligence and National Security* 10, σελ. 236-237.

πολύ καλύτερη και σαφέστερη εικόνα σχετικά με τις πολεμικές προετοιμασίες των Αράβων.

2. Από το δίκτυο συλλογής πληροφοριών του Ισραήλ, από τα μέσα Σεπτεμβρίου και έπειτα, η κυβέρνηση της χώρας έλαβε τουλάχιστον 11 προειδοποιήσεις ότι ο πόλεμος είτε είναι πολύ πιθανός είτε άμεσα επικείμενος. Μάλιστα όταν οι πολεμικές προετοιμασίες των Αράβων επιταχύνθηκαν, αυξήθηκε αντιστοίχως και ο ρυθμός άφιξης αυτών των προειδοποιήσεων. Εννέα από αυτές τις προειδοποιήσεις έγιναν γνωστές την εβδομάδα από τις 28 Σεπτεμβρίου έως τις 5 Οκτωβρίου, δηλαδή κατά την περίοδο όπου ο αριθμός των δεικτών προειδοποίησης αυξήθηκε. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν εμπόδια στη φάση της συλλογή πληροφοριών ο ρυθμός με τον οποίο εμφανίζονται αντιφατικές πληροφορίες είναι πρωταρχικής σημασίας. Όπως σημειώνεται από τον Robert Jervis, “η πιθανότητα της αλλαγής μιας επικρατούσας άποψης αυξάνεται περισσότερο όταν αποκλίνουσες πληροφορίες λαμβάνονται μαζικά αντί σταδιακά”. Έτσι, η πεποίθηση ότι ο πόλεμος ήταν απίθανος παρέμεινε σταθερή παρά την εντυπωσιακή ταχύτητα με την οποία αντιφατικές πληροφορίες έφταναν στα χέρια των Ισραηλινών. Αυτό δείχνει πόσο ισχυρή ήταν η πεποίθηση των Ισραηλινών για τις πραγματικές προθέσεις των Αράβων.
3. Σε αντίθεση με τους δείκτες προειδοποίησης, που είχαν συγκεντρωθεί κυρίως μέσω SIGINT και PHOTINT (Photographic Intelligence), οι πηγές των στρατηγικών προειδοποιήσεων ήταν κυρίως HUMINT (κατάσκοποι). Μόνο μία προειδοποίηση (η τελευταία) είναι γνωστό ότι προήλθε από πηγή SIGINT. Δεδομένου ότι οι περισσότερες από τις προειδοποιήσεις προήλθαν από πηγές HUMINT και ότι η Μοσάντ είχε για χρόνια καλλιεργήσει και αναπτύξει αυτό το είδος των πηγών, δεν είναι έκπληξη το γεγονός ότι η Μοσάντ διαδραμάτισε κρίσιμο ρόλο στη συλλογή αυτού του είδους των πληροφοριών. Ωστόσο θα ήταν λάθος να υποτιμηθεί η αξία των SIGINT στην παραγωγή προειδοποιήσεων στρατηγικής σημασίας. Υπό τις συγκεκριμένες

συνθήκες, και κατόπιν διαταγής του Zeira, η Aman δεν ενεργοποίησε τα ειδικά μέσα συλλογής που είχε στη διάθεση της, μεγάλο μέρος των οποίων θα πρέπει να ήταν SIGINT. Αν το είχε κάνει, ίσως να είχε στη διάθεσή της και άλλες στρατηγικής σημασίας προειδοποιήσεις.

4. Ο ρόλος των στρατηγικών προειδοποιήσεων, ως μέσων αποφυγής αιφνιδιασμού, φαίνεται να είναι πιο αποφασιστικός σε σχέση με τους δείκτες προειδοποίησης. Η σχεδόν πλήρης γνώση των προθέσεων της Αιγύπτου και της Συρίας φαίνεται ότι διαδραμάτισε έναν μικρό μόνο ρόλο στην εξάλειψη την επικρατούσας αντίληψης ότι ο πόλεμος δεν είναι πιθανός. Η πρωτοφανής σε έκταση σοβιετική επιχείρηση εκκένωσης, η οποία ξεκίνησε στις 4 Οκτωβρίου, έπαιξε έναν πιο αποφασιστικό ρόλο στην στρατηγική προειδοποίηση του Ισραήλ. Ωστόσο ήταν η στρατηγική προειδοποίηση που εκδόθηκε από τον Zamir, η οποία κοινοποιήθηκε περίπου δέκα ώρες πριν τον πόλεμο, αυτή που άλλαξε την δογματική αντίληψη ότι οι Άραβες δεν θα κηρύξουν τον πόλεμο στο Ισραήλ. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι στρατηγικές προειδοποιήσεις μπορεί να είχαν διαδραματίσει έναν πολύ πιο σημαντικό ρόλο εάν οι πιο κρίσιμες εξ αυτών δεν είχαν κοινοποιηθεί με καθυστέρηση ή δεν είχαν αξιολογηθεί λανθασμένα από την στρατιωτική και πολιτική ηγεσία του Ισραήλ.⁹⁶

Η εξέταση των μοτίβων με τα οποία οι Ισραηλινοί στρατιωτικοί και πολιτικοί ηγέτες αξιολόγησαν την κατάσταση με την Αίγυπτο και τη Συρία το 1973, δείχνει ότι σε δύο περιπτώσεις, τον Απρίλιο και στις αρχές Οκτωβρίου, η εικόνα που είχαν οι Ισραηλινοί ήταν σαφής και ξεκάθαρη. Η διαφορά βρίσκεται στους δύο μεγάλους και καθοριστικούς παράγοντες των προσδοκιών σχετικά με τη μελλοντική συμπεριφορά των Αράβων. Αφενός, η θεώρηση ότι η Αίγυπτος και η Συρία δεν θα πήγαιναν σε πόλεμο με το Ισραήλ παρά μόνο εάν είχαν εξασφαλίσει εναέρια υπεροχή ή τουλάχιστον εάν διέθεταν ικανή αεροπορική ισχύ για να υποστηρίξουν τις χερσαίες

96 **Bar- Joseph** Uri (1995), "The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited", *Intelligence and National Security* 10, σελ. 237-238.

επιχειρήσεις, σταδιακά υποχώρησε μπροστά στη συσσώρευση πληροφοριών που προειδοποιούσαν σαφώς για επικείμενη επίθεση. Παρά το γεγονός ότι το Ισραήλ υπολόγιζε συνεχώς, έως και το ξέσπασμα του πολέμου, ότι θα μπορούσε να διατηρήσει την αεροπορική του υπεροχή τουλάχιστον ως τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η εκτίμηση αυτή ήταν αποσυνδεδεμένη από την αυξανόμενη πεποίθηση ότι η Αίγυπτος και η Συρία είχαν λάβει την στρατηγική απόφαση να πάνε σε πόλεμο, παρά τους κινδύνους. Έχοντας στη διάθεσή της σαφή, ακλόνητα και πλήρως αξιόπιστα προειδοποιητικά σήματα σχετικά με την πρόθεση του αντιπάλου να αναλάβει στρατιωτική δράση (σήματα λιγότερο ευάλωτα σε γνωστικές και πολιτικές στρεβλώσεις εν συγκρίσει με άλλες μορφές πληροφόρησης), η πολιτική και στρατιωτική ελίτ του Ισραήλ επέλεξε de facto να εγκαταλείψει την “θεώρηση στρατηγικής πιθανότητας” που είχε.

Αυτή η θεώρηση ή προκατάληψη βασίστηκε στην παραδοχή ότι “η Αίγυπτος δεν θα επιτεθεί στο Ισραήλ αν προηγουμένως δεν αποκτήσει ικανότητα προσβολής στόχων στην ενδοχώρα του Ισραήλ και δεν εξουδετερώσει την ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία”. Από την άλλη πλευρά, αν και οι ισραηλινές εκτιμήσεις σχετικά με τις προθέσεις των Αράβων αναθεωρήθηκαν τον Απρίλιο και τον Οκτώβριο του 1973, οι εκτιμήσεις για τις δυνατότητες του αντιπάλου παρέμειναν σταθερές, υπερτονίζοντας την ισραηλινή αεροπορική υπεροχή. Πεισισμένη ότι η στρατιωτική υπεροχή του Ισραήλ επί της Αιγύπτου και της Συρίας ήταν συντριπτική και μακροχρόνια, η Ισραηλινή πολιτική ελίτ υποτίμησε τις ικανότητες του εχθρού και παραγνώρισε τη στρατιωτική ισχύ των Αράβων. Δύο μήνες πριν το ξέσπασμα του πολέμου αυτή η πεποίθηση διατυπώθηκε από τον Υπουργό Άμυνας Dayan: “Το στρατιωτικό μας πλεονέκτημα είναι αποτέλεσμα τόσο της αδυναμίας των Αράβων όσο και της αύξησης της δικής μας ισχύος. Η αδυναμία τους προκύπτει από παράγοντες που δεν θα εξαλειφθούν γρήγορα η υπεροχή μας μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να διατηρηθεί και τα επόμενα έτη».⁹⁷

Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα - Επίλογος

97

Ben-Zvi, Abraham (1990), “Between warning and response: The case of the Yom Kippur War”, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 227-242.

Οι δύο αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι του 1967 και του 1973 άλλαξαν ριζικά το στρατηγικό πρόσωπο της Μέσης Ανατολής: μεγάλες εκτάσεις γης άλλαξαν χέρια και το πολιτικό τοπίο μεταβλήθηκε και μεταμορφώθηκε. Το 1967 “προίκισε” το Ισραήλ με εδαφικές επεκτάσεις σε στρατηγικής σημασίας περιοχές (Χερσόνησος του Σινά, Υψώματα του Γκολάν) αλλά και σε πολιτικά ευαίσθητες περιοχές όπως η Ανατολική Ιερουσαλήμ, η Δυτική Όχθη και η Λωρίδα της Γάζας. Ψυχολογικά, ο πόλεμος δημιούργησε μια αίσθηση ανωτερότητας στην ισραηλινή πολιτική και στρατιωτική ηγεσία έναντι των Αράβων.

Για τους Άραβες ο πόλεμος του 1967 ήταν μια τεραστίων διαστάσεων ήττα και προκάλεσε σοκ και δυσπιστία μεταξύ της στρατιωτικής και πολιτικής ελίτ. Ο πολιτικός λόγος στις αραβικές χώρες άλλαξε: από το να εκφράζει αλληλεγγύη προς τους Παλαιστίνιους στράφηκε στο να απαιτεί την ανάκτηση των χαμένων εδαφών. Παράλληλα, στο εσωτερικό της Αιγύπτου η ιδέα του Παναραβισμού άρχισε να ξεθωιάζει. Αντίθετα, ο πόλεμος του 1973, ενώ δεν κατέληξε στην άμεση αλλαγή συνόρων, εντούτοις αντιμετωπίστηκε ως μια μεγάλη νίκη των Αράβων και ως μια εξέλιξη αποκατάστασης της αραβικής αξιοπρέπειας. Στο Ισραήλ η κοινή γνώμη εξοργίστηκε από τη φαινομενική ανικανότητα της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας της χώρας.

Αλλά γιατί τα αποτελέσματα αυτών των δύο πολέμων ήταν τόσο διαφορετικά μεταξύ τους; Πώς επηρέασαν την τάξη πραγμάτων στην περιοχή; Τα διαφορετικά αποτελέσματα οφείλονται κατά μεγάλο βαθμό σε έναν συνδυασμό ετοιμότητας και πρωτοβουλίας, στη συμμετοχή των δύο υπερδυνάμεων της εποχής στους διπλωματικούς ελιγμούς, στις στρατιωτικές ικανότητες των αντιπάλων και στην αποτυχία των Υπηρεσιών Πληροφοριών. Επίσης, η άνοδος του Σαντάτ στην εξουσία προκάλεσε διχόνοια στον αραβικό κόσμο και μείωσε αισθητά την ελκυστικότητα της ιδέας του Παναραβισμού. Σε διπλωματικό επίπεδο ο πόλεμος του 1973 άνοιξε το δρόμο για μια μόνιμη συμφωνία ειρήνης μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ. Στο παρόν κεφάλαιο αναλύονται τα αποτελέσματα του κάθε πολέμου, περιγράφονται οι επιπτώσεις που είχαν στον αραβικό κόσμο και εξετάζονται οι αιτίες της διαφοροποίησής τους.

Το αποτέλεσμα του πολέμου του 1967

Μετά από μια σειρά αιγυπτιακών κινήσεων, τις οποίες το Ισραήλ ερμήνευσε ως “κινήσεις πολέμου”, η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία του Ισραήλ εγκατέλειψε την εδραιωμένη αντίληψή της ότι ένας γενικευμένος πόλεμος με τους Άραβες δεν αποτελεί πιθανό ενδεχόμενο και άρχισε να προετοιμάζεται για πόλεμο.⁹⁸ Ο συνδυασμός της αιγυπτιακής ρητορικής, της εκδίωξης των παρατηρητών του ΟΗΕ από τα σύνορα Αιγύπτου-Ισραήλ και της μαζικής κινητοποίησης των αιγυπτιακών στρατευμάτων στο Σινά έκανε το Ισραήλ να αλλάξει την αντίληψή του. Όταν στις 23 Μαΐου 1967 ο Νάσερ δήλωσε ότι ο Κόλπος της Άκαμπα έκλεινε για οποιοδήποτε πλοίο πλέει από και προς το Ισραήλ, το Τελ Αβίβ αποφάσισε ότι ο πόλεμος είναι αναπόφευκτος, και δύο εβδομάδες αργότερα τέθηκε σε εφαρμογή το ισραηλινό σχέδιο χρήσης της αεροπορικής ισχύος σε μια προληπτική επίθεση. Η ισραηλινή προληπτική επίθεση, κατά την οποία ισραηλινά μαχητικά αεροσκάφη βομβάρδισαν τα αιγυπτιακά στο έδαφος, αποδείχθηκε καθοριστική διότι το Ισραήλ κατέστρεψε το μεγαλύτερο μέρος της Αιγυπτιακής Πολεμικής Αεροπορίας και απέκτησε αδιαμφισβήτητη αεροπορική υπεροχή καθ’ όλη τη διάρκεια του πολέμου. Έτσι, εντός έξι ημερών, η Αίγυπτος, η Συρία, η Ιορδανία και κάποιες ιρακινές δυνάμεις που είχαν έρθει σε βοήθεια ηττήθηκαν κατά κράτος.⁹⁹

Συνολικά, έχασαν τη ζωή τους περί τους 11.050-16.050 Άραβες (οι περισσότεροι Αιγύπτιοι). Από την άλλη, το Ισραήλ εκτιμάται ότι έχασε περίπου 800 άνδρες· η αναλογία απωλειών είναι δηλαδή 25:1 υπέρ του Ισραήλ.¹⁰⁰ Ωστόσο το κύριο αποτέλεσμα του πολέμου ήταν η κατάληψη αραβικών εδαφών από το Ισραήλ: από την Αίγυπτο κατέλαβε το Σινά, από τη Συρία τα Υψίπεδα του Γκολάν, ενώ στην

98

Bregman, Ahron (2000), *Israel's wars: a history since 1947*, Routledge, London, σελ. 41.

99

Bregman, Ahron (2000), *Israel's wars: a history since 1947*, Routledge, London, σελ. 50.

100

Oren, Michael B. (2002), *Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East*, Oxford University Press, σελ. 305.

Ιορδανία ο βασιλιάς Χουσεΐν απώλεσε ολόκληρη τη Δυτική Όχθη και την Ανατολική Ιερουσαλήμ. Αυτές οι κατακτήσεις πρόσθεσαν 42.000 τετραγωνικά μίλια εδάφους στην επικράτεια του Ισραήλ και σημαντικό στρατηγικό βάθος.¹⁰¹ Στο Ισραήλ η σαρωτική νίκη έφερε ευφορία. Σε μια συγκέντρωση στο Lod, ο υπουργός Εξωτερικών του Ισραήλ είπε: “Από το βήμα του ΟΗΕ διακήρυξα τον ένδοξο θρίαμβο του Ισραήλ και την απελευθέρωση της Ιερουσαλήμ”.¹⁰²

Μετά τη νίκη, μια νέα ιδέα γεννήθηκε στο μυαλό των πολιτικών και στρατιωτικών ταγών του Ισραήλ: η “ha Konzeptzia” (“η Αντίληψη”). Η Αντίληψη ήταν ένας συνδυασμός υποθέσεων, πάνω στις οποίες το Ισραήλ δόμησε τις στρατηγικές προβλέψεις του απέναντι στους Άραβες γείτονές του μετά τον πόλεμο του 1967. Η ουσία της «Αντίληψης» ήταν ότι οι Άραβες δεν είχαν ούτε την πρόθεση ούτε την ικανότητα να ξεκινήσουν έναν νέο γενικευμένο πόλεμο με το Ισραήλ, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μεσοπρόθεσμα. Η «Αντίληψη» βασιζόταν σε τρεις κύριες υποθέσεις: (α) η καταστροφική ήττα των Αράβων το 1967 και ο διαρκής έλεγχος των κατεχομένων εδαφών εξασφάλιζαν στο Ισραήλ στρατηγικό βάθος και του έδιναν σημαντικό στρατιωτικό πλεονέκτημα έναντι των Αράβων· (β) η Συρία από μόνη της δεν θα διακινδύνευε έναν γενικευμένο πόλεμο με το Ισραήλ· (γ) η Αίγυπτος δεν θα ξεκινούσε έναν γενικευμένο πόλεμο με το Ισραήλ όσο δεν διέθετε ισχυρή πολεμική αεροπορία και αντιαεροπορική άμυνα.¹⁰³ Με άλλα λόγια, οι Ισραηλινοί ένιωθαν ασφαλείς και σίγουροι ότι ένας νέος και μάλιστα γενικευμένος πόλεμος με τους Άραβες δεν πρόκειται να ξεσπάσει σύντομα.

Ο αντίκτυπος του πολέμου του 1967 για τους Άραβες

101

Ό.π., σελ. 307.

102

Ό.π., σελ. 309.

103

Black, Ian & Benny Morris (1992), *Israel's Secret Wars: A History of Israel's Intelligence Services*, Grove Press, London , σελ. 290.

Ενώ οι Ισραηλινοί απολάμβαναν τη δόξα της νίκης τους, οι Άραβες βρίσκονταν σε κατάσταση σοκ και έντονης δυσαρέσκειας.¹⁰⁴ Την πρώτη μέρα μετά το τέλος του πολέμου ο μεγάλος Ναγκίμπ Μαχρούζ, Αιγύπτιος νομπελίστας συγγραφέας, εξέφρασε τα συναισθήματα του ως εξής: “Ποτέ στην ζωή μου, πριν ή μετά, δεν είχα βιώσει μια τέτοια συγκλονιστική συντριβή συνείδησης όπως ένιωσα εκείνη τη στιγμή”.¹⁰⁵

Από αυτή τη θλίψη και την ταπείνωση γεννήθηκαν οι Παλαιστίνιοι μαχητές Φενταγίν, οι οποίοι άρχισαν να εκτελούν διασυνοριακές επιθέσεις κατά ισραηλινών στόχων. Οι Φενταγίν κατάφεραν να “αποκομίσουν την εικόνα των ηρώων από ένα ευρύ φάσμα της αραβικής κοινής γνώμης”¹⁰⁶. Καθώς το κύρος των αραβικών κρατών είχε τραυματιστεί σοβαρά μετά την ήττα, οι Παλαιστίνιοι μαχητές ήταν εκείνοι που αποκατάστησαν την τιμή των Αράβων. Με δεδομένη την τεράστια δημοτικότητα των Φενταγίν, οι Άραβες ηγέτες δεν είχαν άλλη επιλογή από το να τους υποστηρίξουν, προκειμένου να κατευνάσουν και να εκτονώσουν τις εσωτερικές πιέσεις. Έτσι, ενώ πριν από τον πόλεμο οι ίδιοι ηγέτες ήταν απασχολημένοι με το να προσπαθούν να περιορίσουν τους Φενταγίν, μετά τον πόλεμο “διαγωνίζονταν” για το ποιος θα τους προσφέρει τη μεγαλύτερη υποστήριξη.¹⁰⁷

Στον απόηχο του πολέμου του 1967 προέκυψε ένα άλλο παράδοξο: ενώ οι αραβικές κυβερνήσεις ήταν τώρα υποστηρικτικές προς τους Παλαιστίνιους Φενταγίν (προσέφεραν οικονομική στήριξη και βάσεις), οι δύο πλευρές είχαν στην

104

Pearlman, Wendy (2012), “The Palestinian National Movement”, στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 138.

105

Gerges, Fawaz A. (2012), “The Transformation of Arab Politics: Disentangling Myth from Reality”, στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 289.

106

Pearlman, Wendy (2012), “The Palestinian National Movement”, στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 141-142.

107

Pearlman, ό.π., σελίδα 142.

πραγματικότητα διασπαστεί ιδεολογικά.¹⁰⁸ Από την πλευρά των αραβικών κυβερνήσεων, η ρητορική κατά του Ισραήλ είχε μετακινηθεί από το αίτημα για την απελευθέρωση της Παλαιστίνης και την καταστροφή του εβραϊκού κράτους, στην απαίτηση για την απελευθέρωση των χαμένων εδαφών. Με άλλα λόγια, οι αραβικές κυβερνήσεις και οι Παλαιστίνιοι αντάρτες επεδίωκαν πλέον διαφορετικούς στόχους. Μια εβδομάδα πριν το ξέσπασμα του πολέμου, σε ομιλία του προς την Αιγυπτιακή Εθνοσυνέλευση, ο Νάσερ υποστήριξε: “Το θέμα δεν είναι ο Κόλπος της Άκαμπα, τα Στενά του Τιράν ή η απόσυρση της UNEF, αλλά τα δικαιώματα του λαού της Παλαιστίνης ... Είναι η εκδίωξη των Αράβων από την Παλαιστίνη, ο σφετερισμός των δικαιωμάτων τους και η λεηλασία της περιουσίας τους”.¹⁰⁹

Σε παρόμοια ομιλία του, τρεις ημέρες νωρίτερα, ο Νάσερ είχε δηλώσει ότι “η μάχη θα είναι γενική και ο βασικός μας στόχος θα είναι να καταστρέψουμε το Ισραήλ”.¹¹⁰ Ωστόσο, μετά τον πόλεμο του 1967, ο Νάσερ επικέντρωνε τις ομιλίες του στην ανάγκη απελευθέρωσης των αιγυπτιακών και των άλλων αραβικών εδαφών που χάθηκαν το 1967. Αυτές οι θέσεις επαναλήφθηκαν από τον Ανουάρ Σαντάτ, ο οποίος ανέλαβε την εξουσία το 1970 μετά τον αιφνίδιο θάνατο του Νάσερ.^{111 112}

Η Αίγυπτος δεν ήταν μόνη της στην προσπάθεια να ανακαταλάβει ό,τι έχασε το 1967. Και για την Ιορδανία ο πρωταρχικός στόχος ήταν πλέον η αποκατάσταση

108

Pearlman, ό.π., σελ. 145.

109

“Nasser’s Speech to the Egyptian National Assembly: May 29, 1967”, *Jewish Virtual Library*,

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/NasserNationalAssembly67.html>.

110

“Nasser’s Speech to trade unionists: May 26, 1967”, *Jewish Virtual Library*

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/nasser1.html>.

111

“Nasser’s Speech to the 4th National Congress of the Arab Socialist Union in Cairo: July 23, 1970”, *Jewish Virtual Library* .

112

“Sadat’s speech to the Egyptian National Assembly: October 7, 1970”,

<http://sadat.umd.edu/archives/speeches/AADV%20Speech%20to%20NatlAssemb%2010.7.70pdf.pdf>.

στα παλαιά εδάφη της (Δυτική Όχθη, Ανατολική Ιερουσαλήμ). Και οι δύο χώρες διέθεταν την υποστήριξη άλλων αραβικών κυβερνήσεων όπως του Ιράκ και του Σουδάν. Κοινή πεποίθηση αυτής της ομάδας κρατών ήταν ότι αποδέχονταν μια πολιτική λύση στο πρόβλημα, η οποία θα αφορούσε στην αναγνώριση του Κράτους του Ισραήλ και στη σύναψη μιας ειρηνευτικής συμφωνίας.¹¹³

Μια άλλη ομάδα κρατών, αποτελούμενη από τη Σαουδική Αραβία, το Κουβέιτ και τη Λιβύη (την τελευταία ως το 1969, όταν ο Μουαμάρ Καντάφι κατέλαβε την εξουσία και προσέγγισε την Αίγυπτο), ενδιαφέρονταν κυρίως για την εξασφάλιση των εσόδων τους από τις εξαγωγές πετρελαίου και επομένως ήταν αναγκασμένα να διατηρήσουν τους στενούς εμπορικούς δεσμούς τους με την αντιδημοφιλή Δύση. Ταυτόχρονα έπρεπε να αποτρέψουν την πιθανότητα απομόνωσης τους από τον υπόλοιπο αραβικό κόσμο. Έτσι επέλεξαν μια συμβιβαστική λύση: παροχή οικονομικής στήριξης στην Ιορδανία και την Αίγυπτο με ταυτόχρονη έκφραση της αντίθεσής τους σε κάθε πολιτική λύση. Η οικονομική στήριξη εξασφάλιζε καλές σχέσεις με τους κύριους πρωταγωνιστές του αραβικού κόσμου, ενώ η αντίθεση στην πολιτική λύση είχε ως στόχο να αποτρέψει τη σκληρή κριτική από τους ακραίους Άραβες για το θέμα της Παλαιστίνης.¹¹⁴

Μια τρίτη ομάδα κρατών (Συρία, Αλγερία και Ιράκ μετά το πραξικόπημα του Μπάαθ τον Ιούλιο του 1968) απέρριπτε κατηγορηματικά και δημοσίως κάθε μη στρατιωτική λύση στο ζήτημα της Παλαιστίνης.¹¹⁵ Η αραβική διχόνοια, η οποία αναδείχθηκε ξεκάθαρα το 1967, επιδεινώθηκε μετά το τέλος του πολέμου. Όταν ο Σαντάτ πήρε την εξουσία στην Αίγυπτο μετά το θάνατο του Νάσσερ το 1970, έστρεψε την Αίγυπτο προς μια διαφορετική κατεύθυνση. Ο Παναραβισμός, αν και

113

Jabber, Fuad (1973), "The Arab Regimes and the Palestinian Revolution, 1967-1971", *Journal of Palestine Studies*, vol. 2, no. 2, σελ. 79.

114

Jabber, ό.π., σελ. 80.

115

Jabber, ό.π., σελ. 81.

είχε αποδυναμωθεί από την ήττα του 1967, παρέμεινε ισχυρός ως ιδεολογικό ρεύμα μεταξύ των Αράβων. Εντούτοις ο Σαντάτ τον έθεσε υπό αμφισβήτηση.¹¹⁶

Με μια σειρά από πρωτοβουλίες στο εσωτερικό της χώρας αλλά και προς τους Αραβες ομολόγους του, ο Σαντάτ «εκτόπισε» σε μεγάλο βαθμό την ιδέα του Παναραβισμού ως κεντρικού πυλώνα της κυβερνητικής πολιτικής και της δημόσιας ζωής της Αιγύπτου.¹¹⁷ Σε ό,τι αφορούσε τις σχέσεις του με τη Συρία, ο Σαντάτ σκόπευε να μην διατηρήσει τη στρατιωτική συμμαχία μεταξύ του Καΐρου και της Δαμασκού, δηλώνοντας ότι “η Συρία μας εξαπάτησε το 1967. Γιατί να μην τους εξαπατήσω τώρα;”.¹¹⁸

Στο εσωτερικό της χώρας ο Σαντάτ εδραίωσε την εξουσία του με την απομάκρυνση φιλονασερικών στελεχών, τα οποία φυλάκισε με την κατηγορία της συνωμοσίας. Επίσης, απελευθέρωσε ηγετικά στελέχη της πολιτικά καταπιεσμένης στο παρελθόν Μουσουλμανικής Αδελφότητας, αποδέχτηκε την είσοδο ισλαμιστών στα πανεπιστήμια, ενώ διώξε τους “νασερικούς” και την Αριστερά. Δεδομένου ότι εκείνη την εποχή δεν υπήρχε στο πολιτικό προσκήνιο κάποια αντίπαλη ιδεολογία, ο Σαντάτ ανέλαβε το δύσκολο έργο να καλύψει το κενό που άφησε ο νασερισμός και η έκλειψη της ιδέας του Παναραβισμού που πρέσβευε ο προκάτοχός του. Ουσιαστικά ο Σαντάτ προσπάθησε να αντικαταστήσει τον Παναραβισμό με την αιγυπτιακή αντίληψη περί Πανισλαμισμού. Σταδιακά, ο Πανισλαμισμός βρήκε ανταπόκριση στην αιγυπτιακή κοινωνία και με τη βοήθεια της Σαουδικής Αραβίας άρχισε να εξαπλώνεται σε ολόκληρη την περιοχή της Μέσης Ανατολής.¹¹⁹

116

Khalidi, Rashid (2012), “The 1967 War and the Demise of the Arab Nationalism: Chronicle of a Death Foretold”, στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 264-268.

117

Khalidi, ό.π., σελ. 266.

118

Khalidi, ό.π., σελ. 266.

119

Gerges, Fawaz A. (2012), “The Transformation of Arab Politics: Disentangling Myth from Reality”, στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 303-311.

Ο πόλεμος του 1967 οδήγησε σε ένα μεγαλύτερο Ισραήλ με υψηλά ανεπτυγμένο το αίσθημα του ανίκητου, κάτι το οποίο ανέθρεψε την αίσθηση της αλαζονείας και της υπεροψίας. Ο αραβικός κόσμος ταπεινώθηκε, ηττήθηκε και διασπάστηκε. Ο ίδιος ο πόλεμος είχε δημιουργήσει διασπαστικές τάσεις ως προς την παλαιστινιακή υπόθεση και τους πρωταρχικούς στόχους των αραβικών κυβερνήσεων, ενώ η άνοδος του Σαντάτ υπέσκαψε τη σημασία της ιδεολογίας του Παναραβισμού, αρχικά στην Αίγυπτο και στη συνέχεια στη Μέση Ανατολή.

Το αποτέλεσμα του πολέμου του 1973

Πικραμένες από την συντριπτική ήττα του 1967 και με πεισματική θέληση για επανάκτηση των εδαφών που έχασαν το 1967, η Αίγυπτος και η Συρία αποφάσισαν να εμπλακούν εκ νέου σε πόλεμο με το Ισραήλ. Δεδομένης της αδυναμίας του Σαντάτ να καταλήξει σε μια πολιτική λύση με το Ισραήλ και να πιέσει την Ουάσινγκτον να αναγκάσει τους Ισραηλινούς να αποχωρήσουν από το Σινά, ο Αιγύπτιος Πρόεδρος, σε συνεννόηση με τον Πρόεδρο Assad της Συρίας, έκανε την επιλογή του πολέμου. Αργά το απόγευμα της 6ης Οκτωβρίου 1973, την ημέρα της εβραϊκής εορτής του Γιομ Κιπούρ, η Αίγυπτος και η Συρία εξαπέλυσαν μια ταυτόχρονη και αιφνιδιαστική επίθεση κατά του Ισραήλ. Οι Αιγύπτιοι πέρασαν τη Διώρυγα του Σουέζ και κατέλαβαν την μόλις και μετά βίας επανδρωμένη γραμμή Bar-Lev, ενώ οι Σύριοι προσπάθησαν να καταλάβουν τα Υψώματα του Γκολάν. Οι αραβικές δυνάμεις υπέστησαν βαριές απώλειες από τους Ισραηλινούς πριν αλλάξουν τα επιχειρησιακά και τακτικά δεδομένα και το Ισραήλ απωθήσει τα αντίπαλα στρατεύματα. Συνολικά, το Ισραήλ έχασε 2.800 άνδρες, ενώ οι Άραβες έχασαν περί τους 15.000.^{120 121}

Δεδομένου του σχετικά μικρού πληθυσμού του Ισραήλ, μόλις 3 εκατομμύρια κάτοικοι το 1973, οι 2.800 νεκροί ήταν ένας δυσβάσταχτος και απαράδεκτος αριθμός

120

Gawrych, George W. (1996), *The 1973 Arab-Israeli War: The Albatross of Decisive Victory*, Leavenworth Papers no. 21, Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, KS, σελ. 75.

121

Bregman, Ahron (2000), *Israel's wars: a history since 1947*, Routledge, London, σελ. 92.

απωλειών.¹²² Ο πόλεμος δεν οδήγησε σε σημαντικές εδαφικές αλλαγές, παρόλο που ο Ισραηλινός Στρατός θα μπορούσε, εάν ήθελε, να προελάσει τόσο προς το Κάιρο όσο και προς τη Δαμασκό. Παρόλα αυτά, ο πόλεμος θεωρήθηκε ως μεγάλη ήττα για τους Ισραηλινούς. Οι ισραηλινοί βρέθηκαν σε κατάσταση σοκ, παρόμοιο με αυτό που υπέστη ο αραβικός κόσμος μετά το 1967, και οι συγκρίσεις μεταξύ του πολέμου του 1973 και του Ολοκαυτώματος ήταν συχνές την περίοδο που ακολούθησε.¹²³ Κατόπιν λαϊκής απαίτησης συστάθηκε η Επιτροπή Agranat. Λίγο αργότερα η στρατιωτική και μετά η πολιτική ηγεσία της χώρας άλλαξαν.¹²⁴

Ο αντίκτυπος του πολέμου του 1973 για τους Άραβες

Στην Αίγυπτο ο πόλεμος εορτάστηκε ως “θεϊκή νίκη”, η οποία έσβησε την επαίσχυντη ήττα του 1967 και επανέφερε την “υπερηφάνεια, τον αυτοσεβασμό και την τιμή” του μεγάλου έθνους.¹²⁵ ¹²⁶ Ωστόσο, το τέλος του πολέμου δημιούργησε ρήγμα μεταξύ Συρίας και Αιγύπτου και σε κάποιο βαθμό μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Αιγύπτου. Όταν στις 22 Οκτωβρίου ο Σαντάτ δέχθηκε την κατάπαυση του πυρός, το έπραξε μονομερώς και παρά τη σφοδρή συριακή αντίθεση.¹²⁷ Επίσης, οι Σαουδάραβες αισθάνθηκαν προδομένοι διότι είχαν ενισχύσει με 400 εκατομμύρια

122

Gawrych, George W. (1996), *The 1973 Arab-Israeli War: The Albatross of Decisive Victory*, Leavenworth Papers no. 21, Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, KS, σελ. 75.

123

Liebman, Charles S. (1993), “The Myth of Defeat: The Memory of the Yom Kippur War in Israeli Society”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 29, No. 3, σελ. 410.

124

Bregman, Ahron (2000), *Israel's wars: a history since 1947*, Routledge, London, σελ. 93.

125

Gerges, Fawaz A. (2012), “The Transformation of Arab Politics: Disentangling Myth from Reality”, στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 308.

126

Bregman, Ahron (2000), *Israel's wars: a history since 1947*, Routledge, London, σελ. 93.

127

Dawisha, Adeed (2003), *Arab Nationalism in the Twentieth Century: From Triumph to Despair*, Princeton University Press, σελ. 266.

δολάρια την πολεμική προσπάθεια και ανέμεναν “έναν μακρύ και ουσιαστικό πόλεμο ως αντάλλαγμα” διότι αντιλαμβάνονταν τον πόλεμο του 1973 ως ένα μόνο επεισόδιο σε μια εν εξελίξει ευρύτερη στρατιωτική σύγκρουση.¹²⁸

Όταν το 1975 ο Σαντάτ αποδέχθηκε το σχέδιο του Kissinger, σύμφωνα με το οποίο οι Ισραηλινοί θα αποχωρούσαν από το Σινά με αντάλλαγμα την αιγυπτιακή αποκήρυξη της χρήσης βίας, έγινε σαφές ότι η Αίγυπτος είχε εγκαταλείψει τα αντιεβραϊκά “ιδεώδη” του αραβικού κόσμου και ασκούσε τη δική της ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική, η οποία δεν είχε καμία σχέση με την αραβική ενότητα ή την παλαιστινιακή υπόθεση.¹²⁹ Δύο χρόνια αργότερα, χωρίς να συμβουλευθεί κανέναν Άραβα ομόλογο του, ο Σαντάτ επισκέφτηκε επίσημα την Ιερουσαλήμ και ανακοίνωσε ότι η Αίγυπτος είναι έτοιμη για ειρήνη με το Ισραήλ.¹³⁰ Η κίνησή του άφησε “κατάπληκτους τους Άραβες και δημιούργησε δυσπιστία απέναντι του”. Όταν το 1979 ο Σαντάτ υπέγραψε την ειρηνευτική συμφωνία με το Ισραήλ, η καταδίκη των άλλων αραβικών κρατών προς την Αίγυπτο ήταν καθολική. Η Αίγυπτος αποβλήθηκε από τον Αραβικό Σύνδεσμο και μετακινήθηκε από το συμβολικό κέντρο του αραβικού κόσμου προς τις παρυφές του.¹³¹ Μάλλον ειρωνικά, ο πολυκερματισμένος αραβικός κόσμος ενώθηκε προσωρινά για να απορρίψει τις αιγυπτιακές πρωτοβουλίες.

Εν συντομία, ο πόλεμος του 1973 αποκατάστησε την αραβική και κυρίως την αιγυπτιακή τιμή και άνοιξε το δρόμο για την συμφωνία ειρήνης μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ. Ο αραβικός διχασμός ήταν πλέον ισχυρότερος μετά το 1973, εκτός εάν

128

Ajami, Fouad (1981), *The Arab Predicament: Arab Political Thought and Practice Since 1967*, Cambridge University Press, σελ. 114-115.

129

Dawisha, Adeed (2003), *Arab Nationalism in the Twentieth Century: From Triumph to Despair*, Princeton University Press, σελ. 267.

130

Mosher, Lawrence (1978), “The Reaction to Sadat” in an interview with Hishram Sharabi, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 7, No. 3, σελ. 178.

131

Dawisha, Adeed (2003), *Arab Nationalism in the Twentieth Century: From Triumph to Despair*, Princeton University Press, σελ. 267.

επρόκειτο για την συλλογική καταδίκη των ενεργειών της Αιγύπτου από τους υπόλοιπους. Στο Ισραήλ ο πόλεμος επέφερε μια κατάσταση σοκ και οργής και οδήγησε στην αλλαγή της στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας της χώρας.

Τι προκάλεσε τα δύο διαφορετικά αποτελέσματα;

Μια σειρά από λόγους συνετέλεσαν για τα δύο διαφορετικά αποτελέσματα του 1967 και του 1973. Οι κύριοι λόγοι, όπως αναφέρονται και τεκμηριώνονται παρακάτω, αφορούσαν έναν συνδυασμό παραγόντων όπως την αποτυχία των Υπηρεσιών Πληροφοριών, τα στρατηγικά λάθη στο πεδίο της μάχης, την έλλειψη πληροφοριών, το βαθμό εμπλοκής των δύο υπερδυνάμεων της εποχής καθώς και τις αλλαγές στις στρατηγικές συμμαχίες. Το κύριο ερώτημα σε σχέση με τον πόλεμο του 1967 είναι γιατί το Ισραήλ κατανίκησε τους Άραβες με τέτοια ευκολία και τόσο ολοκληρωτικά. Η απάντηση βρίσκεται στο τρίπτυχο: χρόνος, προετοιμασία, διπλωματία. Ο Νάσερ “έπεισε” τους Ισραηλινούς, με λόγια και πράξεις, ότι η Αίγυπτος επιθυμεί πόλεμο με το Ισραήλ. Αυτό έδωσε στο Ισραήλ αρκετό χρόνο να σκεφτεί και να καταλήξει σε ένα πολεμικό σχέδιο· το πιο σημαντικό: επέτρεψε στο Ισραήλ να αναλάβει την πρωτοβουλία των κινήσεων. Ο Νάσερ πείστηκε από τους Σοβιετικούς να μην επιτεθεί πρώτος, όμως οι Ισραηλινοί είχαν λάβει το πράσινο φως από τους Αμερικανούς να κινηθούν πρώτοι.¹³²

Όπως σημειώνει ο Dinstein, ακόμα και εάν η Αίγυπτος δεν επιθυμούσε πραγματικά τον πόλεμο με το Ισραήλ, το Ισραήλ είχε επαρκή δικαιολογία να επιτεθεί πρώτο χωρίς να χαρακτηριστεί ως θύτης, πράγμα που η υποτονική αντίδραση της διεθνούς κοινότητας μετά τον πόλεμο κατέδειξε με σαφήνεια. Το Ισραήλ διέθετε άφθονο χώρο για ελιγμούς, καθώς ούτε οι Αμερικανοί έφερναν αντιρρήσεις ούτε η Αίγυπτος είχε το ηθικό δικαίωμα να επικαλεστεί αυτοάμυνα. Επιπλέον οι Σοβιετικοί συνέχισαν να πιέζουν το Κάιρο να μην ξεκινήσει πρώτο τις εχθροπραξίες. Με άλλα λόγια το Ισραήλ μπορούσε να επιλέξει το χρόνο και τον τόπο της πολεμικής αναμέτρησης.¹³³

132

Bregman, Ahron (2000), *Israel's wars: a history since 1947*, Routledge, London, σελ. 55.

133

Dinstein, Yoram (2001), *War, Aggression, and Self-Defense*, 3rd edition, Cambridge University Press, σελ. 173.

Σε επιχειρησιακό επίπεδο, όλοι σχεδόν οι στρατιωτικοί αναλυτές υπογραμμίζουν το γεγονός ότι το Ισραήλ είχε στη διάθεση του καλύτερα εκπαιδευμένους πιλότους και καλύτερα μαχητικά αεροσκάφη.¹³⁴ Τα πλεονεκτήματα αυτά υπήρξαν πολύτιμα, ωστόσο στην περίπτωση του 1967 η ικανότητα του Ισραήλ να τηρήσει τους πυλώνες του στρατηγικού του δόγματος (προληπτικό πλήγμα, επιθετικότητα με έμφαση στους ελιγμούς), ήταν αυτή που του επέτρεψε να επικρατήσει κατά κράτος στο πεδίο της μάχης.¹³⁵

Από την άλλη πλευρά, τα λάθη του Αιγυπτιακού Στρατού ήταν καθοριστικά για την εξέλιξη των γεγονότων. Την ημέρα της ισραηλινής επίθεσης οι Αιγύπτιοι είχαν απενεργοποιήσει τα ραντάρ τους. Όταν οι Ιορδανοί εντόπισαν τα ισραηλινά μαχητικά εν πτήση προς την Αίγυπτο, ενημέρωσαν αμέσως τους Αιγυπτίους. Όμως η προειδοποίηση αυτή δεν αξιολογήθηκε σοβαρά από το Κάιρο. Την προηγούμενη ημέρα οι Αιγύπτιοι είχαν αλλάξει τους κωδικούς τους χωρίς να ενημερώσουν τους Ιορδανούς. Έτσι όταν η Ιορδανία έστειλε το μήνυμα «INAB» («Σταφύλι» στα αραβικά), που σήμαινε επερχόμενη επίθεση, οι Αιγύπτιοι δεν μπορούσαν να αποκρυπτογραφήσουν το μήνυμα.¹³⁶

Οι Ισραηλινοί κυριάρχησαν στο πεδίο της μάχης επειδή έμειναν πιστοί στο δόγμα τους και εκτέλεσαν έξοχα ένα συγκεκριμένο και σαφές πολεμικό σχέδιο. Ωστόσο η στρατιωτική ανικανότητα των Αιγυπτίων συνέβαλε σημαντικά στην ήττα τους. Σε πολιτικό επίπεδο οι δύο υπερδυνάμεις βοήθησαν στην ανατροπή των συσχετισμών υπέρ του Ισραήλ, καθώς οι μεν Σοβιετικοί πίεζαν το Κάιρο να μην προκαλέσει πόλεμο, οι δε Αμερικανοί δεν συγκράτησαν το Ισραήλ. Σε σχέση με τον πόλεμο του 1973 το ερώτημα είναι γιατί οι Άραβες, κυρίως οι Αιγύπτιοι, ήταν πιο

134

Gawrych, George W. (1996), *The 1973 Arab-Israeli War: The Albatross of Decisive Victory*, Leavenworth Papers no. 21, Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, KS, σελ. 7.

135

Rodman, David (2001), "Israel's National Security Doctrine: An Introductory Overview", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 5, No. 3, σελ. 76-79.

136

Dunstan, Simon (2009), *The Six Day War: Sinai*, Osprey Publishing, σελ. 31.

αποτελεσματικοί αυτή τη φορά. Στην περίπτωση του 1973, ο συνδυασμός των επιδέξιων αιγυπτιακών τακτικών παραπλάνησης, οι ισραηλινές αποτυχίες ως προς την αξιολόγηση των διαθέσιμων πληροφοριών, η έλλειψη αξιολόγησης και ανάλυσης στρατιωτικών πληροφοριών και οι αλλαγές στις στρατηγικές σχέσεις του Ισραήλ καθόρισαν το τελικό αποτέλεσμα. Οι αιγυπτιακές δράσεις, οι οποίες αποσκοπούσαν στην παραπλάνηση του Ισραήλ, ήταν πολλές και πολύπλευρες. Οι Αιγύπτιοι χρησιμοποίησαν σε βάθος χρόνου το τέχνασμα της μαζικής κινητοποίησης: οι Ισραηλινοί, που αναγκάστηκαν αρχικά να κινητοποιηθούν και οι ίδιοι, στη συνέχεια “βαρέθηκαν” την επαναλαμβανόμενη διαδικασία και έπαψαν να αντιδρούν. Τις δύο πρώτες φορές που κινητοποιήθηκαν οι Αιγύπτιοι, οι Ισραηλινοί επέλεξαν να κινητοποιηθούν και αυτοί. Τον Απρίλιο του 1973, έξι μήνες πριν τον πόλεμο, το Ισραήλ κινητοποίησε τις εφεδρείες του όταν αναπτύχθηκαν αιγυπτιακά στρατεύματα στην περιοχή του Σινά. Τελικά τίποτα δεν συνέβη και οι ισραηλινοί έφεδροι αποστρατεύτηκαν τον Αύγουστο. Η κινητοποίηση αυτή κόστισε στο Ισραήλ οικονομικά και επικρίθηκε ευρέως, καθιστώντας έτσι τις μελλοντικές κινητοποιήσεις εφέδρων πολιτικά δύσκολες αποφάσεις.¹³⁷ Έχοντας εξασφαλίσει “ελευθερία κινητοποίησης”, οι Αιγύπτιοι έκαναν πολλές και συνεχείς προσπάθειες προκειμένου να παραπλανήσουν τους Ισραηλινούς, ιδιαίτερα τις ημέρες που προηγήθηκαν του πολέμου. Ο Σαντάτ έφυγε εσπευσμένα από ένα συνέδριο στην Αλγερία και επέστρεψε στην Αίγυπτο, λόγω οξείας ασθένειας (κάτι που ήταν ψευδές). Μάλιστα το Κάιρο ξεκίνησε την “αναζήτηση” ενός κατάλληλου οικήματος στην Ευρώπη, έτσι ώστε ο Σαντάτ να έχει την πρέπουσα ιατρική περίθαλψη. Το ψεύδος αυτό διαδόθηκε προκειμένου να προστεθεί αξιοπιστία στην όλη ιστορία. Άλλες φήμες ανέφεραν ότι η Αίγυπτος έχει προβλήματα με δήθεν “δυσλειτουργικά” σοβιετικά όπλα, έτσι ώστε να υπονοηθεί πολεμική αδυναμία. Τέλος, ανακοινώθηκε ότι 20.000 Αιγύπτιοι στρατιώτες επρόκειτο να λάβουν θρησκευτική άδεια.¹³⁸

137

Bregman, Ahron (2000), *Israel's wars: a history since 1947*, Routledge, London, σελ. 75.

138

Gawrych, George W. (1996), *The 1973 Arab-Israeli War: The Albatross of Decisive Victory*, Leavenworth Papers no. 21, Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, KS, σελ. 24-25.

Από ισραηλινής πλευράς υπήρχε τυφλή πίστη στην “Αντίληψη”, σε συνδυασμό με την πλήρη εμπιστοσύνη σε έναν Αιγύπτιο διπλό πράκτορα, ο οποίος εξαπατούσε συνειδητά το Ισραήλ και ήταν υπεύθυνος σε μεγάλο βαθμό για την ισραηλινή αποτυχία.¹³⁹ Ούτε καν οι προειδοποιήσεις του Χουσεΐν της Ιορδανίας δεν μπόρεσαν να πείσουν το Ισραήλ να επανεξετάσει τη θέση του.¹⁴⁰ Η ξαφνική εκκένωση των Σοβιετικών πρεσβευτών από το Κάιρο και τη Δαμασκό θα έπρεπε να αποτελέσει την τελική αφύπνιση των Ισραηλινών, κάτι που δεν έγινε.¹⁴¹

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι όλα τα ισραηλινά αμυντικά σχέδια είχαν ως βασική παράμετρο και προϋπόθεση την έγκαιρη προειδοποίηση 48 ωρών από τις Υπηρεσίες Πληροφοριών της χώρας, χρόνος ο οποίος θα ήταν αρκετός για να προετοιμαστεί στρατιωτικά το Ισραήλ.¹⁴² Υπό αυτό το πρίσμα η αποτυχία των ισραηλινών Υπηρεσιών Πληροφοριών ήταν κρίσιμος παράγοντας, ιδιαίτερα στην πρώτη φάση του πολέμου.

Επιπλέον, οι Ισραηλινοί δεν γνώριζαν τις δυνατότητες του αιγυπτιακού αντιαεροπορικού δικτύου. Ο Πόλεμος της Φθοράς (1968-1970) είχε καταστήσει σαφές ότι η ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία μπορούσε με σχετική ευκολία να διεισδύει στον αιγυπτιακό εναέριο χώρο και να επιχειρεί εντός αυτού. Όταν τελείωσε ο πόλεμος (1970) λόγω της παρέμβασης των δύο υπερδυνάμεων, οι Αιγύπτιοι μόλις που είχαν παραλάβει τα νέα σοβιετικά αντιαεροπορικά συστήματα τύπου SA-3. Τα ισραηλινά μαχητικά αεροσκάφη τύπου Mirage, τα οποία υπερτερούσαν έναντι των

139

Bregman, Ahron (2000), *Israel's wars: a history since 1947*, Routledge, London, σελ. 75.

140

Bregman, Ahron (2000), *Israel's wars: a history since 1947*, Routledge, London, σελ. 77.

141

Gawrych, George W. (1996), *The 1973 Arab-Israeli War: The Albatross of Decisive Victory*, Leavenworth Papers no. 21, Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, KS, σελ. 26.

142

Gawrych, ό.π., σελ. 18.

SA-2, δεν ήταν πλέον δυνατό να δοκιμαστούν επιχειρησιακά απέναντι στα SA-3.¹⁴³ Έτσι, όταν ξέσπασε ο πόλεμος του 1973, τα ισραηλινά μαχητικά αεροσκάφη δεν ήταν σε θέση να διεισδύσουν και να διατρυπήσουν τη νέα αιγυπτιακή αντιαεροπορική ομπρέλα, πράγμα που κατέστησε τις αιγυπτιακές χερσαίες δυνάμεις άτρωτες σε μεγάλο βαθμό. Υπό την πίεση της Μόσχας και της Δαμασκού, οι Αιγύπτιοι αποφάσισαν τελικά να προελάσουν βαθιά στη Χερσόνησο του Σινά και μόνο τότε οι Ισραηλινοί μπόρεσαν να αντεπιτεθούν αποτελεσματικά.

Σε στρατηγικό επίπεδο, το Ισραήλ είχε χάσει τη συμμαχία του με τη Γαλλία, που μέχρι τότε ήταν ο μεγαλύτερος προμηθευτής στρατιωτικού υλικού της χώρας (η σχέση Γαλλίας-Ισραήλ άλλαξαν προς το χειρότερο μετά τον πόλεμο του 1967).¹⁴⁴ Αυτό σήμαινε ότι το Ισραήλ στηριζόταν πλέον εξολοκλήρου στην αμερικανική στρατιωτική βοήθεια. Σε αντίθεση με το 1967, αυτή τη φορά οι Αμερικανοί ήταν σθεναρά αντίθετοι στο ενδεχόμενο ενός προληπτικού πλήγματος. Πρόσφατα αποχαρακτηρισμένα έγγραφα δείχνουν ότι το Ισραήλ, στις 6 Οκτωβρίου του 1973, γνώριζε ότι ο πόλεμος ήταν προ των πυλών και είχε ζητήσει από την Ουάσιγκτον έγκριση να επιτεθεί πρώτο.¹⁴⁵ Όμως ο Henry Kissinger είπε στους Ισραηλινούς ότι “δεν πρόκειται να πάρουν ούτε μια βίδα” εάν προχωρούσαν σε προληπτικό πλήγμα. Έτσι το Ισραήλ επέλεξε να απορροφήσει το πρώτο πλήγμα σε μια προσπάθεια να εξασφαλιστεί σταθερή ροή εφοδίων και πυρομαχικών από τις ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του πολέμου. Εν ολίγοις, η Αίγυπτος ξεκίνησε τον πόλεμο ως επιστέγασμα της αύξησης των δικών της στρατιωτικών δυνάμεων, της εφαρμογής μιας επιτυχημένης προσπάθειας παραπλάνησης, της τεράστιας αποτυχίας των ισραηλινών μυστικών

143

Cordesman, Anthony H. & Abraham R. Wagner (1990), *The Lessons of Modern War: Volume 1: The Arab-Israeli Conflicts 1973-1989*, Westview Press, σελ. 20.

144

Filiu, Jean-Pierre (2012), “France and the June 1967 War”, στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 247.

145

“Kissinger’s memo to Nixon on the morning of the 1973 War”,
<http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB98/octwar-10.pdf>

υπηρεσιών, αλλά και της εξάρτησης του Ισραήλ από τους Αμερικανούς, οι οποίοι δεν συγκατατέθηκαν σε ένα προληπτικό ισραηλινό πλήγμα.¹⁴⁶

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται η θέση ότι το Ισραήλ ήταν το ηττημένο κράτος του πολέμου του 1973. Πολλοί ακαδημαϊκοί όπως ο Chaim Herzog υποστηρίζουν εντούτοις ότι το 1973 “αποτελεί την πιο εντυπωσιακή στρατιωτική νίκη του Ισραήλ στην ιστορία του”. Αν και το Ισραήλ κατάφερε τελικά να επικρατήσει στρατιωτικά, σε πολιτικό επίπεδο ήταν μια μεγάλη ήττα, πράγμα που φαίνεται και από την αντικατάσταση σύσσωμης σχεδόν της στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας της χώρας μετά τον πόλεμο· πρόκειται για μια σοβαρή ένδειξη ότι το Ισραήλ ήταν ο χαμένος της υπόθεσης.¹⁴⁷

Ο Herzog υποστήριξε επίσης ότι οι κινήσεις και ο σχεδιασμός του Σαντάτ ήταν εκ διαμέτρου αντίθετες από εκείνες του Νάσερ. Ωστόσο ο Ibrahim Karawan διαφωνεί, σημειώνοντας ότι “τόσο ο Σαντάτ όσο και ο Νάσερ ενήργησαν με βάση το εθνικό συμφέρον της Αιγύπτου...”.¹⁴⁸ Αν και αυτή η τοποθέτηση μπορεί να ενέχει έναν βαθμό αλήθειας, εντούτοις οι διαφορές στην πολιτική των δύο ηγετών ήταν μεγάλες· εμφορούμενος από το όραμα του Παναραβισμού ο Νάσερ είχε προχωρήσει σε πολιτική ένωση με τη Συρία (Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία / ΗΑΔ / UAR), ένα βραχύβιο πείραμα που αποδείχθηκε μη βιώσιμο, ενώ είχε επίσης υποστηρίξει τους επαναστάτες στην Υεμένη με αιγυπτιακά στρατεύματα, διαδηλώνοντας την πρόθεσή του για παρέμβαση σε όλο το εύρος του αραβικού κόσμου. Ο Σαντάτ, αντίθετα, χάραξε μια σταθερή και αταλάντευτη γραμμή, διαφανή σε όλους, για συμβιβασμό με το Ισραήλ έστω και σε διμερή βάση, χωρίς συμμετοχή των υπολοίπων αραβικών κρατών. Ο ίδιος προώθησε επίσης μια πολιτική φιλελευθεροποίησης στο εσωτερικό της χώρας, την περίφημη *Infitah*, που μετρίαζε τον σοσιαλισμό της νασερικής

146

Rabinovich, Abraham (2004), *The Yom Kippur War: The Epic Encounter that Transformed the Middle East*, Schocken Books, New York, σελ. 454.

147

Liebman, Charles S. (1993), “The Myth of Defeat: The Memory of the Yom Kippur War in Israeli Society”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 29, No. 3, σελ. 415.

148

Karawan, Ibrahim A. (1994), “Sadat and the Egyptian-Israeli Peace Revisited”, *International Journal of the Middle East Studies*, Vol. 26, No. 2, σελ. 260.

περιόδου. Είναι επομένως ασφαλές να ειπωθεί ότι οι διαφορές μεταξύ των δύο Αιγυπτίων ηγετών δεν είναι καθόλου αμελητέες.¹⁴⁹

Εν κατακλείδι, και οι δύο πόλεμοι είχαν τεράστιο αντίκτυπο για τη Μέση Ανατολή και ιδιαίτερα για τους Άραβες. Ο πόλεμος του 1967 άλλαξε το χάρτη της Μέσης Ανατολής και έφερε το Ισραήλ σε κατάσταση εθνικής μέθης από την τεράστια στρατιωτική επιτυχία. Για τους Άραβες το 1967 ήταν μια μεγάλη ταπείνωση, τέτοια που προκάλεσε ενδοαραβικό διχασμό ως προς τον τρόπο προσέγγισης του Ισραήλ. Η ήττα, σε συνδυασμό με την άνοδο του Σαντάτ στην εξουσία, οδήγησε στη μείωση της ελκυστικότητας της ιδέας του Παναραβισμού και στην άνθηση του ισλαμισμού. Επιπλέον διάσπαση προκλήθηκε ως προς την παλαιστινιακή υπόθεση, καθώς για τους ηττημένους Άραβες, ιδίως την Αίγυπτο, πρωταρχικός στόχος ήταν πλέον η ανακατάληψη των χαμένων εδαφών τους, με το παλαιστινιακό να περνά σε δεύτερη μοίρα.¹⁵⁰

Ο πόλεμος του 1973 θεωρήθηκε στην Αίγυπτο πως αποκαθιστούσε την αξιοπρέπεια της χώρας, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για μια συμφωνία ειρήνης με το Ισραήλ. Καθώς ο πόλεμος αποκατέστησε σε σημαντικό βαθμό το τρωθέν κύρος και την εθνική υπερηφάνεια των Αιγυπτίων, τους ήταν πλέον πολύ πιο ανώδυνο ψυχολογικά να αποδεχθούν τη ρύθμιση των διαφορών τους με τον μεγάλο αντίπαλο, πράγμα που τελικά κόστισε την αποβολή της Αιγύπτου από τον Αραβικό Σύνδεσμο. Η διαφορά στα αποτελέσματα των δύο πολέμων ήταν συνέπεια πολλών παραγόντων. Το Ισραήλ κέρδισε τον πόλεμο του 1967 επειδή διέθετε μεγαλύτερη διπλωματική ευελιξία, ανώτερη στρατηγική, καλύτερη αξιοποίηση των πληροφοριών, ενώ η Αίγυπτος αποδείχτηκε ανίκανη στρατιωτικά τόσο σε επίπεδο προπαρασκευής όσο και σε επίπεδο έναρξης και συνέχισης των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Από την άλλη, η Αίγυπτος κέρδισε σε πρώτο χρόνο τον πόλεμο του 1973 λόγω της επιδέξιας

149

Rogan, Eugene & Tewfik Aclimandos (2012), "The Yemen War and Egypt's War Preparedness", στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ.153-154.

150

Herzog, Chaim (2012), *Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι: η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*, Λιναίος, Αθήνα, σελ. 345-348.

εφαρμογής των αρχών της παραπλάνησης και του αντιπερισπασμού, της αρχικής πρωτοβουλίας των κινήσεων, της αυξημένης μαχητικής ικανότητας, καθώς και λόγω της ισραηλινής αποτυχίας στον τομέα των πληροφοριών.¹⁵¹

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι ο νικητής σε κάθε πόλεμο ήταν αυτός που είχε το χρόνο να προετοιμαστεί, είχε την πρωτοβουλία των κινήσεων (δηλαδή το πλεονέκτημα του πρώτου πλήγματος) και βρισκόταν σε υψηλότερη θέση (ή τουλάχιστον όχι χαμηλότερη) στις προτεραιότητες της υπερδύναμης που βρισκόταν από πίσω, σε σύγκριση με τον αντίπαλό του και την σχέση του με την δική του προστάτιδα υπερδύναμη.

Ανακεφαλαιώνοντας, συνάγεται ότι οι πληροφορίες και στους δύο πολέμους διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο, αναδεικνύοντας τη σημασία των πληροφοριακών επιχειρήσεων. Θα ήταν εντούτοις παράλειψη, σε μια διπλωματική εργασία που ανήκει στον κλάδο των Στρατηγικών Σπουδών και δίνει έμφαση στο αντικείμενο του στρατηγικού αιφνιδιασμού και των πληροφοριών, η μη αναφορά στους δύο κλασικούς θεωρητικούς του πολέμου, τον Κινέζο Sun Tzu και τον Πρώσο Clausewitz. Αμφότεροι οι κλασικοί θεωρητικοί της Στρατηγικής αναφέρονται στον ρόλο των πληροφοριών στον πόλεμο· βέβαια ο Clausewitz χαρακτηρίζεται ως πιο συστημικός στην γενικότερη προσέγγισή του, ενώ ο Sun Tzu θεωρείται ως πιο υποβλητικός, όπως αναφέρει ο Michael Handel. Για τον Clausewitz, ως γνωστόν, ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα, ωστόσο ιδιαίτερη σημασία αποδίδει στη δυναμική της σύγκρουσης, θέτοντας στο επίκεντρο την πυραμίδα της επιτυχίας (Λαός-Ενοπλες Δυνάμεις-Ηγεσία) και φυσικά τον παράγοντα της ηθικής. Επίσης ο Clausewitz αποδίδει τεράστια σημασία στην κατάλυση του κέντρου βάρους του αντιπάλου. Ο πόλεμος για τον Clausewitz θα είναι πάντα μια βίαιη σύγκρουση και μια αλληλεπίδραση βουλήσεων μεταξύ δύο δρώντων.¹⁵² Ωστόσο ο Clausewitz περιφρονεί τον παράγοντα της πληροφόρησης και οι περισσότερες αναφορές του σε αυτήν είναι υποτιμητικές. Αποδίδει στην πληροφόρηση δευτερεύοντα ρόλο ως προς

151 **Herzog**, Chaim (2012), *Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι: η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*, Λιναίος, Αθήνα, σελ. 572-588.

152

Clausewitz, Carl von (1984), *On War*, Enhanced Media Publishing, Book 1, Chapter 1, σελ. 9.

όλες τις όψεις του πολέμου. Ο ίδιος αναφέρει χαρακτηριστικά στην διάσημη πραγματεία του: “πολλές πληροφοριακές αναφορές κατά τον πόλεμο είναι αντιφατικές· ακόμη περισσότερες είναι ψευδείς, ενώ οι περισσότερες είναι αβέβαιες”.¹⁵³

Αντιθέτως, ο Sun Tzu επίσης θεωρεί πως οι πληροφορίες διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην έκβαση της σύγκρουσης. Για αυτό και στην *Τέχνη του Πολέμου*, στο κεφάλαιο που αφορά την εκτίμηση της κατάστασεως, υπογραμμίζει την ανάγκη ύπαρξης αξιόπιστων πληροφοριών για τον αντίπαλο. Η προτροπή του Sun Tzu παραμένει διαχρονικά αναλλοίωτη: να γνωρίζουμε τις προθέσεις και τις ικανότητες του εχθρού ώστε να έχουμε μια ασφαλή αξιολόγηση των κινήσεων του.¹⁵⁴ Το αρχαίο κινέζικο κείμενο είναι ο μακρινός προπάτορας κάθε σύγχρονου εγχειριδίου που αφορά στις επιχειρήσεις συλλογής, επεξεργασίας, ταξινόμησης και ανάλυσης πληροφοριών. Ειδικά το κεφάλαιο “Η χρήση των κατασκόπων” αποτελεί locus classicus των ειδικών της Στρατηγικής. Η *Τέχνη του Πολέμου* χαρακτηρίζει τις πληροφορίες ως καθοριστικό παράγοντα για την επιτυχία στον πόλεμο· όσο ζωτικής σημασίας είναι η σωστή πληροφόρηση, άλλο τόσο απαραίτητες είναι οι ενέργειες παραπληροφόρησης που παραπλανούν τον αντίπαλο με ψευδή σήματα.¹⁵⁵ Από την άλλη μεριά, ο Clausewitz είναι πιο σκεπτικιστής ως προς τη χρήση των πληροφοριών και των επιχειρήσεων παραπλάνησης και αντιπερισπασμού. Το κοινό στοιχείο στους Clausewitz και Sun Tzu είναι η ορθολογική προτροπή στον πόλεμο ως μέσο πραγματοποίησης των αντικειμενικών σκοπών ενός δρώντος υποκειμένου. Η σύζευξη Στρατηγικής και Πολιτικής είναι στοιχείο που εντοπίζεται και στα δύο κείμενα, *Περί Πολέμου* και *Τέχνη του Πολέμου*. Το πιο ενδιαφέρον στην συγκριτική αξιολόγηση Sun Tzu και Clausewitz είναι πως ενώ ο Κινέζος θεωρητικός τονίζει την αξία της επίτευξης του αντικειμενικού σκοπού χωρίς ο δρών να αναγκαστεί να εμπλακεί σε μάχη, ο Πρώσος θεωρητικός εκτιμά πως είναι η αποφασιστική μάχη, με τη κάμψη του

153

Kahn, David (1986), “Clausewitz and Intelligence”, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 9, σελ. 117.

154

Sun Tzu (2007), *The Art Of War*, Filiquarian Publishing, σελ.: 23.

155

Warner, Michael (2006), “The Divine Skein: Sun Tzu on Intelligence”, *Intelligence and National Security*, Vol. 21, σελ. 483-492.

κέντρου βάρους του αντιπάλου, αυτή που οδηγεί στη επιτυχία, σε ένα ενιαίο πολιτικοστρατιωτικό συνεχές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνόγλωσση

Herzog, Chaim (2012), *Οι αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι: η αραβοϊσραηλινή διένεξη από το 1948 μέχρι σήμερα*, Λιναίος, Αθήνα.

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος (2008), *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός: Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Κωνσταντόπουλος, Ιωάννης (2010), *Οικονομία και Κατασκοπεία: Θεωρία και Πράξη*, Ποιότητα, Αθήνα.

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης (2001), *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*, Πατάκης, Αθήνα.

B. Ξενόγλωσση

Ajami Fouad (1981), *The Arab Predicament: Arab Political Thought and Practice Since 1967*, Cambridge University Press.

Bar-Joseph Uri (1995), "Israel's Intelligence Failure of 1973: New Evidence, a New Interpretation, and Theoretical Implications", *Security Studies* 4, σελ. 584-609.

Bar-Joseph Uri (1995), "The wealth of information and the poverty of comprehension: Israel's intelligence failure of 1973 revisited", *Intelligence and National Security* 10, σελ. 229-240.

Ben-Zvi Abraham (1990), "Between warning and response: The case of the Yom Kippur War", *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 4/2, σελ. 227-242.

Black Ian & Benny Morris (1992), *Israel's Secret Wars: A History of Israel's Intelligence Services*, Grove Press, London.

Bregman Ahron (2000), *Israel's wars: a history since 1947*, Routledge, London.

Brown L. Carl & Richard B. Parker (1996), "Introduction", στο Richard B. Parker (επιμ.), *The Six Day War: a Retrospective*, University Press of Florida, σελ. 1-12.

Carroll, Michael K. (2005), *From Peace(keeping) to War: The United Nations and the Withdrawal of UNEF*, Rubin Center - Research in International Affairs, <http://www.rubincenter.org/2005/06/carroll-2005-06-05/>.

Cordesman Anthony H. & Abraham R. Wagner (1990), *The Lessons of Modern War: Volume 1: The Arab-Israeli Conflicts 1973-1989*, Westview Press.

Dawisha Adeed (2003), *Arab Nationalism in the Twentieth Century: From Triumph to Despair*, Princeton University Press.

Dinstein Yoram (2001), *War, Aggression, and Self-Defense*, 3rd edition, Cambridge University Press.

Dunstan Simon (2009), *The Six Day War: Sinai*, Osprey Publishing.

- Eisenberg** Dennis, Uri Dan, Eli Landau (1979), *The Mossad: Israel's Secret Intelligence Service: Inside Stories*, Paddington Press, New York.
- Filiu** Jean-Pierre (2012), "France and the June 1967 War", στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 247-263.
- Gawrych** George W. (1996), *The 1973 Arab-Israeli War: The Albatross of Decisive Victory*, Leavenworth Papers no. 21, Combat Studies Institute, Fort Leavenworth, KS.
- Geller** Donor, *Intelligence during the Six-Day War (1967)*, Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/intelligence-during-the-six-day-war-1967-2>.
- Gerges** Fawaz A. (2012), "The Transformation of Arab Politics: Disentangling Myth from Reality", στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 285-314.
- Ginor** Isabella and Gideon Remez (2007), *Foxbats over Dimona: the Soviets' Nuclear Gamble in the Six-Day War*, Yale University Press, New Haven & London.
- Hahn** Peter L. (2007), "The Cold War and the Six Day War: US Policy towards the Arab-Israeli Crisis of June 1967", στο Nigel J. Ashton (επιμ.), *The Cold War in the Middle East: Regional Conflict and the Superpowers, 1967-1973*, Routledge, London & New York, σελ. 16-34.
- Hammel** Eric (1992), *Six days in June: How Israel won the 1967 Arab-Israeli War*, Pacifica Military History, Pacifica - California.
- Jabber** Fuad (1973), "The Arab Regimes and the Palestinian Revolution, 1967-1971", *Journal of Palestine Studies*, vol. 2, no. 2, σελ. 79-101.
- Kahana** Ephraim (2002), "Early warning versus concept: the case of the Yom Kippur War 1973", *Intelligence and National Security* 17, no. 2, σελ. 81-104.
- Kahn**, David (1986), "Clausewitz and Intelligence", *Journal of Strategic Studies*, Vol. 9, σελ. 117-126.
- Kam** Ephraim (2004), *Surprise Attack: The Victim's Perspective*, Harvard University Press, Cambridge and London.
- Karawan** Ibrahim A. (1994), "Sadat and the Egyptian-Israeli Peace Revisited", *International Journal of the Middle East Studies*, Vol. 26, No. 2, σελ. 249-266.
- Katz** Samuel M. (1992), *Soldier Spies: Israeli Military Intelligence*, Presidio Press
- Khalidi** Rashid (2012), "The 1967 War and the Demise of the Arab Nationalism: Chronicle of a Death Foretold", στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 264-284.
- Levite** Ariel (1987), *Intelligence and Strategic Surprise*, Columbia University Press, New York.
- Liebman** Charles S. (1993), "The Myth of Defeat: The Memory of the Yom Kippur War in Israeli Society", *Middle Eastern Studies*, Vol. 29, No. 3, σελ. 399-418.
- Little** Douglas (1999), "Nasser Delenda Est: Lyndon Johnson, the Arabs, and 1967 Six-Day War", στο H. W. Brands (επιμ.), *The Foreign Policies of Lyndon Johnson beyond Vietnam*, Texas A&M University Press, σελ. 145-167.
- Meir** Golda (1975), *My Life*, G. P. Putnam's Sons, New York.
- Mosher** Lawrence (1978), "The Reaction to Sadat" in an interview with Hishram Sharabi, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 7, No. 3, σελ. 178-180.

- Mutawi**, Samir A. (1987), *Jordan in the 1967 War*, Cambridge University Press.
- Oren** Michael B. (2002), *Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East*, Oxford University Press.
- Pearlman** Wendy (2012), “The Palestinian National Movement”, στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 126-148.
- Rabinovich** Abraham (2004), *The Yom Kippur War: The Epic Encounter that Transformed the Middle East*, Schocken Books, New York.
- Raviv** Dan & Yossi Melman (1990), *Every Spy a Prince: The Complete History of Israel's Intelligence Community*, Houghton Mifflin, Boston.
- Rodman** David (2001), “Israel’s National Security Doctrine: An Introductory Overview”, *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 5, No. 3, σελ. 71-86.
- Rogan**, Eugene & Tewfik Aclimandos (2012), “The Yemen War and Egypt’s War Preparedness”, στο Roger Louis & Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge University Press, σελ. 149-164.
- Suri** Jeremi (2008), “American Perceptions of the Soviet Threat before and during the Six-Day War”, στο Yaacov Ro'i & Boris Morozov (επιμ.), *The Soviet Union and the June 1967 Six Day War*, Stanford University Press, σελ. 102-121.
- Warner**, Michael (2006), “The Divine Skein: Sun Tzu on Intelligence”, *Intelligence and National Security*, Vol. 21, σελ. 483-492.
- Wohlstetter** Roberta (1962), *Pearl Harbor: Warning and Decision*, Stanford University Press, Stanford – California.